

2022
JULY - DECEMBER

ISSN: 3057-0891 (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 : กรกฎาคม - ธันวาคม 2565

Vol.1 No.2 : July - December 2022

วารสาร พุทธศาสน์สังคมร่วมสมัย

Journal of Contemporary Buddhist Society (JCBS)

วารสาร พุทธศาสนสังคมร่วมสมัย

JCBS journal of Contemporary Buddhist Society

ISSN : 3057-0891 (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2565

Vol.1 No.2 July - Decamber 2022

วัตถุประสงค์

วารสาร พุทธศาสนสังคมร่วมสมัย มีนโยบายเพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า เผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการของนักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปในมิติทางด้าน พระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สหวิทยาด้านการพัฒนาสังคม สหวิทยาการด้านการศึกษาและการเรียนรู้ โดยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 6 บทความ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

- 1) บทความวิชาการ (Academic Article)
- 2) บทความวิจัย (Research Article)
- 3) บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
- 4) บทความอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสาร

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจาก กองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ในวารสารพุทธศาสน์สังคมร่วมสมัย จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ๆ ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร พุทธศาสน์สังคมร่วมสมัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร

ที่ปรึกษาวารสาร

พระธรรมวชิราวุธ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพวัชรสีลาภรณ์. ดร.	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
พระสุธีรัตนบัณฑิต. รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศ.(พิเศษ) รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	ราชบัณฑิต
รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ:

ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
---------------------	------------------------------------

หัวหน้ากองบรรณาธิการ:

พระมหาสุภาวัฒน์ ฐานวุฑฺโฒ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
--------------------------------	------------------------------------

กองบรรณาธิการ:

พระมหาทิวากร อภทฺโท. ดร.	วัดใหญ่จอมปราสาท
พระมหาวิรัชฐ์ วรินโท. ดร.	วัดป้อมวิเชียร จังหวัดสมุทรสาคร
พระครูสุตันทบัณฑิต. ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพุดมิก ปัญญาวิ. ดร.	วัดไร่ขิง พระอารามหลวง
ผศ. ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ชำนาญ เกิดช่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.แม่ชีจิราภรณ์ ขนาคิน	เสถียรธรรมสถาน

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ:

พระมหานิติทัศน์ ญาณสิริ	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
พระมหารังสี ปญฺญารํสี	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ฝ่ายกฎหมาย:

รศ. พ.ต.ท.หญิง ดร.ทัตดาว โฉมลักษณ์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (สามพราน)

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม:

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ. ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นายวิชณุ ไยรัมย์

สำนักงาน:

เลขที่ 2 วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ถนนสนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 0619945451

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลง (Peer Review)

พระเมธาวิสัยรศ. รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสุตันทบัตติ. ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพุดผัด ปญญาวัธ. ดร.	วัดไร่ขิง พระอารามหลวง
พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทธิโต. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสมุห์นพดล อตถยุตโต. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ. ดร.พิชัย จันทน์มณี	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
รศ. ดร. สายชล ชุตติเจื้อจัน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
รศ. ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ. ดร.มานพ นักการเรือน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ. พ.ต.ท.หญิง ดร.ทัตดาว โฉมลักษณ์	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (สามพราน)
ผศ. ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ	นักวิชาการอิสระ
ผศ. ดร.ชัยศักดิ์ คล้ายแดง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
ผศ. ดร.ชาติเมธี หงสา	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ดร.วิจิตรา บุญแล	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผศ. ดร.พุทธชาติ แผนสมบุญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.สมคิด เศษวงค์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.แม่ชีจิราภรณ์ ขนาดนิต	เสถียรธรรมสถาน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ข้อมูลเกี่ยวกับวารสาร	ก
สารบัญ	ง
การศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา THE BUDDHISM ANALYTICAL STUDY FOR LEADERSHIP DEVELOPMENT IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS ปกรณ์กฤษ หวังกุ่ม Pakornkrit Wangkum	1-18
วิเคราะห์หลักธรรมส่งเสริมชุมชนคุณธรรมต้นแบบ AN ANALYZE THE MORAL PRINCIPLES TO PROMOTE THE MODEL MORAL COMMUNITY พระครูปลัดเฉลิม โชติกโร (บุญเยี่ยม) Phrakrupalad Chalerm Chotikaro (Boonyiam)	19-36
ลมหายใจแห่งสุขภาพ : หลักการปฏิบัติอานาปานสติเชิงบูรณาการ BREATH OF HEALTH : PRINCIPLE OF INTERGRATED ANAPANASATI PRACTICE TO ENHANCE OVERALL HEALTH ปิยวรรณ สง่าจิตฺร Piyavan Sangachit	37-45
วิเคราะห์วิถีการบำเพ็ญศบารมีในพระพุทธานุสาเถรวาท ANALYSIS THE COURSES OF ASCETIC PERFECTION (10 PARAMI) PRACTICES IN THE THERAVADA BUDDHISM ยุดา อังศุพานิชย์ Yada Aungsupanith	46-55
บทวิจารณ์หนังสือ พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ พระใบฎีกาอุทัย สุจินโณ (พิทักษ์หงส์สกุล) Phrabaidika Uthai Sujino (Phitak Hongsakul)	55-64
บทวิจารณ์หนังสือ บุญฤทธิ์ เทพดล หรือ คนทำ หนึ่งฤทัย พูลลาภ Nuengruethai Phunlap	65-78

การศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา
THE BUDDHISM ANALYTICAL STUDY FOR LEADERSHIP DEVELOPMENT
IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

ปกรณ์ฤกษ์ หวังกุ่ม
Pakornkrit Wangkum

โรงเรียนเทพมงคลรังษี จังหวัดกาญจนบุรี
Thepmongkol Rangsee School, Kanchanaburi Province
thasa2510@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา 2.เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาเอกสารเพื่อค้นคว้าข้อมูลมาทำการวิจัย ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยผลการวิจัยพบว่า

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษานั้น มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาผู้นำมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการพัฒนาที่ยั่งยืนและประสบความสำเร็จในองค์กร โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สังคมยอมรับใช้ปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือคนในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสียสละของคนในองค์กร ผู้นำจำเป็นต้องเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัว จึงถือเป็นเรื่องยากยิ่งที่จะตัดสินใจที่จะเสียผลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อส่วนรวม เนื่องจากหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับการบริหารและเหมาะสมกับงานบริหารในบริบทต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยมีหลักพุทธธรรมเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาในการนำไปใช้

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หลักพุทธธรรม เพื่อการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้หลักทศพิธราชธรรม 10 อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 มาปรับใช้กับการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเลือกให้เป็นหลักพุทธธรรมที่มาสสนับสนุนผู้บริหารสถานศึกษาให้ยึดและเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาระบบการบริหารสถานศึกษาให้ดำเนินการด้วยความเรียบร้อย โดยมีหลักพุทธธรรมทางศาสนามาเป็นเครื่อง

เตือนใจในการทำงาน อันเป็นการส่งเสริมและมีการบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาให้มีความยั่งยืนสืบต่อไปอีก ทั้งสามารถนำมาใช้ควบคู่กับการบริหารสถานศึกษา จากการวิเคราะห์การใช้

คำสำคัญ: พุทธธรรม. ภาวะผู้นำ. สถานศึกษา

Abstract

This research aimed to 1) study the principles of leadership based on Buddhist teachings and 2) analyze Buddhist principles for developing leadership in educational institutions. The study employed a documentary research method. collecting. analyzing. and synthesizing data from relevant documents to present the findings.

The research revealed that the application of Buddhist principles for developing leadership in educational institutions has gained increasing interest among scholars and educators. Leadership development plays a critical role in motivating subordinates to live and work together harmoniously. fostering sustainable development and organizational success. The study emphasized the importance of Buddhist principles that are socially accepted and practiced. highlighting their benefits for individuals and organizations. Notably. the concept of sacrifice by leaders. involving the prioritization of communal over personal interests. remains a challenging aspect of leadership development. Buddhist principles align with and are suitable for management practices across various contexts. providing a foundation for leadership that benefits educational administrators and related organizations.

The researcher analyzed Buddhist principles for enhancing the capabilities of educational administrators by incorporating Ten Royal Virtues. Four Paths of Accomplishment (Iddhipada 4). and Four Bases of Social Harmony (Sangahavatthu 4) into leadership practices. These principles serve as a guideline for administrators to manage educational institutions effectively. fostering systematic and harmonious operations. Furthermore. these Buddhist principles act as reminders for ethical decision-making and management. supporting the sustainability of Buddhism while integrating seamlessly with educational administration.

The findings highlight the applicability of Buddhist principles in leadership, demonstrating their potential to enhance the effectiveness of educational administration and contribute to the preservation and promotion of Buddhism.

Keywords: Buddhist Principles. Leadership. Educational Institutions

บทนำ

ด้วยหลักการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษา ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีการกำหนดบทบาทของตนหลายอย่างในการบริหารจัดการสถานศึกษาของตนให้สามารถขับเคลื่อนไปสู่การเป็น องค์การแห่งการเรียนรู้โดยต้องมีการกำหนดบทบาทของตนเองให้ชัดเจนในฐานะที่เป็นผู้นำสถานศึกษา และ จำเป็นต้องกำหนดบทบาทในการดำเนินงานกับคณะบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาเพื่อให้มีการ ประสานความร่วมมือในการทำกิจกรรมภายในสถานศึกษาร่วมกัน รวมทั้งการกำหนดบทบาทในการบริหาร จัดการภาระงานทั้งระบบ ให้ดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบและมีความชัดเจนในการดำเนินงานตามเป้าหมายที่ ได้กำหนดไว้ ซึ่งการจะทำให้ได้ผลเช่นนี้นั้นจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ผู้นำสถานศึกษาต้องมีแนวทาง หลักทฤษฎีและ หลักธรรมเพื่อนำมาใช้เป็นกลไกสำคัญเพื่อที่จะนำไปสู่การขับเคลื่อนการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาทั้งระบบ การบริหารงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดนั้น ผู้บริหารแต่ละคนต่างมีเส้นทางในการบริหาร ของตนแตกต่างกันไปตามความถนัดและความสามารถที่ตนมีอยู่ในเส้นทางที่หลากหลายนั้นล้วนจำเป็นต้อง ยึดถือแนวทางในการดำเนินงานทั้งสิ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). 2552)

ปัญหาของสังคมไทยโดยภาพรวมที่เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมถือว่าเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติต้องหาแนวทางในการที่จะแก้ไขปัญหาให้ได้อย่างถูกต้องถูกทางและเป็นระบบที่ยั่งยืนให้กับทุกหน่วยงานทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องสมควรที่จะต้องพิจารณาว่า การจัดการศึกษาโดยมีความเชื่อมั่นว่า การศึกษาเป็นรากฐานที่มั่นคงของชีวิตเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมให้มีก้าวหน้าและเจริญรุ่งเรือง คนที่มีการศึกษาสามารถใช้ความรู้ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อแก้ไข ปัญหาต่างๆให้เกิดผลสำเร็จและลุล่วงไปด้วยดี การจัดการศึกษาในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติ แห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กล่าวว่าการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเน้น ความสำคัญของการมีความรู้คู่คุณธรรม ด้วยเหตุนี้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาได้แก่ ครู อาจารย์ คณาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการแก้ปัญหาของชาติและ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาและคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 หมวด 13 มาตรา 279 เกี่ยวกับมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภทให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมที่

กำหนดขึ้น การพิจารณา สรรหา กลั่นกรองหรือแต่งตั้งบุคคลใดเข้าสู่ตำแหน่งที่มีส่วนในการเกี่ยวข้องในการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งการโยกย้ายการเลื่อนตำแหน่ง เงินเดือน การลงโทษต้องเป็นไปตามระบบคุณธรรมและคำนึงถึงพฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลนั้นด้วย จากคำกล่าวที่ว่า “อำนาจหน้าที่ตามระเบียบ กฎหมายอาจทำให้ผู้บริหารครองงานได้แต่ผู้บริหารจะไม่สามารถครองตน และครองคนได้ หากผู้บริหารขาดคุณธรรมจริยธรรม” ซึ่งตามคำกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารหรือผู้ปกครองหน่วยงานทุกองค์กรจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมควบคู่ไปกับความรู้ความสามารถ

หลักคำสอนและหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนเพราะหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ นั้นช่วยขัดเกลาจิตใจมนุษย์จากระดับต่างๆไปจนถึงระดับสูงคือทำให้เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่นเกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับนักบริหารหรือนักปกครอง ที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะ บริหารกิจการของหมู่คณะหรือประเทศชาติไว้อย่างมากมายเพื่อให้ผู้ปกครองหรือผู้บริหารนั้นได้ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าทรงเน้นถึงความสำคัญของผู้ปกครองหรือผู้บริหารเป็นอย่างมากจะต้องประพฤติให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา หลักในการบริหารตามแนวพุทธศาสนานั้นได้แก่ การบริหารตน เป็นหลักการที่ว่าผู้บริหารที่ดีต้องสามารถบริหารควบคุมตนเองให้ดีเสียก่อน จึงจะสามารถบริหารคนอื่นได้ดีการบริหารคน เมื่อผู้บริหารสามารถบริหารตนได้ดีแล้ว ก็จะพัฒนาไปสู่การบริหารบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาและการบริหารงาน เพราะคนกับงานเป็นสิ่งที่คู่กัน ถ้านักบริหารสามารถจัดการกับตนเองหรือจัดการกับคนได้ดีก็จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารงานอย่างแน่นอน การเป็นผู้บริหารควรจะพัฒนาตน พัฒนาคนและพัฒนางาน ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อย่างไรก็ตามจะขอกล่าวถึงผู้นำองค์กรและผู้บริหารทั้งหลายโดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีและเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน และทำให้รู้สึกมีความมั่นคงในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องต่อไปนี้เป็นพื้นฐานคือ 1) มีเมตตากรุณาต่อผู้ร่วมงานและผู้อื่น 2) มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน 3) ไม่เอารัดเปรียบผู้ร่วมงาน 4) มีความยุติธรรม มีเหตุผลและวางตัวเป็นกลาง อย่างสม่ำเสมอ 5) มีความรักและห่วงใยผู้ร่วมงานและ 6) ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงานและผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542: 12-34) หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย หลักสัปปริสธรรม 7 ว่าด้วยการครองตน เป็นธรรมของสัปปริสชน คือ คนดี ประกอบด้วย รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล หลักสังคหวัตถุ 4 ว่าด้วยการครองคน เป็นธรรมยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้สามัคคี ประกอบด้วย ทาน คือ การให้ ปิยวาจา คือ วาจาอันเป็นที่รัก อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ และสมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอหรือทำตนเสมอดันเสมอปลาย และหลักอิทธิบาท 4 ว่า

ด้วยการครองงาน เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป และวิมังสา คือ ความไตร่ตรอง ซึ่งผู้บริหารการศึกษาควรยึดหลักธรรมทั้ง 3 นี้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานสถานศึกษา (พระคณฺย อนาวิโล (บุญสาร). 2554: 1-2) และนำมาใช้เพื่อการพัฒนาการบริหารงานของตนเองให้ได้เป็นอย่างดีเพื่อให้เกิดประโยชน์และมีความถูกต้องเหมาะสมในการบริหารงานภายในสถานศึกษาต่อไป

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษาโดยการบริหารตามแนวพุทธธรรมซึ่งเป็นอีกแนวทางที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษาให้เกิดความเป็นธรรมและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยใช้ระบบตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์บริหารจัดการ ดังเช่น ได้นำเสนอพุทธวิธีบริหารไว้ 5 ประการ ได้แก่การวางแผน การจัดการองค์การงานบุคลากร การอำนวยการ และการกำกับดูแล (บุญทัน ดอกไธสง. 2528) เนื่องจากหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารนั้น มีอยู่หลากหลายและมีความเหมาะสมกับงานบริหารในบริบทที่แตกต่างกันไป สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษาจึงได้เลือกศึกษา เฉพาะหมวดธรรมที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและสามารถนำไปใช้ได้กับการบริหารสถานศึกษา ในการครองตน ครองคนและครองงานประกอบด้วยหลักทศพิธราชธรรม 10. พรหมวิหาร 4. สังคหวัตถุ 4. อธิปไตย 4. จักรวรรดิวัตร 12. อคติ 4. ราชสังคหวัตถุ 4. สาราณียธรรม 6 และหลักอริยสัจ 4 ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยนำหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับผู้บริหารสถานศึกษามาใช้ในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาหลักภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา
- 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา

การทบทวนวรรณกรรม

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549: 4 – 5) ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารตามแบบอย่างของพุทธศาสนาในหนังสือ“พุทธวิธีบริหาร” ไว้ว่าการศึกษาพุทธบริหารในที่นี้ได้ใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณาหน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC ประกอบด้วย P คือ Planning หมายถึงการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กรเป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน D

คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผนผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ และ C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร โดยพุทธวิธีบริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหารผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคติว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขายึดถือคติว่าอำนาจ หน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อยบุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”

ทิตินา แคมมณีและภาชิต ประมวลศิลป์ชัย (2549: 49-166) ได้นำเสนอกรณีศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานของผู้บริหารในการปฏิรูปโรงเรียนในหนังสือ “ประสบการณ์และกลยุทธ์ของผู้บริหารในการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน” ไว้เกี่ยวกับประสบการณ์ความรู้สึกลยุทธ์และข้อเรียนรู้ของผู้บริหารของโรงเรียนที่ได้ดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนตามกรอบแนวคิดและแนวทางของชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารและโรงเรียนอีกจำนวนมากที่กำลังแสวงหายุทธศาสตร์และวิธีการในการพัฒนาหรือปฏิรูปการเรียนรู้อันเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ โดยข้อความรู้และกลยุทธ์ต่างๆ ที่ได้จากการปฏิบัติจริงในหนังสือเล่มนี้จะช่วยให้โรงเรียนหรือสถานศึกษาเห็นแนวทางและเกิดกำลังใจในการพัฒนาทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ไปสู่เป้าหมาย เช่น การสร้างองค์ความรู้สู่ความ รับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนวัดสระจรเข้ จังหวัดนครราชสีมา การรวมใจครูสู่ความสำเร็จใน การทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ของผู้บริหารโรงเรียนบ้านค้อท่อนน้อยจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

ชาญชัย อาจินสมมาตร (2548: 9-10) ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาแนวทางใหม่ในหนังสือ “สู่ทิศทางการบริหารการศึกษา” โดยมีเนื้อหาเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) โรงเรียนในฐานะองค์การและนักการศึกษาในฐานะนักบริหาร มีรายละเอียดของเนื้อหา คือ โรงเรียนในฐานะระบบองค์การที่คนทั่วไป ต่อทฤษฎีการบริหารและการศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมและการบริหาร การจัดการองค์การและการมีส่วนร่วม 2) การบริหารแบบมีส่วนร่วมในทางการศึกษา มีรายละเอียดของเนื้อหา คือ ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมโปรแกรมการบริหารแบบมีส่วนร่วม อุปสรรคของการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ ประโยชน์ที่โรงเรียนได้รับการบริหารแบบมีส่วนร่วมและเส้นทางการพัฒนาระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม 3) ทฤษฎีภาวะผู้นำ มีรายละเอียดของเนื้อหา คือ ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำ รูปแบบของภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมและภาวะผู้นำทีมในโรงเรียน 4) การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ มีรายละเอียดของเนื้อหา คือ ปัญหา คืออะไรแม่แบบของการแก้ปัญหาและ

แนวทางในการ แก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม 5) ความเจริญงอกงามทางวิชาชีพและการพัฒนาครูมี รายละเอียดของ เนื้อหาคือเหตุผลในการพัฒนาครู ขอบข่ายของการพัฒนาครู นโยบายการพัฒนาครู การบริหาร การพัฒนาครู วิธีการพัฒนาครูและการประเมิน 6) การประเมินครูโปรแกรมและโรงเรียน มี รายละเอียดของเนื้อหา คือ หน้าที่ของการประเมินผล การประเมินโรงเรียนและโปรแกรม การประเมินผล การปฏิบัติงานของครู การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลเกณฑ์สำหรับการประเมินผลการปฏิบัติงาน แนวทาง สู่ประการในการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู และกระบวนการ ประเมินผลการปฏิบัติงาน

หวน พินรุพันธ์ (2549: 15-72) ได้กล่าวถึงทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารในหนังสือ “การบริหารการศึกษา : นักบริหารมืออาชีพ” ไว้เกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา นักบริหารมืออาชีพ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักบริหารมืออาชีพจากทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ ทฤษฎี 3 ทักษะ (Three Skills) ทฤษฎีสามัญมิ ทฤษฎีของเบลค (Blake) และ มูตัน (Mouton) ทฤษฎี ของฮอลพิน (Halpin) และคุนส์ (Coons) ทฤษฎีฐานอำนาจของผู้บริหาร (ทฤษฎีของเฟรนช์และราเวน) รวมทั้งแนวคิด เกี่ยวกับผู้นำหรือนักบริหารของศาสตราจารย์ดร.พจน์ สะเพียรชัย ดร.รุ่ง แก้วแดง ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย บุญประเสริฐ และได้นำเสนอเนื้อหา เกี่ยวกับนักบริหารมืออาชีพกับ ธรรมาภิบาล (Good Governance) การพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ใฝ่รู้มี วิสัยทัศน์ของนักบริหารมืออาชีพ นักบริหารมืออาชีพกับการแก้ปัญหา และนักบริหารมืออาชีพกับ การตัดสินใจ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546: 627-628) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติสำหรับผู้บริหารที่ดีใน หนังสือ “พุทธธรรม” ไว้ในหัวข้อคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ว่ามีคุณสมบัติบางอย่างที่ควรทราบ นั่นคือ สัตบุรุษ คือคนดี หรือคนที่แท้มีธรรมของสัตบุรุษ เรียกว่า สัปปริสธรรม 7 ประการ ประกอบด้วย 1) ฉัมมัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริงของธรรมชาติ 2) อัตถัญญตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จัก ผลคือรู้ความหมายหรือความมุ่งหมายของหลักธรรม 3) อัตตัญญตา รู้จักตน คือรู้ ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความถนัดความสามารถ และคุณธรรม 4) มัตตัญญตา รู้จัก ประมาณ คือรู้จักความพอเหมาะพอดี 5) กาลัญญตา รู้จักกาลเช่น รู้ว่าเวลาไหน ควรทำอะไร รู้จัก เวลาเรียน เวลาทำงาน 6) ปริสัญญตา รู้จัก ชุมชน คือรู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุม และชุมชน รู้จักมารยาท ระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี 7) ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล คือ รู้ความแตกต่างระหว่าง บุคคลโดยอรรถาศัยความสามารถและคุณธรรม

ประสิทธิ์ เชี่ยวศรี (2544) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การนำเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อสร้าง ตรวจสอบ และนำเสนอ แบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานผลการวิจัย พบว่าการ วิเคราะห์สังเคราะห์คุณลักษณะของผู้นำจากเอกสาร หลักฐานทางวิชาการแล้วตรวจสอบความสำคัญของ คุณลักษณะฯ

พบคุณลักษณะฯ จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ 2) ด้านทักษะ 3) ด้านทัศนคติ 4) ด้านคุณธรรมจริยธรรม และ 5) ด้านบุคลิกภาพ ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของวิธีการพัฒนา พบวิธีการพัฒนา 24วิธี และแบบจำลองของการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ประการได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์3) วิธีการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำ 4) การดำเนินการพัฒนา 5) การประเมินผลหลังการพัฒนา 6) การปฏิบัติงานจริงและการทำวิจัยปฏิบัติการ 7) การนำเสนอผลการวิจัยและ8) การประเมินผลและการติดตามผล

ดิเรก วรณเศียร (2545) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ ออกแบบการวิจัย 5 ขั้นตอนคือ การศึกษาในขั้นตอนเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย การศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนเป็นปัจจุบัน การร่างแบบจำลอง การประเมินแบบจำลองและ การนำเสนอแบบจำลองแหล่งข้อมูลที่ศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน เอกสารและผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า แบบจำลองที่เสนอเป็นแบบจำลองแบบสมบูรณ์ (Comprehensive Model) ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นแบบจำลองที่ครอบคลุมภารกิจของโรงเรียนทุกด้าน สอดคล้องกับสาระที่ กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ ส่วนนำการวางแผน การจัดองค์การการนำการควบคุม และสารสนเทศเพื่อการบริหารครอบคลุมภารกิจ 4 ด้าน คือการบริหารงานวิชาการการบริหารงบประมาณการบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป

วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์ (2550: 63-84) ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องของหลักพุทธธรรมกับหลักการบริหารการศึกษาที่ครอบคลุมถึง 3 หลักการครองตน หลักการครองคน หลักการครองงาน และเพื่อ เสนอหลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม วิธีการศึกษานี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพัฒนา ใช้เทคนิควิเคราะห์เอกสารการสัมภาษณ์และเทคนิคเดลฟาย ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักการบริหารการศึกษา มีจำนวน 21 หลักธรรม แยกตามหลักการครองตน การครองคน และการครองงาน ได้ดังนี้ การครองตน สอดคล้องกับ 19 หลักพุทธธรรม ได้แก่ กัลป์ยามมิตตตา. โยนิโสมนสิการ. ธรรมคัมมครองโลก 2. ธรรมทำให้งาม 2. ธรรมมีอุปการะมาก 2. กุศลมูล 3. สันโดษ 3. สุจริต 3. อธิปไตย 3. ขรवासธรรม 4. พรหมวิหาร 4. สังคหวัตถุ 4. อธิษฐานธรรม 4. เบญจธรรม. พละ 5. กัลยาณมิตรธรรม 7. สปัปฐิสธรรม 7. อริยทรัพย์ 7. และทศพิราชธรรม การครองคน สอดคล้องกับ 15 หลักพุทธธรรม ได้แก่ กัลป์ยามมิตตตา. โยนิโสมนสิการ. ธรรมคัมมครองโลก 2. ธรรมทำให้งาม 2. กุศลมูล 3. สุจริต 3. อธิปไตย 3. ขรवासธรรม 4. พรหมวิหาร 4. สังคหวัตถุ 4. กัลยาณมิตรธรรม 7. สปัปฐิสธรรม 7. อปริหานิยธรรม 7. อริยทรัพย์ 7. และทศพิราชธรรม การครองงาน สอดคล้องกับ 10 หลักพุทธธรรม ได้แก่

กัลยาณมิตตตา. โยนิโสมนสิการ. ธรรมทำให้งาม 2. ธรรมมีอุปการะมาก 2. สุจริต 3. อิทธิบาท 4. พละ 5. ขรรวาสธรรม 4. สังคหวัตถุ 4. และ สัมปยุตธรรม 7. นอกจากนี้ยังพบว่า มีจำนวน 7 หลักธรรมที่สอดคล้องกับ หลักการบริหารการศึกษาด้านการครองตน การครองคน และการครองงาน ได้แก่ กัลยาณมิตตตา. โยนิโสมนสิการ. ธรรมทำให้งาม 2. สุจริต 3. ขรรวาสธรรม 4. สังคหวัตถุ 4. และสัมปยุตธรรม 7

นันทวรรณ อีสราณวัฒน์ชัย (2550) ได้ศึกษาเรื่อง“ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการเป็นผู้นำที่ดีตามแนวคิด ทฤษฎีผู้นำทางตะวันตก 2) เพื่อศึกษาแนวคิดการเป็นผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรม 3) เพื่อประยุกต์ใช้ หลัก พุทธธรรมในการพัฒนาลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ ผลการวิจัยพบว่าบทบาทผู้นำที่ดีตาม แนวคิดทฤษฎีตะวันตก ประกอบด้วย บทบาทพื้นฐานสำคัญ 4 ประการคือ (1) การกำหนด ทิศทางของ องค์กรให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ได้วางไว้ (2) การจัดการระบบการทำงาน (Alignment) (3) การมอบ อำนาจ (Empowerment) เป็นการมอบหมายอำนาจความรับผิดชอบให้แก่บุคคลที่ เหมาะสมเพื่อให้การ ทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (4) แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling) สำหรับ ภาวะผู้นำที่ดีตามหลัก พุทธธรรม ผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลัก “ธรรม” เช่น พรหมวิหาร 4 ธรรมาธิปไตย พละ 4 และสัมปยุตธรรม 7 เป็นต้น เป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้ สามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่างให้ บรรลุผลสำเร็จที่วางไว้และนำพาหมู่คณะและสังคมไปสู่ความ สงบสุขและมั่นคงตลอดไป

สุรัตน์ มุ่งอิงกลาง (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา” โดยมีวัตถุประสงค์ 1)เพื่อ ศึกษาคุณธรรมตามแนวพุทธธรรม ในการครองตน ครองคน และครองงาน ของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของครูฝ่ายกิจการนักเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เพื่อเปรียบเทียบคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมใน การครองตน ครองคน และครองงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของครูฝ่ายกิจการนักเรียน ครูผู้สอน และ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐาน และ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมตามแนวพุทธ ธรรมในการครองตน ครองคน และครองงาน ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของครูฝ่ายกิจการ นักเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) คุณธรรมตามแนวพุทธ ธรรมในการครองตน ครองคนและครองงานของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของครูฝ่ายกิจการ นักเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีระดับค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ คุณธรรมในการครองตน รองลงมาคือคุณธรรมในการครองคน และคุณธรรมในการครองงาน 2) การ เปรียบเทียบคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในการครองตน ครอง คน และครองงาน ของผู้บริหารโรงเรียน

ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด นครราชสีมา ตามทัศนะของครูฝ่ายกิจการนักเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่าง คุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในการครองตน ครองคน และครองงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับคุณธรรมตามแนว พุทธธรรมในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์เป็นรายคู่ ของคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมทั้งสามด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05 ทุกคู่

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบรูปแบบและวิธีการในการบริหาร ที่มี การนำหลักการและวิธีการที่เป็นประโยชน์เข้าไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ซึ่งนักการศึกษา และ นักวิจัยแต่ละท่านต่างนำเสนอแนวคิดและรูปแบบที่ต่างกันไปทั้งด้านการพัฒนาการบริหารโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐาน การบริหารเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาและหลักการบริหารการศึกษาตาม แนว พุทธธรรม ซึ่งเป็น แนวทางที่หลากหลาย อนึ่ง ในการพัฒนางานด้านการบริหารสถานศึกษา จำเป็นต้องใช้ หลักพุทธธรรมเป็นสื่อนำทางในการกำหนดแนวทางและทิศทางในการบริหารงานเพื่อให้เกิดทั้ง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงมีความสนใจในการศึกษาวิเคราะห์หลัก พุทธธรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา โดยการศึกษาจากทัศนะของผู้ปฏิบัติงานจริง คือ ผู้บริหาร สถานศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยนี้ จะใช้แนวทางและวิธีการในการดำเนินการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร

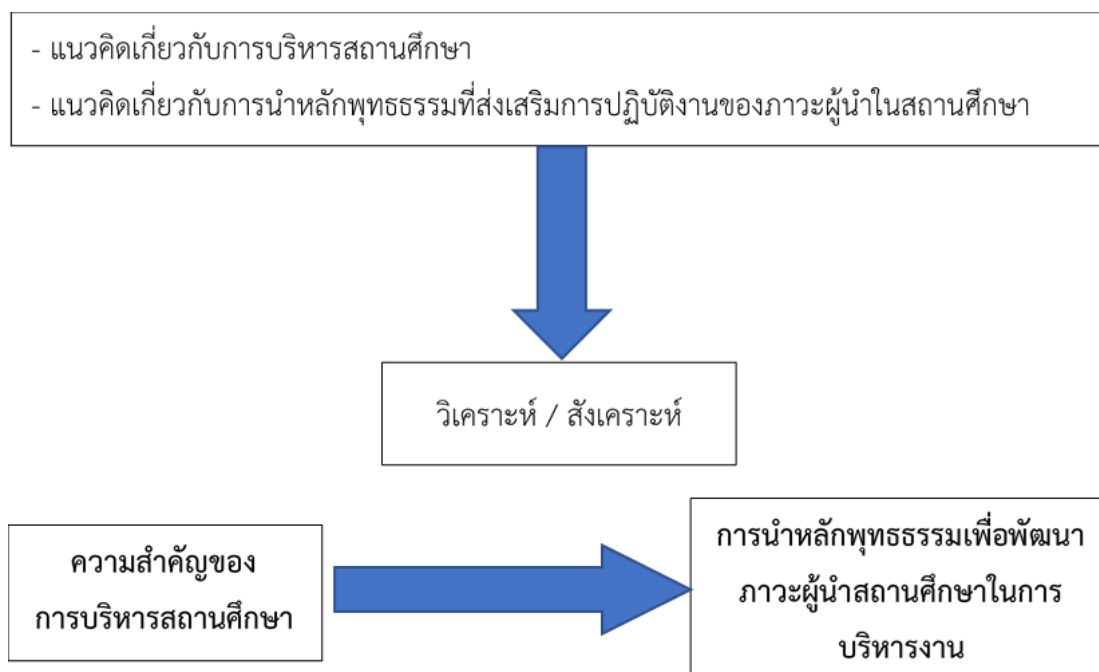
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารจะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าและ เก็บ รวบรวมข้อมูล จากเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตามลำดับ ข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐม ภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก และข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัย รวมถึงเอกสารจากสื่อออนไลน์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักการและ แนวคิดในการปล่อยสัตว์น้ำอาณิสต์การปล่อยสัตว์น้ำตามบริบทของสังคมไทย

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูลจากหลักการและแนวคิดในการปล่อยสัตว์น้ำในสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสม จากเอกสารที่เกี่ยวข้องนำมาจัดลำดับข้อมูลตามขั้นตอนที่ทำการศึกษาค้นคว้ามาให้ความสัมพันธ์กันกับ เนื้อหาอย่างเป็นระบบแล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสารด้วยการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา การตีความ การสังเคราะห์ พร้อมทั้งวิเคราะห์บริบทประกอบกับเนื้อหาจาก

การค้นคว้าเอกสารทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสรุปเรียบเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในลำดับขั้นตอนต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษานั้น มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาผู้นำมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการพัฒนาที่ยั่งยืนและประสบความสำเร็จในองค์กร โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สังคมยอมรับ มีการอ้างอิง แต่อย่างไรก็ตามการจะทำให้เกิดภาวะผู้นำจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาก็ยังไม่เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจเป็นเพราะคนส่วนใหญ่หรือคนในองค์กรมองภาพไม่ชัดว่าหลักธรรมที่ใช้ปฏิบัติเฉพาะตัวจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือคนในองค์กรอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสียสละของคนในองค์กร ผู้นำจำเป็นต้องเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัว จึงถือเป็นเรื่องยากยิ่งที่จะตัดสินใจที่จะเสียผลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อส่วนรวม เนื่องจากหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่มีความสอดคล้องกับการบริหารนั้น มีอยู่หลากหลายและมีความเหมาะสมกับงานบริหารในบริบทที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยมีหลักพุทธธรรมเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาในการนำไปใช้

1. วิเคราะห์หลักทศพิธราชธรรม 10 มาใช้เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา

ผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรม ทศพิธราชธรรม 10 มาใช้เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา พบว่า ทศพิธราชธรรม 10 สามารถนำมาส่งเสริมการปฏิบัติงานของภาวะผู้นำหรือผู้บริหารสถานศึกษาได้เป็นอย่างดีและผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นแบบอย่างในการยึดถือและปฏิบัติตามหลัก ทศพิธราชธรรม 10 หากผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารและปฏิบัติได้ จะส่งผลสำเร็จในการบริหาร และส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างดี ดังแนวทางการปฏิบัติด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) ด้านทาน ผู้บริหารสถานศึกษารู้จักการให้ คือ การที่ผู้บริหารให้ทรัพย์สินวัตถุสิ่งของหรือองค์ประกอบที่ได้มาซึ่งวัตถุ อัน หมายถึง เงิน เวลา กำลังกายของตน และผู้อื่นที่ต้องการ (วัตถุทาน) การให้ความรู้ การชี้แนะที่เป็นประโยชน์ในการทำงาน (วิทยาทาน) และการใช้ชีวิต (ธรรมทาน) และการให้อภัยแก่ผู้ที่ทำผิดพลาด ที่พร้อมที่จะแก้ไข ปรับปรุง หรือการไม่ถือโทษในเรื่องทั้งปวง (อภัยทาน)

2) ด้านศีล ผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในศีลธรรมอันดีทั้งกาย วาจา และทางใจ ประพฤติตนตามระเบียบวินัยของหน่วยงาน ตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม

3) ด้านบริจาค ผู้บริหารสถานศึกษารู้จักการเสียสละ เพื่อส่วนรวม เพื่อประโยชน์ของบุคลากร และองค์การ การไม่เห็นแก่ตัว จะสามารถทำให้บุคลากรทำงานอย่างเป็นมีความสุข

4) ด้านอาชวะ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ซื่อตรง มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อองค์การ ต่อบุคลากร เป็นผู้ตรงต่อหน้าที่รับผิดชอบต่อภาระงานให้ประสบความสำเร็จ

5) ด้านมัทวะ ผู้บริหารสถานศึกษา มีความสุภาพอ่อนโยน แสดงออกถึงกิจกรรมารยาทที่สุภาพ เรียบร้อยปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างให้เกียรติ และการพูดจาสุภาพไพเราะนุ่มนวลกับบุคคลในทุกระดับ

6) ด้านตปะ ผู้บริหารสถานศึกษา มีความเพียรพยายาม มีความบากบั่นความก้าวหน้า ไม่ถอยหลัง ความไม่หยุดอยู่กับที่ รู้จักระงับยับยั้งซึ่งใจได้ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มุ่งมั่นในหน้าที่การงานให้ครบถ้วนสมบูรณ์

7) ด้านอภิโรค ผู้บริหารสถานศึกษาต้องไม่โกรธ แสดงถึงความมีเหตุผล ไม่โกรธผู้ร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างไร้เหตุผล มีเมตตาธรรมประจำใจ รู้จักระงับความขุ่นเคืองแห่งจิต และมีวินิจฉัยที่มีเหตุผล

8) ด้านอวิหิงสา ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องไม่เบียดเบียน ไม่แสดงการกดขี่ข่มเหงผู้ใต้บังคับบัญชา โดยใช้อำนาจที่เหนือกว่าเบียดเบียนผู้อื่น ให้ความช่วยเหลือ สร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นในองค์กร

9) ด้านขันติ ผู้บริหารสถานศึกษา มีความอดทนต่อความยากลำบากไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการดำรงชีวิตมีมานะอดทนในการทำงาน มีความอดทนต่ออารมณ์ยั่วเย้าต่างๆ ที่เข้ามากระทบ คือการควบคุมอารมณ์ เมื่อผิดหวัง หรือการอดกลั้นต่อความโลภและความอยากได้

10) ด้านอิทธิพล ผู้บริหารสถานศึกษา มีความยุติธรรมยึดมั่นในหลักของความยุติธรรม ความเที่ยงตรง ไม่เอียงเอียงหรือหวั่นไหว ไม่มีอคติโดยมิชอบ ใช้ความรู้ความสามารถปฏิบัติหน้าที่โดย ยึดหลักความถูกต้องสามารถทำให้บุคลากรในองค์กรเกิดความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวต่อภาระงาน

2. วิเคราะห์หลักอิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา

ผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรม อิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา พบว่า อิทธิบาท 4 สามารถนำมาส่งเสริมการปฏิบัติงานของภาวะผู้นำหรือผู้บริหารสถานศึกษาได้เป็นอย่างดีและผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นแบบอย่างในการยึดถือและปฏิบัติตามหลัก อิทธิบาท 4 หากภาวะผู้นำหรือผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารและปฏิบัติได้ จะส่งผลสำเร็จในการบริหารและส่งเสริมการปฏิบัติงานของภาวะผู้นำหรือผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างดี ดังแนวทางการปฏิบัติด้านต่างๆ ต่อไปนี้

1) ด้านฉันทะ คือ มีใจรัก ทำงานด้วยใจรักงาน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้รักงานที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่และเอาใจใส่ กระตือรือร้นในการทำงาน มีความรู้ความสามารถในการทำกิจการงานและมุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อยอยู่เสมอ

2) ด้านวิริยะ คือ ความพากเพียร ขยัน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากในการทำงานในหน้าที่หรือในอาชีพของตน ทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ

3) ด้านจิตตะ คือ ความเป็นผู้มีใจจดจ่ออยู่กับการงาน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้เอาใจใส่งานที่ทำและมุ่งกระทำงานอย่างต่อเนื่องจนสำเร็จ คอยดูแลเอาใจใส่ ติดตามผลงาน และหรือตรวจงานต่าง ๆ ในสถานศึกษาเพื่อประกอบการพิจารณาวินิจฉัย ตัดสินใจ และสั่งการให้งานดำเนินตามนโยบายและแผนงานให้ถึงความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4) ด้านวิมังสา คือ ความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุผล ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสังเกตผลในการปฏิบัติงานของตนเองและของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาว่าดำเนินไปตามนโยบายและแผนงานที่วางไว้หรือไม่ ผลสำเร็จหรือมีความคืบหน้าไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด มีอุปสรรคหรือปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างไร มีการปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำงานให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จให้ถึงความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

3. วิเคราะห์หลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา

ผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรม สังคหวัตถุ 4 มาใช้เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษา พบว่า สังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาส่งเสริมการปฏิบัติงานของภาวะผู้นำหรือผู้บริหารสถานศึกษาได้เป็นอย่างดีและผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นแบบอย่างในการยึดถือและปฏิบัติตามหลัก สังคหวัตถุ 4 หากภาวะผู้นำหรือผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารและปฏิบัติได้ จะส่งผลสำเร็จในการ

บริหาร และส่งเสริมการปฏิบัติงานของภาวะผู้นำหรือผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างดี ดังแนวทางการปฏิบัติ
ด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) ด้านทาน คือ การให้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ แบ่งปัน ช่วย
สงเคราะห์ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น คุณธรรมข้อนี้จะช่วย
ให้ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว

2) ด้านปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ ที่ไพเราะอ่อนหวาน ผู้บริหารสถานศึกษาต้อง
พูดด้วยความจริงใจแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล ชักจูงในทางที่ดีงาม แสดงความเห็นอกเห็นใจ
เป็นกำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจอันดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูล
กันไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมสำหรับกาลเทศะ

3) ด้านอัตถจริยา คือ การประพฤติดี ผู้บริหารสถานศึกษาประพฤติตนในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่
ผู้อื่นให้ความช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วย
แก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4) ด้านสมานัตตตา คือ การวางตัวดี การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ ผู้บริหารสถานศึกษามีความ
ประพฤติเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ ร่วมทุกข์
ร่วมสุข ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจ
หนักแน่น ไม่วอกแวก รวมทั้งยังเป็นการสร้างความ นิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ การบริหารงานแต่ละฝ่ายของผู้บริหารสถานศึกษา จึงเห็นสมควรนำหลัก
ทศพิธราชธรรม 10 อธิปไตย 4 สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้บริหาร
สถานศึกษาและเพื่อวิเคราะห์หลักธรรมเพื่อการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้ได้แนวทางในการ
บริหารสถานศึกษาและสามารถนำมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้จริงเพราะเป็นหลักพุทธธรรมที่
เหมาะสมกับผู้นำสถานศึกษาและนำมาใช้กับผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อช่วยให้การบริหารงานของผู้บริหาร
สถานศึกษาเป็นไปในทางที่ดียิ่งขึ้นไป

4. การวิเคราะห์หลักทศพิธราชธรรม 10 อธิปไตย 4 สังคหวัตถุ 4 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำ ในสถานศึกษา

1) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องศึกษาแนวทางการบริหารและผู้บริหารสถานศึกษาควรรู้และเข้าใจ
สภาพปัญหาสาเหตุของปัญหาและวิธีหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้องเป็นธรรมกับทุกคน
และทุกฝ่าย

2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการบริหารความเสี่ยงและมีการวางแผนวิเคราะห์ผลกระทบด้านต่าง
ๆ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด ควรรู้หลักและทฤษฎีการบริหารองค์กร เพื่อการนำพาองค์กรให้เจริญก้าวหน้า
และผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดใจให้กว้างและยอมรับฟังความคิดเห็นความรู้สึกของผู้ร่วมงาน

3) ผู้บริหารสถานศึกษาควรรู้ว่าตนนั้นกำลังมีความรู้ความสามารถความถนัด และคุณธรรม ควรควบคุมอารมณ์ของตนเอง มีความอดทนอดกลั้น ควรฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงานไม่ยึดถือความเห็นส่วนตนเป็นใหญ่และถ้ามีโอกาสควรเข้ารับการอบรมพัฒนาตนเองเพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานให้ดียิ่งขึ้นและผู้บริหารควรนำหลักธรรมทางสายกลางมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน

4) ผู้บริหารสถานศึกษาควรประมาณขีดความสามารถขององค์กรให้ได้ตามศักยภาพของบุคลากร ในองค์กรมีกำลังแค่ไหนในการจะทำกิจกรรมหรือโครงการสักอย่างหนึ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาควรรู้จักประมาณตนควรจะนำงบประมาณที่ส่วนกลางจัดสรรให้ไปใช้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารสถานศึกษาควรพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กรการบริหารงบประมาณหรือการขยายกิจการและผู้บริหารสถานศึกษาไม่ควรใช้งบประมาณผิดวัตถุประสงค์เป็นไปตามแผนการใช้งบประมาณครบทุกด้าน

5) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีเป้าหมายและแผนในการดำเนินงานให้ชัดเจนควรรู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกับการทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ใช้เวลาให้เหมาะสม ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เวลาให้เหมาะสมในการบริหารงาน ควรมีแผนในการพัฒนางานที่ดีในการปฏิบัติงานในสถานศึกษา

6) ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นมิตรแท้ที่ดีกับชุมชนและองค์กรอื่น ๆ เพื่อที่จะทำให้ได้รับความไว้วางใจจากบุคคลภายในและภายนอก ควรสร้างกิจกรรมร่วมกับชุมชนและสังคม ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ เช่น เป็นคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา

7) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมอบหมายภาระงานให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคคล ควรสนับสนุนให้มีการอบรมพัฒนาความรู้และความสามารถแก่บุคลากรในการปฏิบัติงานตามสายงานอย่างสม่ำเสมอ ควรปฏิบัติต่อบุคลากรโดยปราศจากอคติ

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรู้ความสามารถตลอดจนรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยยึดหลักการในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นขั้นเป็นตอนและประพฤติปฏิบัติหน้าที่ตามเหตุผล มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ปฏิบัติ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์และการใช้ชีวิตในยุคดิจิทัลเพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นปกติสุข อีกทั้งมีแนวคิดในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และสมเหตุสมผล

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรรู้และเข้าใจการปฏิบัติงานของตนเองและคณะครูรวมทั้งบุคลากรทางการศึกษา มีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการพัฒนาสถานศึกษา โดยสามารถกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการปฏิบัติงานร่วมกันและสามารถกำหนดให้มีการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง โดยศึกษาจากบริบทและสภาพสิ่งแวดล้อม อีกทั้งนำผลการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานมาใช้ในการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาคุณภาพงานให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการบริหารสถานศึกษา มีภาวะผู้นำ สามารถชี้แจง สั่งการ หรืออำนวยการให้แก่คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการปฏิบัติงานร่วมกัน สามารถวางแผนได้อย่างเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แยกแยะ เรื่องงานและเรื่องส่วนตัวได้เป็นอย่างดี ไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว มีความรู้ความสามารถในการ บริหารจัดการสถานศึกษา และมีความรู้ความสามารถในการใช้แรงจูงใจ มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีความเสียสละ มีความเห็นอกเห็นใจผู้ใต้บังคับบัญชา และไม่เอาเปรียบผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์ ช่มใจในสถานการณ์ต่างๆ และแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้า รอบด้านและพัฒนาคุณธรรมในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

4. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องรู้จักความพอเหมาะพอดีในการปฏิบัติงาน ใช้ทรัพยากรในการ ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์และมีความคุ้มค่า รู้จักประมาณการในการใช้จ่ายทรัพย์ ใช้งบประมาณอย่าง ประหยัด ใช้จ่ายอย่างถูกต้องเหมาะสม ไม่ใช้งบประมาณเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองเพียงผู้ เดียว มีความพอเหมาะพอดีในการพูด รู้เวลาที่เหมาะสม รู้สถานที่ที่เหมาะสมในการพูด รู้จักความ พอเหมาะพอดีในการพักผ่อนของคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา ไม่เอาแต่ใจของตน โดยไม่รับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถวางแผนให้เหมาะสมกับตำแหน่ง

5. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารเวลาอันเหมาะสม ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการงานต่างๆที่ เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ไม่สั่งงานซ้ำซ้อน จัดทำแผนปฏิบัติงาน นโยบายหรือโครงการให้เหมาะสมกับเวลาและ โอกาสวางแผน จัดลำดับความสำคัญของงานและทำงานตามลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้ บริหารงานตรง ตามเวลาเป็นตัวอย่างที่ดีในการบริหารจัดการเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสถานศึกษา แก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ทันเวลาและเหมาะสมกับสถานการณ์

6. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมในชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ รู้และเข้าใจ ประเพณีวัฒนธรรมในชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมกับการกิจกรรมของ สถานศึกษาควบคู่การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและระเบียบวินัยของนักเรียนและคนในชุมชน อีกทั้งร่วม สร้างเสริมสนับสนุนกิจกรรมต่างๆและร่วมงานในชุมชน

7. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องรู้จักและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยสนับสนุนส่งเสริม คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาให้พัฒนาตนเองในวิชาชีพตามความสามารถของแต่ละบุคคลอย่าง เสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติ มีการยกย่อง ชมเชย สร้างขวัญและกำลังใจ สามารถปฏิบัติ ตนต่อคณะครูและบุคลากรทางการศึกษาได้อย่างถูกต้องเป็นธรรมและเหมาะสม

8. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติงานที่โรงเรียนที่มีทั้งนักเรียน ผู้ปกครอง และบุคลากรที่มี พื้นฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน ในฐานะของผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องมีความเข้าอกเข้าใจในเรื่องนี้ ถึงแม้ว่าผู้บริหารอาจจะไม่เคยมีประสบการณ์แบบเดียวกันมาก่อนผู้บริหารควรมีทักษะในการรับฟังปัญหา

และให้คำปรึกษาได้ ผู้บริหารที่มีบุคลิกที่พร้อมรับฟัง เปิดกว้าง ดูเข้าถึงง่าย จะทำให้ทุกคนสามารถไว้วางใจพร้อมที่จะพูดคุย ซึ่งจริงๆ แล้วผู้บริหารหลายคนก็คงอยากที่จะให้นักเรียน เพื่อนร่วมงาน หรือคุณครูรู้สึกปลอดภัย

เอกสารอ้างอิง

- ชาญชัย อาจิณสมมาตร. (2548). *สู่ทิศทางใหม่ของการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ก้าวใหม่.
- ดิเรก วรรณเศียร. (2545). “การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศนา แหมมณี และภาสิต ประมวลศิลป์ชัย. (2549). *ประสบการณ์และกลยุทธ์ของผู้บริหารในการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทวรรณ อีสราณวัฒน์ชัย. (2550). “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2528). *การบริหารเชิงพุทธ กระบวนการทางพฤติกรรม*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- ประสิทธิ์ เขียวศรี. (2544). “การนำเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารที่บริหารโดยใช้โรงเรียน เป็นฐาน”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระดณัย อนาวีโล (บุญสาร). (2554). “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2552). *ทฤษฎีหรือแนวคิดทางด้านการบริหารและการจัดการองค์กร*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวຍ.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *พุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการประณการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: พรึกหวานกราฟฟิค.
- สุรัตน์ มุ่งอิงกลาง. (2544). “การศึกษาคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประณการศึกษาสังกัดสำนักงานการประณศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

หวน พันธุ์พันธ์. (2549). *การบริหารการศึกษา : นักบริหารมืออาชีพ*. นนทบุรี: พันธุ์พันธ์การพิมพ์.
วรภาส ประสมสุขและ นิพนธ์ กิनावงศ์. (2550). “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธ”. *วารสาร
ศึกษาศาสตร์*. ปีที่ 18 ฉบับที่ 2. พฤศจิกายน 2549 - มีนาคม: 63-84.

วิเคราะห์หลักธรรมส่งเสริมชุมชนคุณธรรมต้นแบบ
AN ANALYZE THE MORAL PRINCIPLES TO PROMOTE THE MODEL
MORAL COMMUNITY

พระครูปลัดเฉลิม โชติกโร (บุญเยี่ยม)
Phrakrupalad Chalerm Chotikaro (Boonyiam)

วัดเขาช่องพัฒนาราม
Wat Khao Chong Phatthanaram
chalermboonyiam@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษวิเคราะห์หลักธรรมส่งเสริมชุมชนคุณธรรมต้นแบบนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบวิถีพุทธในสังคมไทย 2) เพื่อวิเคราะห์หลักธรรมส่งเสริมชุมชนคุณธรรมต้นแบบโดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา รวมถึงเอกสารทางพุทธศาสนาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า

การพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบนี้ ประกอบไปด้วยแนวคิด ทฤษฎี หลักการ วิธีการต่าง ๆ ในการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง นักพัฒนาสังคมได้ออกแบบและวิธีการลงพื้นที่ในการแก้ปัญหาด้วยวิธีต่าง ๆ โดยเฉพาะแนวคิดการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จากนโยบายรัฐในการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืน จากที่เน้นการพัฒนาทางกายภาพ ปัจจุบันได้หันมาสนใจเรื่องจิตภาพด้วย ก็คือการพัฒนาภายใน จึงได้ออกนโยบายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ เพื่อให้ชุมชนมีกินมีใช้อย่างยั่งยืนและอยู่ด้วยความสงบสันติ

หลักธรรมที่ส่งเสริมในการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ 5 ประการคือ 1) หลักศีล 5 เป็นหลักแห่งการประพฤติเพื่อการอยู่ด้วยกันอย่างสันติภาพ 2) สังคัตถ 4 เป็นหลักแห่งความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน 3) หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักแห่งการเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลและส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน 4) หลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นหลักแห่งการประพฤติตนให้อยู่ในระเบียบวินัยที่วางไว้ รู้จักว่าสิ่งไหนควร สิ่งไหนไม่ควร มีความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เป็นหลักแห่งความเป็นผู้นำ 5) หลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นหลักแห่งความสามัคคีกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

คำสำคัญ: ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ; หลักธรรม; ความยั่งยืน

Abstract

An analytical study of moral principles to promote this model moral community. The objectives are 1) to study the model communities of the Buddhist way of life in Thai society; 2) to analyze the dharma principles promoting the model moral communities by studying the Tripitaka. Commentaries. Buddhist texts and related researches.

The study found that:

The development of the model moral community It consists of concepts. theories. principles. and various methods of development in order for the community to be truly developed. Social developers have designed and implemented methods to solve problems in various ways. especially the concept of participation in all relevant sectors. From the government's policy on sustainable community development from focusing on physical development At present. he has also turned his attention to mental images. is internal development Therefore. a model moral community policy has been issued. for the community to have a sustainable living and live in peace.

The moral principles that promote in community virtue are the 5 models: 1) The five precepts are the principles of conduct for living together in peace. 2) Sanggawatthu 4 is the principle of generosity. be kind to each other. 3) The Four Brahma Vihara Principles are the principles of mutual sympathy helping each other and promoting and supporting each other. 4) The Seven Principles of Sappurisadhamma are the principles of conducting oneself in accordance with the established discipline. knowing what should and what should not have respect for adults is the principle of leadership. 5) the seven principles of Abarihaniyadhamma are the principles of unity in performing various activities in the community.world.

Keywords: Model Moral Community; Dhamma Principles; Sustainability

บทนำ

ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นหลักนำทางในการพัฒนาทุกด้าน การที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จผลดีบรรลุลุคตุมหายที่ต้องการได้อย่างแท้จริงนั้น จะพัฒนาเพียงด้านวัตถุอย่างเดียวไม่เพียงพอ ประสพการณ์ในการพัฒนาตลอดเวลายาวนานที่ผ่านมาได้สอนให้เป็นที่ตระหนักได้ว่า การมุ่งพัฒนาวัตถุภายนอกอย่างเดียวนั้นแม้จะระดมทุนลงไปอย่างมากมาย ก็ไม่ทำให้สังคมบรรลุความมั่งคั่งรุ่งเรืองและสันติสุขที่แท้จริงได้ตาม วัตถุประสงค์กลับสร้างปัญหาอย่างมากมาย เช่น 1) ปัญหาความยากจน ปรากฏว่ามีคนยากจนแร้นแค้นแผ่ขยายทั่วไปทั้งในเมือง และชนบท การกระจายรายได้ของประชากรไม่ดำเนินไปด้วยดีฐานะทางเศรษฐกิจของคนกลับห่างไกลกันมากขึ้น 2) ปัญหาด้านสุขภาพ ประชากรขาดแคลนแม้กระทั่งสาธารณสุขขั้นมูลฐาน เกิด โรคระบาดที่ร้ายแรง นอกจากสุขภาพทางกายไม่ดีแล้วสุขภาพทางจิตก็เสื่อมโทรมลงชีวิตคนในถิ่นที่เรียกว่าเจริญมีลักษณะสับสนวุ่นวายคนมีทุกข์ใจมากขึ้นเป็นโรคจิตโรคประสาทมากขึ้น 3) ปัญหาด้านการศึกษา ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาก็ยังอยู่ในภาวะสัมฤทธิ์ผลได้ยากเกิดความล้มเหลวในการจัดการศึกษาก่อให้เกิดปัญหามากมายในสังคม เช่น ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ความไม่ซื่อตรง เป็นต้น 4) ปัญหาทางการเมือง การพัฒนาประชาธิปไตยก้าวหน้าไปได้ไม่มากกว่าถอยหลัง 5) ปัญหาด้านจริยธรรม คุณธรรม ผู้คนไม่มีระเบียบวินัย เช่น ระเบียบวินัยในการใช้รถใช้ถนนอุบัติเหตุมีสถิติสูงอย่างน่ากลัวยิ่ง เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จนทำให้คนส่วนมากเกิดความหวาดกลัว อาชญากรรมยังแพร่หลาย คดีปล้น ฆ่า ช่มชู้ ที่ร้ายแรงปรากฏขึ้นบ่อย เป็นต้น 6) ปัญหาด้านวัฒนธรรม มีความเสื่อมโทรมทางด้านวัฒนธรรมมีค่านิยมที่ไม่พึงปรารถนาและไม่เอื้อต่อการพัฒนา เช่น ค่านิยมบริโภคและความนิยมฟุ้งเฟ้อแพร่กระจายทั่วไป 7) ปัญหาทางเพศและอบายมุข มีปัญหาทางเพศเพิ่มสูง มีอัตราคนถูกข่มขืนสูงอัตราการหย่าร้างสูงขึ้น อบายมุขระบาดทั่วไป ทั้งในกรุงและชนบทประชากรฝากความหวังไว้กับการพนันในรูปแบบต่างๆและหมกมุ่นจนยากที่จะแก้ไขเยาวชนมากมายทำลายอนาคตของตนเองและก่อปัญหาแก่สังคมโดยเป็นผลสืบเนื่องจากการติดยาเสพติด 8) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมทวีสูงขึ้นป่าไม้ถูกทำลายไปมากต้นน้ำลำธารร่อยหรอลง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แผ่นดินแห้งแล้ง ทำให้ทำการเกษตรยากลำบากมากขึ้น ส่งผลต่อความยากจนแร้นแค้นยิ่งขึ้นไปอีก ประสพปัญหาทางการตลาดมีการเอารัดเอาเปรียบกันมาก เกิดมลภาวะทั้งในดิน ในน้ำ และท้องฟ้าคุกคามต่อชีวิตและสุขภาพของประชากรทุกคน บทเรียนจากการพัฒนาสอนให้รู้ว่าการพัฒนาจะต้องดำเนินไปอย่างรอบด้านและอย่างทั่วถึงไม่ใช่มุ่งพัฒนาแต่เพียงด้านวัตถุอย่างเดียว (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2543)

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นทั่วทุกของประเทศและของทุกประเทศในโลก กระทบถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น ๆ เพราะฉะนั้น มนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม คำว่า สังคม ก็คือจะต้องไปด้วยกัน ไปพร้อมกัน หมายความว่า จะต้องใช้ชีวิตด้วยกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แยกออกจากกันไม่ได้ เมื่ออยู่รวมกันก็เกิดชุมชนขึ้นมา ปัญหาที่ตามมาเพราะแต่ละคนมีความคิดความอ่านที่ไม่เหมือนกันนิสัยใจคอก็ไม่เหมือนกัน จึงต้องมี

หลักเกณฑ์ข้อระเบียบบังคับต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อคอยควบคุมดูแลความเรียบร้อยในชุมชน เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกันอยู่จนถึงทุกวันนี้ แต่เท่าที่เห็นหาเพียงพอไม่ ถึงแม้จะมีกฎหมายก็ยังมีคนละเมิดกฎหมาย และทำผิดกันทุกวัน มีคนติดคุกติดตารางก็มาก นั่นเป็นเพราะคนขาดการศึกษา จึงต้องหันมาพัฒนาทางการศึกษาด้วย

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดี บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ได้ให้ความสำคัญและห่วงใยในเรื่องของการศึกษา จึงได้ประทานพระราโชวาทไว้ว่า “การใช้หลักวิชาและความคิดริเริ่ม สร้างงานที่อาจดูไม่ใหญ่โตนัก แต่ประสิทธิภาพสูง และอำนวยความสะดวก โดยตรงได้มากโดยการนำเอาทรัพยากร ตามธรรมชาติ ความรู้ ความสามารถตลอดจนแรงงานของคนส่วนใหญ่ ให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย และให้เกิดความเสียหาย หรือสูญเสียเปลืองน้อยที่สุด การสร้างความเจริญในลักษณะนี้ จะช่วยสร้างความเจริญของกิจการส่วนร่วมได้แน่นอน” (พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษา. 2539)

แต่การศึกษาอย่างเดียวไม่ได้ช่วยให้คนในสังคมมีความสุขได้ เพราะคนมีการศึกษาก็ใช้ว่าจะเป็นคนดีทุกคน เพราะฉะนั้น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นในสังคมของตน แต่บางครั้งการที่มีคนอยู่ร่วมกันหลายคนหลายกลุ่ม มีความหลากหลายแตกต่างกัน ก็ย่อมมีการ ขัดแย้งกันบ้าง คงไม่มีใครสามารถสร้างสังคมที่ปราศจากความขัดแย้งได้โดยสิ้นเชิง แม้เพียงคน ๆ เดียวก็อาจมีความขัดแย้งในตนเองได้ เพราะมนุษย์ย่อมมีความขัดแย้งกันเป็นธรรมดาอันเป็น ธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชนซึ่งมีความต้องการที่ไม่จำกัด แต่สิ่งที่สนองความต้องการนั้นมีอยู่จำกัดความ ขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมมิใช่เป็นสิ่งที่เลวร้ายเสมอไปเพราะบางครั้งความ ขัดแย้งก็เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อ มนุษย์ ที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้ หากแต่ถ้าเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นแล้ว มีวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา หรือดำเนินการใด ๆ ที่เหมาะสมกับชุมชนและสังคมนั้น ๆ ก็จะทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

การนำเอาหลักธรรมกับการพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง ให้กลายเป็นชุมชนคุณธรรมนั้น นับเป็นบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามนำแนวคิดที่เคยมีมาแต่อดีตซึ่งศาสนาเคยให้ผู้คนมาแล้ว เพราะวัดในอดีตไม่ได้สอนเรื่องจิตใจอย่างเดียว หากแต่ยังอำนวยความสะดวกทางวัตถุแก่บุคคล เช่น เป็นแหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชนสามารถหยิบยืมมาใช้ได้ ในด้านสังคมนั้นวัดยังเป็นสถานที่พบปะประชุม สังสรรค์ ในคราวที่มีงานเทศกาลต่าง ๆ นอกจากนั้นพิธีกรรมต่าง ๆ ยังสามารถหล่อหลอมจิตใจของชาวบ้านทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกันได้ แม้กระทั่งยามมีข้าศึกศัตรูเข้ามารุกรานยังได้อาศัยพระผู้ทรงวิทยาคม เป็นศูนย์รวมจิตใจให้มีความกล้าหาญปกป้องถิ่นกำเนิดของตน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่อยู่ในความทรงจำของผู้คนที่ผ่านวัยมาไม่น้อย กว่า 40-50 ปี คำว่าชุมชนคุณธรรมจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทุกคนมองเห็นว่าน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของสังคมไทย ดังนั้นจึงต้องมีการเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้ยึดวิถีพุทธมาใช้ในการดำเนินชีวิต

ด้วยปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะด้วยเหตุผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทุกภาคส่วนก็มีส่วนช่วยในการที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งกลายเป็นชุมชนคุณธรรมนั้น ผู้วิจัยได้ใช้หลักธรรมประกอบด้วย ศีล 5 สังคัตถุ 4 สปัจริยธรรม 7 และอปริหานิยธรรม 7 ในการส่งเสริมชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ และเป็นตัวอย่างในการนำไปพัฒนาชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบวิถีพุทธในสังคมไทย 2) เพื่อวิเคราะห์หลักธรรมส่งเสริมชุมชนคุณธรรมต้นแบบ

การทบทวนวรรณกรรม

การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการ (process) ที่มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในชุมชนจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการส่งเสริมให้ประชาชน ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนนั้นๆ มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วม (participation) ให้ครบทุกขั้นตอน ได้แก่ การร่วมให้ข้อมูล ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมกำหนดวางแผนโครงการและกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน การลงมือปฏิบัติกิจกรรมในชุมชน ร่วมติดตามประเมินผลกิจกรรม และรวมสรุปบทเรียนที่ได้ร่วมกันทำกิจกรรม เพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น แนะนำสิ่งที่ดีไปปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ต่อไป ประเด็นหลักคือ ประชาชนในชุมชนนั้นต้องมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระในทุกขั้นตอนของการทำกิจกรรม เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของชุมชน (sense of belonging) ของตนเอง (ณรัชช์ ศรีทอง. 2558: 34)

หลักการพัฒนาชุมชนคุณธรรมใหม่นั้นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน คือ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาเป็นแนวทางหลักของการดำเนินงาน และใช้พลัง “บวร” มาเป็นแกนนำในการขับเคลื่อน โดยเริ่มจากการเปิดพื้นที่ในวัด /ศาสนสถานให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมเทิดทูนสถาบัน พระมหากษัตริย์และกิจกรรมทางศาสนา ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตลอดจนเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง รวมกลุ่มอย่างมีพลังใช้ชีวิตอย่างพออยู่ พอกิน พอเพียง มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม เปน “ชุมชนคุณธรรม” ที่มีหลักการในการพัฒนา ดังนี้

1. น้อมนำสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และศาสตร์พระราชาเป็นแกนหลักที่สำคัญในการพัฒนานคนและชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง อย่างยั่งยืน โดยมีความเชื่อ ความศรัทธา ความรัก และความจงรักภักดี 3 สถาบันหลักของชาติอยู่ในหัวใจ

2. น้อมนำหลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน” “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นหลักการในการปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยให้คนในชุมชนมีความสมัครใจ และเข้าใจแก่นแท้ของการพัฒนาชุมชนภายใต้วิถีถิ่น วิถีไทยเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม

3. นำหลักการ 3 ประสาน คือ “บวร” (บ้าน-ชุมชน/วัด ศาสนสถาน/โรงเรียน-ราชการ) และภาคประชาสังคม มาเป็นแกนนำสำคัญในการขับเคลื่อนและเป็นเจ้าภาพชีวิตให้ถูกต้องดีงาม โดยเปิดเวทีให้โอกาสทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ตรงกับความต้องการของแต่ละชุมชน โดยเชื่อมโยงทั้งชุมชน

4. มีการบูรณาการการทำงานแบบองค์รวมของภาครัฐ ทุกกระทรวง ทั้งงานระดับนโยบาย งานตามภารกิจและงานเชิงพื้นที่เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นภาระของคนในพื้นที่ โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม 3 ประสาน คือ ภาครัฐ รัฐและเอกชนในทุกภาคส่วนในพื้นที่ “รวมคิด รวมทำ รวมรับประโยชน์” อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม

5. นำทุนทางวัฒนธรรม และความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แกชุมชน

6. ใช้กระบวนการชุมชนและแบบเครือญาติ ให้เข้าถึงและใกล้ชิดกับชาวบ้านเพื่อให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการพัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

7. สร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบ Best Practice เป็นแหล่งเรียนรู้ขยายภาคีเครือข่ายไปยังชุมชนอื่น (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. ออนไลน์)

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ดังนี้

1. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดย ยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล

2. หลักการจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว

3. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ร่วมสนับสนุนนโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน

4. การให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิด ของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาอบรมโดยให้ ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงานและนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา

5. หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนา

6. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการทำงานและทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ (จิต นิลพานิช และกุลธน ธนาพงศธร. 2532: 263)

โกวิท พวงงาม (2545: 171) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนา ควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมี ฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินงาน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้ว ชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้น ได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่ อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุบลรัตน์ (2558) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาบรรลุเป้าหมายได้ฉะนั้นในการพัฒนาชุมชนจึงพยายามที่จะพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไปพร้อมกันทุกด้านที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะจะมีส่วนช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างมาก การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาทั้งคนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน

ดิเรก อุทัยราษฎร์ (2547: 2) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตกลุ่มบุคคลเป้าหมาย มุ่งให้เกิดความเสมอภาคและกระจายอย่างเป็นธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนน้อยที่สุด

พุทธทาสภิกขุ (2539: 56-57) ได้อธิบายความหมายของศีลไว้ว่า ศีลหมายถึงความเพนปกติ หรือปกติภาวะตามธรรมดา หมายความว่า ทำทุกอย่างอยู่ตามหน้าที่ที่ควรจะทำ แต่อยู่ในภาวะปกติ คือ ไม่เดือดร้อน ไม่กระวนกระวายไม่ระส่ำระสาย ไม่มีความสกปรกความเศร้าหมองใดๆ เกิดขึ้น โดย เนื้อความ ศีล หมายถึงระเบียบที่ได้บัญญัติขึ้นไว้สำหรับประพฤติปฏิบัติกัน เพื่อให้เกิดภาวะปกติ ขึ้นมาที่กาย ที่วาจา ศีล คือการปฏิบัติเกี่ยวกับระเบียบการเพนอยู่ทางภายนอก ศีลพัฒนาที่กาย ที่ วาจา ใจเพนกาย วาจา ที่นาดู เมื่อเรามีศีลเพนพื้นฐานแล้ว เราจึงจะมีจิตที่เพนสมาธิได้ง่าย ถ้ามีศีลดี สมาธิก็มีง่าย

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2538: 65) ทรงแสดงทัศนะ เรื่อง ความหมายของศีลไวว่าศีล แปลตามศัพท์ว่า ปกติ หมายความว่า ความเป็นปกติเรียบร้อย (อย่าง หนึ่ง) ความเคยชินลงรูปลงตัวติดอยู่ประจำอยู่ เป็นปกติ (อย่างหนึ่ง) ความเป็นปกติเรียบร้อย หมายถึง ความเป็นปกติเรียบร้อยของความประพฤติ เพราะเว้นการที่ควรเว้น ประพฤติการณ์ที่ควร ประพฤติศีล 5 หรือ เบญจศีล คือความประพฤติชอบทางกาย และวาจา การรักษากายวาจาให้ เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ขอบปฏิบัติ ในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546: 245) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความประพฤติดีทางกาย และ วาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย. ขอบปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ใน ความดีงาม. การ รักษาปกติตามระเบียบวินัย. ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ. ขอบปฏิบัติในการฝึกหัด กายวาจาให้ดียิ่งขึ้น. ความ สุจริตทางกายวาจาและอาชีพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูประโชติธรรมวงศ์ (เอกพงษ์ หิริธมฺโม) (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบพุทธพัฒนาชุมชน เข้มแข็งของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์" ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง เป็น กระบวนการเสริมสร้างชุมชนที่มุ่งส่งเสริมประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทุกด้านโดยประชาชน เป็นผู้ริเริ่มใน การพัฒนาด้วยการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดและเสริมด้วยการช่วยเหลือจากภายนอกเท่าที่จำเป็น การพัฒนา เป็นการทำให้เกิดความเจริญขึ้นหรือดีขึ้น ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจจึงจะเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ เพราะชีวิตประกอบด้วยกายและจิตใจ

สภาพการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่าคำคำตำบลจุ่มจิ่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการพัฒนาชนบทที่พระสงฆ์พัฒนาดำเนินการมีโครงการที่ครอบคลุม เรื่องราวทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการพัฒนาส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของ ประชาชนเป็นสำคัญโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดชุมชนที่มีความ เข้มแข็ง

รูปแบบพุทธพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่าคำคำ ตำบลจุ่มจิ่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยมี โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาชุมชนเข้มแข็งทั้ง 5 ด้าน 1) ด้านจิตใจ มีจิตใจที่เข้มแข็งทำตนให้เป็น ที่พึ่ง ของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี มีความเอื้ออาทรซื่อสัตย์สุจริตเห็นประโยชน์ส่วนร่วมเป็นสำคัญ 2) ด้านเศรษฐกิจ รู้จักลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองไม่เป็นหนี้มีฐานะความ เป็นอยู่ดีขึ้น 3) ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นการปฏิบัติตนต่อสิ่งแวดล้อม ใช้และจัดการอย่างฉลาด รักษาสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม ไม่เบียดเบียนและไม่ใช้สารเคมียาปราบศัตรูพืชไม่ทำลายสภาพดิน 4) ด้านเทคนโลยี ให้รู้จักคุณค่าแท้ คือประโยชน์จากการใช้เทคโนโลยี คุณค่าเทียม คือ การใช้เพื่อสนองกิเลสตัณหา

เทคโนโลยีที่เข้ามามีทั้งดีและไม่ดีจึงต้องใช้เทคโนโลยีด้วยสติปัญญา 5) ด้านสังคม เป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูล เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายมีความรักสามัคคีเกิดชุมชนเข้มแข็งเป็นลักษณะพึ่งพาตนเองได้ แล้วก็จะเกิดภาวะพึ่งพากันเองและเชื่อมโยงเครือข่ายตามหลักพุทธพัฒนา

พระปลัดธนากร สนตมโน (เพราะถะ) (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองวังสะพุง จังหวัดเลย" ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลเมืองวังสะพุง มีอยู่ 5 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านสังคม ได้แก่ ยาเสพติด ลักขโมย อาชญากรรม. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ขยะเป็นพิษส่งกลิ่นเหม็น. ปัญหาด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกายเลียนแบบต่างชาติ การดื่มสุราในสถานที่อันไม่สมควร เช่นในวัด เป็นต้น. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ขาดการเก็บออมใช้จ่ายฟุ่มเฟือย.ปัญหาด้านการปกครอง ได้แก่ ขาดเสรีภาพในความคิด การแสดงออกทางการเมืองในที่ถกเถียง ผู้มีอิทธิพลครอบงำผู้นำท้องถิ่น เป็นต้น 2) รูปแบบการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลเมืองวังสะพุง จังหวัดเลยตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ปัญหาด้านสังคมผู้บริหารเทศบาลวังสะพุงมีการนำหลักศีลภาวนาไปพัฒนาสังคมด้วยการฝึกอบรมศีล ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเสียหายอยู่กับผู้อื่นได้มีความเกื้อกูลต่อกัน. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมีการนำหลักหิริคือความละอายใจที่จะไม่ทำความชั่วและนำหลักโอตตปปะคือความรู้สึกรังเกียจต่อการทำชั่วทั้งปวง. ปัญหาด้านเศรษฐกิจมีการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือการมองเห็นประโยชน์สุขสามัญได้แก่ การมีรายได้พอใช้กับค่าใช้จ่าย มีปัจจัย 4 ที่พอเหมาะแก่การดำรงชีวิตประจำวัน รู้คุณค่าของการออม และระมัดระวังในการใช้จ่ายมากยิ่งขึ้น. ปัญหาด้านวัฒนธรรมมีการนำหลักกตัญญูกตเวทิตา คือชาววังสะพุงมีความภาคภูมิใจรู้คุณค่าต่อวัฒนธรรมดั้งเดิม เกิดความหวงแหน รักษาวัฒนธรรมไว้ด้วยความเพียรพยายาม. และปัญหาด้านการปกครองมีการนำหลักทศพิธราชธรรม คือผู้นำหรือผู้บริหารเทศบาลวังสะพุงต้องเป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน มีความประพฤติดีงาม เป็นผู้เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อความสุขส่วนรวม 3) รูปแบบการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองวังสะพุง จังหวัดเลยมีอยู่ 5 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบตามหลักศีลภาวนา เป็นรูปแบบที่เน้นการพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชนสังคมด้วยการให้ประชาชนชาววังสะพุงเจริญศีลด้วยการนำหลักการของศีลไปพัฒนาความประพฤติทางกาย ทางวาจา การฝึกอบรมศีลตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเสียหายอยู่กับผู้อื่นได้ มีความเอื้อเกื้อกูลกันต่อกันอยู่เสมอ. (2) รูปแบบตามหลักหิริคือชาววังสะพุงจะต้องมีความละอายใจที่จะไม่ทำความชั่วและนำหลักโอตตปปะคือความรู้สึกรังเกียจต่อการทำชั่ว เช่น การทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง. (3) รูปแบบตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์คือชาววังสะพุงมีการมองเห็นประโยชน์สุขสามัญของวิถีชาวบ้าน ได้แก่ การมีปัจจัย 4 ที่พอเพียงในการดำรงชีวิตประจำวันชุมชนรู้จักประหยัด และระมัดระวังในการใช้จ่ายมากยิ่งขึ้น. (4) รูปแบบตามหลักกตัญญูกตเวทิตา คือชาววังสะพุงมีความภาคภูมิใจ รู้คุณค่าต่อวัฒนธรรมเดิมมีความหวงแหน รักษาวัฒนธรรมไว้ด้วยความเพียรพยายาม. (5) รูปแบบตามหลักทศพิธราชธรรม คือผู้นำหรือผู้บริหารเทศบาลวังสะพุงต้องเป็นผู้มีความอ่อนโยนหรือเป็นกันเองกับชาวบ้าน มีความประพฤติดีงาม เป็น

ผู้เสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อความสุขส่วนรวม และมีความหนักแน่นในธรรม ไม่มีความเอนเอียงหวนไหว เพราะถ้อยคำที่ดีร้ายมีความเที่ยงธรรม เป็นธรรมกับชาวบ้านผู้มารับบริการอยู่เสมอ

นางสาวกัญจนพรพรรณ จุฑมณี (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ ความเข้มแข็งของชุมชน มีพื้นฐานของความเป็นจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความสามัคคี ชุมชนสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทุกกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จจะใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน 5 ระดับ คือ ขั้นการค้นหาค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในชุมชน ตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ ขั้นการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้ขั้นการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก ขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ขั้นการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ด้านความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีความรักความสามัคคี สามารถดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหัวใจหลักของหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็ง ด้านอาชีพ พบว่า มีการสร้างอาชีพให้ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่สุจริต มีการฝึกอาชีพสงวนของไทยให้กับกลุ่มเยาวชน เพื่อสืบต่องาน ด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่า มีการปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีให้กับเยาวชนรุ่นหลัง เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พบว่า มีการดูแลและเอาใจใส่โดยเฉพาะการจัดการด้านขยะมูลฝอย ประชาชนให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในชุมชน

2. แนวทางพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง นอกจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแล้วนั้น แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ที่นำมาบูรณาการใช้ในการดำเนินการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งอีกด้วย นอกจากส่งเสริมความเข้มแข็งของคนในชุมชนแล้วยังได้บ่มเพาะปูพื้นฐานให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ มีความเข้มแข็งทางจิตสำนึก สามารถสืบสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เข้มแข็งสืบต่อไป

นิยานันท์ วุฒิพนมศักดิ์ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบบ้านใหม่พัฒนาอำเภอกูเพียง จังหวัดน่าน” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนคุณธรรม

ต้นแบบบ้านใหม่พัฒนา พบว่า เมื่อมีการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยม ในการพัฒนาชุมชนคุณธรรมฯ จะเกิดการพัฒนาชุมชน คุณธรรมที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นยิ่งขึ้น โดยที่บ้านใหม่พัฒนา มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง คนในชุมชน รู้สิทธิรู้หน้าที่ตรงต่อเวลา มีความพร้อมเพรียงในการทำกิจกรรมต่างๆ มีการกำหนดมาตรการทางสังคมเพื่อให้ประชาชน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา ผู้นำและผู้อาวุโสในชุมชน มีการให้เกียรติซึ่งกันและกัน รักษาจารีตประเพณีอันดีงามของชุมชน และการทำงานบำรุง ศาสนา เป็นหัวใจหลักของชุมชนบ้านใหม่พัฒนา

งานวิจัยทั้งหมดนี้ เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนด้วยหลักธรรมต่าง ๆ เป็นการทํางานวิจัยที่คิดว่า มีประโยชน์มากในการนำไปพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบ งานวิจัยของผู้วิจัยนี้ถึงแม้จะมีหลักธรรมที่ซ้ำกับงานอื่น ๆ บ้าง แต่ก็มิใช่อธิบายเพิ่มเติม และได้นำหลักธรรมบางข้อที่คิดว่าสำคัญนำมาเพิ่มเติมในการที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบได้ด้วย

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยนี้ จะใช้แนวทางและวิธีการในการดำเนินการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Qualitative Research)

โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตามลำดับ ข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสาร วิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ บทความ งานวิจัย รวมถึงสื่อออนไลน์ต่างๆ

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research)

โดยจัดลำดับข้อมูลตามขั้นตอนที่ค้นคว้ามาให้มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาให้เป็นระบบแล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาวิเคราะห์ ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) การตีความ (Interpretation) การสังเคราะห์ (Synthesis) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) เพื่อนำไปสรุปผล

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักธรรมส่งเสริมชุมชนคุณธรรมต้นแบบ” มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบวิถีพุทธในสังคมไทย 2) เพื่อวิเคราะห์หลักธรรมส่งเสริมชุมชนคุณธรรมต้นแบบ จากการศึกษาค้นคว้าในประเด็นที่ 1

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ชุมชนต้นแบบวิถีพุทธในสังคมไทย

1. แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนา

การพัฒนาเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นในการเพิ่มความก้าวหน้าและเสริมสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในหลากหลายสาขาของชีวิต เช่น การพัฒนาสังคม การเศรษฐกิจ การเทคโนโลยี และอื่น ๆ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเพื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นและยั่งยืนยาวนานของสังคมโลก ส่วนใหญ่แล้ว แนวคิดทฤษฎีในการพัฒนานับสนุนเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

1) ความยุติธรรมและความเท่าเทียม: แนวคิดนี้เน้นความสำคัญของการเพิ่มความยุติธรรมและความเท่าเทียมในสังคม โดยให้ทุกคนมีโอกาสเท่าๆ กันในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสต่าง ๆ ในชีวิตให้เป็นธรรมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางสังคม ชนชั้น หรือพื้นที่ที่เกิดตั้งแต่แรกเกิด

2) การสร้างความยั่งยืน: แนวคิดนี้เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนและไม่เสียหายต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการตั้งคำถามเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถสนับสนุนความเจริญรุ่งเรืองในระยะยาวได้

3) การสร้างพลังและสร้างสรรค์: การพัฒนาต้องพึ่งความสามารถในการสร้างพลังงานและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อช่วยเสริมสร้างความก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงในสังคม

4) ความร่วมมือระหว่างประเทศ: แนวคิดนี้เน้นความสำคัญของความร่วมมือระหว่างประเทศในการพัฒนา การแบ่งปันความรู้และเทคโนโลยี รวมถึงการสร้างควมสามัคคีและความเข้าใจกันระหว่างชนกับชน

5) การพัฒนาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม: แนวคิดนี้เน้นการพัฒนาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในทางที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

6) ความเปิดเผยและการเข้าถึงข้อมูล: แนวคิดนี้เน้นความสำคัญของการเปิดเผยและการเข้าถึงข้อมูลที่สามารถช่วยเสริมสร้างการตัดสินใจที่ดีขึ้นและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนหมายถึงกระบวนการที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองและความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นของชุมชนที่มีอยู่ การพัฒนาชุมชนให้ก้าวไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นไม่เพียงแต่เรื่องเศรษฐกิจและสิ่งอำนวยความสะดวกเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญกับความเกี่ยวข้องระหว่างชุมชนและสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมและมีโอกาสในการเติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืน

หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน

การสร้างควมสามัคคีและความเข้าใจกันระหว่างสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การให้โอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะให้กับสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะคนที่อาจจะอยู่ในสภาพที่มีข้อจำกัดทางสังคมหรือเศรษฐกิจ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนให้ชุมชนสามารถเติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมถึงการส่งเสริมเศรษฐกิจที่เป็นที่ยอมรับและมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดีขึ้น

องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

มนุษย์ ประชากรในชุมชนที่สามารถเป็นแรงสำคัญในกระบวนการพัฒนาชุมชน ควรส่งเสริมทักษะและความรู้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมและมีส่วนช่วยเสี่ยงในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ ทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเป็นสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เกิดกระตุ้นการพัฒนาที่ยั่งยืน องค์กรในชุมชน องค์กรที่เกิดขึ้นในชุมชนเช่น องค์กรภาคเอกชน องค์กรอาสาสมัคร และองค์กรที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เป็นสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน

ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

สร้างสังคมที่แข็งแกร่งและยั่งยืน: การพัฒนาชุมชนที่ดีช่วยสร้างสังคมที่แข็งแกร่งและมีความยั่งยืนในระยะยาว การพัฒนาชุมชนช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสทางเศรษฐกิจ ลดความต้องการในการย้ายถิ่นทำงานของประชากร และลดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ ส่วนการพัฒนาชุมชนส่งเสริมความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดีขึ้น โดยเร่งการเทคโนโลยีและนวัตกรรมให้เป็นประโยชน์ในชุมชน และการพัฒนาชุมชนช่วยส่งเสริมความสามัคคีและความเข้าใจกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ทำให้สังคมมีความสงบและมั่นคงอย่างยั่งยืน สุดท้ายการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มีความหลากหลายและซับซ้อน แต่การให้ความสำคัญและการมีการวางแผนที่เหมาะสมจะช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมและพัฒนาอย่างยั่งยืนได้มากยิ่งขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนคุณธรรม

ความหมายของชุมชนคุณธรรมคือกระบวนการการพัฒนาที่นำไปสู่สังคมที่มีความยุติธรรมและความเท่าเทียมในทุกด้านของชีวิต มีการเสริมสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชนทุกคน ความพึงพอใจความสามัคคีและความเข้าใจกันในชุมชนช่วยสร้างสังคมที่มีความสุขและความเป็นสิริมงคลสำหรับทุกคน

การพัฒนาชุมชนคุณธรรมให้ควรมีการส่งเสริมความเท่าเทียมและความยุติธรรมในทุกด้านของชีวิต การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่ยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนสามารถเติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืน การส่งเสริมความเข้าใจและความสามัคคีในชุมชนช่วยสร้างสังคมที่มีความสุขและความเป็นสิริมงคลสำหรับทุกคน

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนคุณธรรมเป็นแนวคิดทางสังคมวิทยาและการพัฒนาชุมชนที่มุ่งหมายให้ชุมชนเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านของชีวิต ด้วยการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและความเท่าเทียมทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ สำคัญในกระบวนการพัฒนาชุมชนคุณธรรมคือการเพิ่มพูนทรัพยากรที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชน สามารถมีความเป็นอิสระในการตัดสินใจและมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมที่ยั่งยืน ในการเข้าถึงทรัพยากรและการเลือกตัดสินใจเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่ยั่งยืน และควบคู่ไปกับการลดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอันตรายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน ในทางปฏิบัติการเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนคุณธรรมเน้นการสร้างโอกาสเพื่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่

เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชนทุกคนโดยเน้นให้ความสำคัญและการมีการวางแผนที่เหมาะสมจะช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมและพัฒนาอย่างยั่งยืนได้มากยิ่งขึ้นและเสริมสร้างวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตที่เป็นธรรมและเท่าเทียมสำหรับทุกคนในชุมชน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสีย ในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริงและมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วม ทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

สำหรับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ผู้ที่มิบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมประกอบด้วย 5 ระดับคือ 1) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน 2) การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร 3) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย

ปัจจุบันมีตัวอย่างหมู่บ้านมากมายที่ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรม และยังมีการจัดการแข่งขันชุมชนคุณธรรมต้นแบบ โดยมีเกณฑ์ประเมินตามที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 หลักธรรมที่ส่งเสริมชุมชนคุณธรรมต้นแบบ

ผู้วิจัยได้ใช้หลักธรรมที่ส่งเสริมชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ประกอบด้วย หลักศีล 5 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักสัพปรีชาธรรม 7 และหลักอปริหานิยธรรม 7 พอสรุปได้ดังนี้

1. หลักศีล 5 ศีลมีความสำคัญต่อการควบคุมกาย วาจา ใจ ของบุคคลให้สะอาดหมดจด สงบเรียบร้อย มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ทำให้สังคมนั้นๆ สงบสุข ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม ด้วยการ เคารพสิทธิหน้าที่ของกันและกัน ทำให้ไม่เกิดปัญหาตามมา และในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน โดยเริ่ม ตั้งแต่สถาบันครอบครัว ชัดเกล้าพฤติกรรมคนในครอบครัว ให้มีการดำเนินชีวิตแบบปกติสุข อยู่ใน สังคมแบบปกติสุข เนื่องจากเป็นกฎระเบียบพื้นฐานในการดำรงชีวิต และเป็นปัจจัยหลักพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติในหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในหลักของไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา

ข้อ 1 ปาณาติบาต งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เบนกตีกาในสังคม เพื่อป้องกันมิให้ผู้คนเบียดเบียนกัน ทั้งเบียดเบียนมนุษย์ด้วยกัน และเบียดเบียนสัตว์ ตีรังฉาน เพราะไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ตีรังฉานตาก็มีชีวิต และรักชีวิตเหมือนกัน ไม่ต้องการให้ใครมา คราชีวิตของตนไป เมื่อผู้คนต่างปฏิบัติตามกตีกาข้อนี้กันก็จะไม่เบียดเบียนกัน ไม่วาจะโดยการฆ่า การ ทำร้ายร่างกาย หรือการทำทรมาน ทั้งคนและสัตว์ก็จะอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ไม่

หาวาระแวกกันและกัน และเพื่อให้ผู้คนมีเมตตาจิตต่อกันคือมีความรักมีความปรารถนาดีต่อกัน ไม่มีเวรไม่มีภัยต่อ มนุษย์ด้วยกันและสัตว์ดิรัจฉานทั่วไป เมตตาจิตนี้ทำให้คนเราอ่อนโยน มีความรู้สึกหวงหาอาหารกัน คิดถึงอกเขาอกเรา คิดช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่ดูร้าย ไม่เหยียดหยาม โห่ภัย และมีเมตริจิตต่อคนและสัตว์ รอบข้าง

ข้อ 2 อทินนาทาน ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เป็นกตिकाในสังคัมเพื่อให้ผู้คนในสังคัมเคารพในกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินของคนอื่น เพื่อป้องกันมิให้ผู้คนไปถือเอาทรัพย์สินของคนอื่นโดยไม่ถูกต้องชอบธรรม และเพื่อให้สังคัมดำรงชีพอยู่ด้วยสัมมาชีพ คือ มุงให้ผู้คนประกอบ อาชีพในทางสุจริต เปนอาชีพที่ถูกต้องเปนธรรม ด้วยกำลังของตนเองทรัพย์สินที่เกิดจากอาชีพนั้นๆ ก็จะทำให้เกิดความ ภาคภูมิใจ สามารถกินใช้ได้อย่างสะดวกใจ ไม่ต้องซ่อนเร้นระวังตัว หากดำรงชีพอยู่ด้วยมิฉฉาชีพก็จะ ทำให้คนอื่นเดือดร้อน และตัวเองก็เดือดร้อน เพราะต้องระวังตัว จะใช้ทรัพย์สินที่ทำอทินนาทานมาก็ต้อง ระวัง กลัวเจ้าของทรัพย์สินจะเห็น ต้องเก็บงำไว้อย่างมิดชิดมีแต่ความกังวล กินใช้ไม่สะดวกด้วยประการ ทั้งปวง

ข้อ 3 กามสุมิฉฉาจาร งดเว้นการประพฤติดิฉฉา เปนกตिकाในสังคัมเพื่อให้สังคัมมั่นคงอยู่ในกรอบสันโดษ คือการมีตัวเดียวเมียเดียว ซื่อสัตย์ จริงใจ ต่อคู่ครองของตัวตลอดไป มีความรู้สึกระวังตัวไม่ไปหลงละเมิดคู่ครองของผู้อื่น ไม่หลงละเมิดแมด้วย การแบ่งปันใจไปฝากใฝ่ในหญิงอื่นชายอื่น เพื่อป้องกันความแตกาวในสังคัม เพื่อให้คนในสังคัมไว้วางใจกัน เพื่อให้ครอบครัวอบอุ่นเปนสุข

ข้อ 4 มุสสาวาทา งดเว้นจากการพูดเท็จ เปนกตिकाในสังคัมเพื่อป้องกันการดัดประโยชน์ของผู้อื่นทางวาจา เพื่อให้เกิดความไว้วางใจเชื่อใจกันได้ เพื่อสร้างความสามัคคีปรองดองในหมู่นคณะ เพื่อให้รักษาคำสัตย์คำจริง คือเปนการฝกฝนให้คนที่อยู่รวมกันมีหลักสำหรับอยู่ ด้วยกัน คือรักษาคำสัตย์ พูดจริงไม่โกหกหลอกลวง ไม่พูดอย่างหนึ่งทำอย่างหนึ่ง เมื่อฝกฝนจนเกิด ความเคยชินกันแล้วก็จะไม่พูดเท็จ มีความละเอียดที่จะพูดเท็จ จะมีแต่ความหวังดีปรารถนาดีต่อกัน โดยเว้นจากการพูดเท็จอันจะไป ทำลายประโยชน์ของเขาให้เสียหาย

ข้อที่ 5 สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา ทานกำหนดกันขึ้นไว้และปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ขึ้นมาเปนกตिकाในสังคัม เพื่อป้องกันสุขภาพของผู้คนในสังคัม เพื่อมิให้ประมาทมัวเมา เพื่อให้คุมครองสติไว้ ไม่ประมาทมัวเมา ด้วยการงดเว้น จากการดื่มกินสุราเมรัย สิ่งเสพติด หากไม่มีข้อกำหนดเหล่านี้ไว้ และไม่ได้กำหนดเปนขอรห้ามเขาไว้ ในสังคัมก็จะมีคนดื่มกินสุรากันมาก เพราะไม่มีอะไรมาคอยยับยั้ง ทำให้สังคัมมีแต่คนที่สุขภาพไม่ดี มี แต่คนป่วยโรคพิษสุราเรื้อรัง มีแต่คนประมาทมัวเมา ก่อเรื่องวุ่นวายโกลาหลในที่นั้นๆ ไม่หยุดหย่อน หรือขาดสติควบคุมอารมณ์และจิตใจไม่ได้

2. หลักสังคหัตถุ 4 เป็นธรรมอันเป็นเครื่องช่วยเหลือกัน เป็นการผูกมิตร วิธีที่จะผูกมิตรนั้น ต้องมีสิ่ง ที่ช่วยยึดเหนี่ยว และประสานน้ำใจกันไว้ให้ต่างคนต่างมีความรักใคร่นิยมชมชอบซึ่งกันและกัน เป็นหลักธรรม พื้นฐานที่แสดงพฤติกรรมออกมาโดยคำนึงถึงการช่วยเหลือผู้อื่น และการทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม เป็นหลักธรรมที่ใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลให้อยู่ร่วมกันในสังคัมได้อย่างปกติสุข สามารถใช้เป็นวิธีการในการดำเนินชีวิตภายใต้ความรับผิดชอบในสังคัมทั้งในระดับบุคคล และธุรกิจองค์กรโดยมีความสอดคล้องกับบริบทของ

สังคมภายใต้พื้นฐานการสงเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ประกอบด้วย 1) ทาน การให้ปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สิ่งของของตนแก่บุคคลอื่น 2) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ การมีวาจาเป็นที่รัก เป็นที่ติดดีมีจิตใจของผู้ฟัง มีวาจาสุภาพอ่อนหวานชวนฟัง เป็นวาจาที่ไม่หยาบคายและก่อให้เกิดประโยชน์ 3) อัตถจริยา การประพฤติตนเป็นประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่ยจำเป็นไม่ เป็นคนนิ่งดูตายในเมื่อตนเองมีกำลังความสามารถที่พอจะช่วยเหลือได้ 4) สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ย่อมให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจในกลุ่มชน นั้น ๆ ถ้าไม่มีหลักปฏิบัติเช่นนี้ ผู้นั้นย่อมไม่เป็นที่รักของคนทั่วไป ข้อนี้บางท่านจึงเรียกว่า มนตัมหาเสน่ห์ เพราะทำให้ตนเข้าไปนั่งในใจของผู้อื่นต่อไป จะได้พูดถึงความสำคัญของสังคหวัตถุธรรมที่เป็นส่วนสำคัญในการอยู่ร่วมกัน

3. หลักพรหมวิหาร 4 1) เมตตา เป็นความปรารถนาหรือความประสงค์อันเกิดขึ้นในจิตที่จะยังให้ผู้อื่นมีความสุข ภายใต้จิตอันบริสุทธิ์ อันจักนำไปสู่การเกิดความกรุณาต่อไป 2) กรุณา เป็นความปรารถนาที่จะช่วยหรือสงเคราะห์ให้ผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ บนพื้นฐานจิตใจอันบริสุทธิ์ จินนำไปสู่การใช้ปัญญาเพื่อที่จะหาแนวทาง และการประพฤติดต่อการสงเคราะห์นั้นให้สำเร็จ ซึ่งจะยังให้ตนเกิดมูทิตา คือ ความอímเอิบ และยินดีต่อความสุข และการพ้นจากทุกข์ของผู้นั้น 3) มูทิตา เป็นความอímเอิบ และยินดีในใจที่ได้เห็นผู้อื่นมีความสุข และการพ้นจากทุกข์ อันจะนำไปสู่การส่งเสริม และสนับสนุนความสุขหรือความดีนั้นๆให้คงอยู่ และเจริญยิ่งขึ้นไป อันเป็นการกำจัดกิเลสทางใจที่ยังให้เกิดแก่อกุเบกขาต่อไป 4) อุเบกขา เป็นความสงบของจิตใจด้วยการวางใจเป็นกลางต่อความสุขหรือความทุกข์ที่ตนหรือผู้อื่นได้รับ ที่ประกอบขึ้นด้วยจิตที่ปราศจากความเศร้าหมองหรือความอิจฉาริยาต่อสิ่งนั้นๆ

4. หลักสัปปุริสธรรม 7 คุณธรรม 7 ประการอันเป็นคุณสมบัติภายในตัวบุคคล ซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง 7 ประการนี้เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ จะทำให้บุคคลสามารถจัดการสามารถปฏิบัติการในภาระงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) ฉัมนัญญาตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ 2) อัตถัญญาตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล 3) อัตตัญญาตา รู้จักตน 4) มัตตัญญาตา รู้จักประมาณ 5) กาลัญญาตา รู้จักกาลเวลา 6) ปริสัณญญาตา รู้จักชุมชนสังคม 7) ปุคคัสสัณญญาตา รู้จักบุคคล

5. หลักอภิธานียธรรม 7 พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคิธรรม (republic) ประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง 5) บรรดากุลสตรีกุลมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่ำขื่นใจ 6) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป 7) จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึง

บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แคว้น
แคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) สร้างนโยบายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมและความยุติธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและสิ่งดีในชุมชน
ให้ทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงการศึกษา บริการสุขภาพ ที่อยู่อาศัย และโอกาสในการทำงาน
- 2) สร้างโอกาสให้กับประชาชนทุกกลุ่มทางสังคมในการมีส่วนร่วมและมีผลกระทบในกระบวนการ
ตัดสินใจและกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อชุมชน โดยเสริมสร้างทักษะการมีส่วนร่วมและการสื่อสารในประชาชน
- 3) สนับสนุนให้ชุมชนสร้างเครือข่ายและความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ส่งเสริม
การสร้างสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็งและควบคู่ไปกับการส่งเสริมความเปลี่ยนแปลงที่เชิงบวก
ในชุมชน
- 4) สร้างระบบการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับทุกคนเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในชีวิต ส่งเสริมการ
เรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนทุกช่วงวัย
- 5) สร้างโอกาสให้กับประชาชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเศรษฐกิจในชุมชน ส่งเสริมธุรกิจชุมชนและการ
ทำงานในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้และความยั่งยืนให้กับชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรและระบบการบริหารจัดการในชุมชนคุณธรรมต้นแบบ เพื่อทำ
ความเข้าใจถึงส่วนประกอบที่สำคัญในการสร้างและบำรุงรักษาชุมชนที่เป็นอิสระและยุติธรรม
- 2) การวิจัยเกี่ยวกับวิธีที่ชุมชนคุณธรรมต้นแบบสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างสมาชิกใน
ชุมชน การเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันและกิจกรรมที่สร้างบรรยากาศที่สร้างสรรค์และ
เปิดโอกาสให้กับทุกคนมีส่วนร่วม
- 3) การสำรวจและวิเคราะห์นโยบายที่ส่งเสริมการสร้างชุมชนคุณธรรม รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับ
สภาพแวดล้อมกฎหมายและแนวทางการบริหารจัดการที่ส่งเสริมความยุติธรรมในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 9.
กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- รังสิตสารสนเทศ. (2539). พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษา. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน): 51.
- ณรัชช์ ศรีทอง. (2558). กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (ออนไลน์). ชุมชนคุณธรรม. แหล่งข้อมูล: <https://www.nmpc.go.th/content-ebook/get-pdf?name=NdpJuDt5d5f70bfea3c7.pdf> [1 กรกฎาคม 2565].
- ชิต นิลพานิช และกุลชน ธนาพงศธร. (2532). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท”. เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2545). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท..
- ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. (2558). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2547). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2539). ทาน ศีล ภาวนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2538). ความจริงที่ต้องเข้าใจ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูประโชติธรรมวงค์ (เอกพงษ์ หิริธมฺโม). (2561). “รูปแบบพุทธพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์”. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดธนากร สนมโน (เพราะละ). (2561). “รูปแบบการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองวังสะพุง จังหวัดเลย”. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กัญจนพรพงษ์ จุฬารมณี. (2562). “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม้ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นิยานันท์ วุฒิพนมศักดิ์. (2565). “การพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบบ้านใหม่พัฒนา อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน”. วารสาร มจร.ทริภุชชัยปริทรรศน์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม): 96.

ลมหายใจแห่งสุขภาพ : หลักการปฏิบัติอานาปานสติเชิงบูรณาการ
BREATH OF HEALTH : PRINCIPLE OF INTERGRATED ANAPANASATI
PRACTICE TO ENHANCE OVERALL HEALTH

ปิยวรรณ สง่าจิต
Piyavan Sangachit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
piyavan@windowslive.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “ลมหายใจแห่งสุขภาพ : หลักการปฏิบัติอานาปานสติเชิงบูรณาการ” จากการศึกษาพบว่าการสังเกตลมหายใจและฝึกกายหายใจอย่างถูกวิธีจะมีประโยชน์อย่างมากมายต่อร่างกายและจิตใจซึ่งในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้วิธีสัจสี่ประการด้วยการเฝ้าสังเกตลมหายใจหรือการเจริญอานาปานสติกรรมฐานถึง 16 ชั้นในคืนวันวิสาขบูชา พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงอานิสงส์แห่งการสังเกตลมหายใจไว้หลายประการในพระสูตร การระลึกรู้ลมหายใจอย่างถูกวิธีไม่เพียงทำให้ร่างกายผ่อนคลายเท่านั้น ทั้งยังช่วยเพิ่มระดับภูมิคุ้มกันในร่างกาย และดูดซึมแร่ธาตุวิตามินต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย ช่วยรักษาโรคต่างๆ ได้อย่างอัศจรรย์ ทางด้านจิตใจการฝึกดูลมหายใจเป็นวิธีผ่อนคลายความเครียด และควบคุมอารมณ์ได้ดี ทั้งยังเป็นเครื่องมือให้เกิดสติ พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก” กล่าวคือ การเฝ้าดูลมหายใจเป็นวิธีเจริญสมาธิที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญมาก ให้พระภิกษุทั้งหลายปฏิบัติ และพระพุทธองค์เองก็ได้ทรงใช้เป็นวิธานธรรมทั้งก่อนและหลังตรัสรู้ ช่วยทำให้กายใจสุขสงบจนลมหายใจละเอียดประณีตลงไปเรื่อยๆ ยิ่งกว่านั้นจนถึงขั้นที่แทบจับไม่ได้เลยว่ามีลมหายใจ ทำให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ดีโดยใช้พลังงานน้อย เป็นกรรมฐานที่สามารถทำให้สำเร็จผลจนถึงขั้นสูงสุดได้

คำสำคัญ: ลมหายใจแห่งสุขภาพ; อานาปานสติ; บูรณาการ

Abstract

This academic article aims to study “The Value of breath” from the study found that Observing your breathing and practicing breathing properly can have many benefits for your body and mind. In the Buddha’s time. the Buddha realized the Four Noble Truths by observing his breath or his consciousness. Anapana Sati Meditation up to 16 steps on the night of Vesas Day The Buddha spoke about merits of observing the wind. Many breaths in the sutra Proper breathing awareness not only relaxes the body. it also boosts the immune system in the body. And absorb various minerals and vitamins effectively as well. helping miraculously cure various diseases Psychologically. practicing watching your breath is a great way to relax. de-stress.

An control your emotions. It is also a tool for consciousness. The Budda said. “Monks. Anapanasati Samadhi that the monks have developed if you do a lot. there will be a lot of results and a lot of merit” In other words. watching the breath is a method of meditation the Lord Buddha highly praised. For the monks to practice. and The Buddha himself used it as a Dhamma temple both before and after enlightenment Helps to calm the body and mind. Until the breath is refined and refined Moreover. to the point where it is almost impossible to detect breath. the body is able to sustain itself with little energy. It is a meditation that can be accomplished to the highest level.

Keywords: Breath of Health; Anapanasati; Integration

บทนำ

เพียงแค่เราใส่ใจกับลมหายใจของตนเองเราจะรู้ถึงความมหัศจรรย์ที่มีอยู่ในร่างกายเราอย่างไม่น่าเชื่อ เวลาที่เราเครียดหรือโกรธเรามักจะหายใจติดขัดลงสู่ลมหายใจเข้าลึกๆ แล้วค่อยผ่อนลมหายใจออกช้าๆ เรา จะรู้สึกดีขึ้น ความเครียดหรือความโกรธค่อยบรรเทาลง นอกจากนี้การหายใจที่ถูกต้องยังช่วยเพิ่มออกซิเจนใน ร่างกายให้เลือดไปหล่อเลี้ยงได้ดีขึ้น เสริมสร้างสมาธิในการทำสิ่งต่างๆ ได้ดี ย้อนไปในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เราพิจารณาลมหายใจเข้าออกอยู่เรื่อยๆ และหมั่นเจริญมรณานุสติทุกลมหายใจเข้า ออก เพราะลมหายใจเข้าออกคือสัญญาณของการมีชีวิต แต่มนุษย์เติบโตมาท่ามกลางความวุ่นวายในการ ดำรงชีวิตจึงไม่ได้ตระหนักรู้เลยว่าแท้จริงชีวิตคือ “ลมหายใจ” เท่านั้นเอง ในแง่ของวิทยาศาสตร์ ลมหายใจจะ นำออกซิเจนเข้าสู่ปอดแล้วแผ่ขยายไปทุกอวัยวะของร่างกายไปจนถึงสมอง หากสมองขาดออกซิเจนแค่ 2 นาที มนุษย์ก็เสียชีวิตแล้ว ในขณะที่อดอาหารสองอาทิตย์ก็ยังมีชีวิตอยู่ได้ แต่ขาดลมหายใจและออกซิเจนนานไม่ได้ กระทั่งทุกลมหายใจเข้าออกก็ส่งออกซิเจนไปเป็นการหายใจในระดับเซลล์ เพื่อแลกเปลี่ยนสารอาหารและของ เสียต่างๆในร่างกาย ดังนั้นลมหายใจใช่เพียงลมเข้าออกจุกๆเท่าที่เรารับรู้เท่านั้น แต่กลับเข้าไปในทุกอณูเซลล์

ของร่างกายเพื่อความอยู่รอดของชีวิตอีกด้วย ฉะนั้นเราควรเห็นคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์และการมีลมหายใจ และพึงตระหนักว่าทุกลมหายใจเข้าออกคือการเลี้ยงชีพด้วยออกซิเจน เราพึงตระหนักถึงคุณค่าของลมหายใจของเราให้ดี ด้วยการหมั่นดูแลลมหายใจเข้าออกซึ่งทางธรรมเรียกว่าการเจริญอานาปานสติ

ลมหายใจด้วยอานาปานสติ

อานาปานสติ มาจากคำ 3 คำ ได้แก่ อานะ คือ ลมหายใจเข้า อปานะ คือลมหายใจออก สติ คือ ความระลึก ในคัมภีร์มหานิทเทศกล่าวว่ อานาปานสติ หรือ อานาปัสสสติ คือการระลึกอยู่ในลมหายใจเข้าออก หรือ สติที่เกิดขึ้นโดยมีการระลึกอยู่ในลมหายใจเข้าออก ลมหายใจนั้นมีอยู่ 2 อย่าง คือลมหายใจเข้ากับลมหายใจออก ในอรรถกถาพระวินัยลมหายใจเข้า ท่านใช้คำว่า อัสนาสะ ลมหายใจออก ท่านใช้คำว่าปัสสาสะ แต่ในอรรถกถาพระสูตรท่านเรียกตรงข้ามคือ อัสนาสะแปลว่าหายใจเข้า ปัสสาสะแปลว่าหายใจออก ลมหายใจเข้าออกนี้ปรากฏขึ้นเมื่อแรกเกิดของทารกที่ออกจากครรภ์ กล่าวคือในเวลาทารกคลอดออกจากครรภ์มารดา ลมจากในครรภ์ออกมาภายนอกก่อนแล้วภายหลังลมภายนอกจึงได้พารุสึละเอียดเข้าไปภายใน พอถึงเพดานปากก็ดับในที่นั้น

วิธีเจริญอานาปานสติในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงวิธีการเจริญอานาปานสติที่เป็นลำดับ 16 ขั้นตอน จนกระทั่งผู้ปฏิบัติสามารถหมดกิเลส ในการปฏิบัติเมื่อต้องการเจริญอานาปานสติ พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้เข้าไปสู่ป่า โคนไม้ หรือเรื่องว่าง แล้วให้นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติอยู่เฉพาะหน้า มีสติกำหนดลมหายใจเข้าออก ดังที่พระองค์ตรัสไว้ว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรื่องว่างก็ดีนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ” (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 24/3352/230) ในอรรถกถาท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสำคัญของการเจริญอานาปานสติดังนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะนำให้เลือกเสนาสนะที่เป็นป่า โคนไม้หรือเรื่องว่างว่าเหมาะต่อการเจริญภาวนา เพราะสถานที่เหล่านั้นเป็นที่สงัด ปราศจากสิ่งรบกวนทำให้เมื่อเจริญอานาปานสติแล้วหยุดนิ่งตั้งมั่นเป็นสมาธิได้ง่าย เมื่อได้เสนาสนะที่เหมาะสมแล้วได้เริ่มเจริญกัมมัฏฐานท่านให้ตั้งสติเฉพาะหน้าแล้วระลึกลมหายใจ ด้วยลักษณะ 16 ประการคือ (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 22/288/367)

1. เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว
2. เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น เมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่าหายใจออก
3. ย่อมศึกษาว่า เรารู้กายทั้งปวงหายใจเข้าออก
4. ย่อมศึกษาว่าเราจักยังกายสังขารให้สงบหายใจเข้าออก
5. ย่อมศึกษาว่าเรารู้ปิติหายใจเข้าออก
6. ย่อมศึกษาว่าเรารู้สุขหายใจเข้าออก

7. ย่อมศึกษาว่าเรารู้จิตสังขารหายใจเข้าออก
8. ย่อมศึกษาว่าเราระงับจิตสังขารหายใจเข้าออก
9. ย่อมศึกษาว่าเรารู้จิตหายใจเข้าออก
10. ย่อมศึกษาว่าเราทำจิตให้เร็นแรงหายใจเข้าออก
11. ย่อมศึกษาว่าเราทำจิตให้ตั้งมั่นหายใจเข้าออก
12. ย่อมศึกษาว่าเราทำจิตให้หลุดพ้นหายใจเข้าออก
13. ย่อมศึกษาว่าเรากำหนดรู้ความไม่เที่ยงหายใจเข้าออก
14. ย่อมศึกษาว่าเราเห็นความไม่กำหนดหายใจเข้าออก
15. ย่อมศึกษาว่าเราเห็นความดับกิเลสหายใจเข้าออก
16. ย่อมศึกษาว่าเราเห็นการสละคืนกิเลสหายใจเข้าออก

อานิสงส์ของอานาปานสติ

1. ทำให้ได้รูปฌาน
2. ทำให้เป็นบาทของมรรคผล นั่นก็คือ อานาปานสติเป็นสาเหตุแห่งการทำให้วิชาและวิมุตติเต็มบริบูรณ์ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ถ้าบุคคลปฏิบัติอานาปานสติเธอชื่อว่าทำสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์ ถ้าบุคคลปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 เธอชื่อว่าทำโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ ถ้าบุคคลปฏิบัติโพชฌงค์ 7 เธอชื่อว่าทำวิมุตติและวิชาให้บริบูรณ์
3. ทำให้ป้องกันไม่ให้เกิดวิตก พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสอานิสงส์ของอานาปานสติไว้ว่าอานาปานสติสมาธิบุคคลทำให้มากเจริญให้มากแล้ว เป็นธรรมที่ละเอียดและประณีตเป็นธรรมสามารถตัดวิตก เช่น กามวิตก เป็นต้น อานาปานสติสมาธิ ย่อมทำความฟุ้งซ่านให้หมดไปจากจิต ที่เกิดจากอำนาจของวิตกทั้งหลายอันทำอันตรายต่อสมาธิ แล้วทำให้จิตมุ่งต่ออารมณ์คือลมหายใจเข้าออกเท่านั้น เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า พึงเจริญอานาปานสติเพื่อเข้าไปตัดวิตก
4. ผู้ที่สำเร็จรหัตผลโดยใช้อานาปานสติเป็นบาท ย่อมสามารถกำหนดรู้อายุสังขารของตนว่าจะอยู่ได้นานเท่าใดและสามารถรู้เวลาที่ประณีตตามธรรมดาผู้ที่เจริญก็มีฐานะอย่างอื่นนอกจากอานาปานสติ บางท่านก็รู้วันตาย บางท่านก็ไม่รู้แต่ผู้ที่เจริญอานาปานสติจนกระทั่ง บรรลอรหัตผลย่อมสามารถกำหนดรู้วันละสังขารได้ ย่อมรู้ว่าเราจะมีอายุอยู่ต่อไปได้เพียงเท่านี้ไม่เกิดไปกว่านี้จึงทำกิจทุกอย่างมีการชำระและนุ่มนวลเป็นต้นตามที่เคยปฏิบัติมา แล้วจึงหลับตา โดยมีเรื่องเล่าไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นเรื่องราวพระเถระสองพี่น้องผู้อยู่ในจิตตลดาบรรพตวิหาร (พระดร. พี วชิรญาณมหาเถร. 2542. 205)

เรื่องมีอยู่ว่า มีพระเถระสองพี่น้อง ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้เคยเจริญอานาปานสติจนบรรลุมรรคมา ก่อน แล้วจึงเจริญวิปัสสนา จนสิ้นอาสวกิเลสเป็นพระอรหันต์ต่อมาวันหนึ่งเป็นวันอุโบสถท่านทั้งสองได้ออกจากจิตตลดาบรรพตวิหารซึ่งเป็นอาวาสที่อยู่อาศัยไปกระทำอุโบสถองค์หนึ่งเมื่อสวดพระปาฏิโมกข์เสร็จแล้ว

ได้เข้าไปในที่อยู่ของตนพร้อมด้วยหมู่พระภิกษุอื่นในที่องจกรมและแห่งนคูดวงจันทร์ตรวจดูอายุสังขารของ
ตัวเองแล้วถามภิกษุเหล่านั้นว่า เคยเห็นพระภิกษุปรินิพพานด้วยอากาศอย่างไรบ้าง บ้างก็ตอบว่า เคยเห็นบาง
องค์นั่งปรินิพพานกลางอากาศ บ้างก็ตอบว่า เคยเห็นนั่งคู้บัลลังก์ปรินิพพานกลางอากาศ พระเถระจึงกล่าวว่า
คราวนี้เราจะให้พวกท่านได้เห็นการปรินิพพานของพระอรหันต์ในขณะที่เดินจงกรมว่าแล้วก็ได้ทำรอยขีดไว้ที่ทาง
จงกรม แล้วบอกว่า เราเดินจากปลายที่จงกรมด้านนี้ถึงปลายที่จงกรมด้านโน้นแล้วเดินกลับมา เมื่อถึงรอยขีดนี้
ก็จักปรินิพพานจากนั้นท่านก็ได้ขึ้นสู่ที่จงกรมเดินไปสู่ปลายข้างโน้นแล้วกลับมารเพียงแค่เท้าข้างหนึ่งเหยียด
รอยที่ขีดไว้ท่านก็ปรินิพพานในขณะนั้นเอง

ในทางพระพุทธศาสนาการระลึกรู้ลมหายใจหรือการเจริญอานาปานสติพระพุทธรองค์ทรงตรัสถึง
คุณประโยชน์มากมายดังที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นว่าจะทำให้ผู้ปฏิบัติอย่างสุขสงบทั้งร่างกายและจิตใจมีสติ
สัมปชัญญะ ดับอกุศลที่เกิดแล้วบรรลุปฐมฌานจนถึงสัญญาและสามารถพิจารณาธรรมได้เมื่อจิตรู้แจ้งตาม
ปัญญาไม่หวั่นไหวจะสามารถละสังโยชน์ออกจากจิตถอดถอนกิเลสจนสิ้นอาสวะ

พระพุทเจ้าท่านตรัสเองว่า เมื่อตถาคตอยู่ด้วยอานาปานสติเป็นวิหารธรรมตถาคตก็ได้ตรัสรู้อนุตตร
สัมมาสัมโพธิญาณ เพราะมีอานาปานสติเป็นวิหารธรรมตลอดเวลา จนกระทั่งวันตรัสรู้ พระองค์ทรงแนะนำให้ใช้
อานาปานสติแก้ปัญหาต่างๆ สารพัดอย่าง แม้กระทั่งทางวินัยที่เกิดยุ่งยากลำบาก ภิกษุก็ใช้อานาปานสติเป็น
การแก้ปัญหาอันลึกซึ้งยุ่งยากสูงสุดทุกอย่างทุกประการทรงเสนอว่านี่เป็นวิธีที่จะทำให้บรรลุธรรม ตรัสรู้ธรรม
หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงเรียกว่าพระองค์ทรงเสนอระบบปฏิบัติที่พระองค์เสนอทรงแนะนำให้ว่านี่เป็นทาง
รอดแต่เราก็คงไม่ค่อยสนใจก็เลยไม่รู้จักอานาปานสติ

การหายใจ (breathing)

เป็นกระบวนการซึ่งนำอากาศเข้าหรือออกจากปอด สิ่งมีชีวิตจำเป็นต้องใช้ออกซิเจนก็เพราะต้องการ
นำออกซิเจนไปเพื่อปลดปล่อยพลังงานผ่านการหายใจระดับเซลล์ในรูปเมแทบอลิซึม โมเลกุลพลังงานสูง เช่น
กลูโคส การหายใจเป็นเพียงกระบวนการเดียวซึ่งส่งออกซิเจนไปยังที่ที่ต้องการในร่างกายและนำ
คาร์บอนไดออกไซด์ออก อีกกระบวนการหนึ่งที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนที่ของเลือด โดยระบบไหลเวียน
การแลกเปลี่ยนแก๊สเกิดขึ้นในถุงลมปอด โดยการแพร่ของแก๊สระหว่างแก๊สในถุงลมและเลือดในหลอดเลือด
ฝอย ปอด เมื่อแก๊สที่ละลายนี้อยู่ในเลือด หัวใจจะปั๊มเลือดให้ไหลไปทั่วร่างกาย

จุดประสงค์ของการฝึกหายใจ

- 1) เพิ่มการถ่ายเทอากาศของปอดให้ดีขึ้นและป้องกันภาวะปอดแฟบ (Improve ventilation and prevent atelectasis)
- 2) เพิ่มประสิทธิภาพของการไอ (Increase cough efficiency)
- 3) เพิ่มความแข็งแรงและประสิทธิภาพของกล้ามเนื้อที่ใช้ในการหายใจ (Increase strength)

การหายใจอย่างถูกวิธี

คือ การหายใจเข้าออกลึกๆ หรือบางครั้งเรียกว่า การหายใจโดยใช้กะบังลม คือ การหายใจเข้าลึกๆ อย่างช้าๆ ให้อากาศผ่านเข้าทางจมูกจนเต็มปอด และทำให้กะบังลม ยกสูงขึ้น การหายใจเข้าออกลึกๆ บางครั้งอาจทำให้รู้สึกไม่เป็นธรรมชาติโดยทั่วไปเรามักจะใช้กล้ามเนื้อท้องในการหายใจซึ่งเรียกว่าการหายใจตื้น การหายใจตื้นจะจำกัดการเคลื่อนที่ของกะบังลม ทำให้มีออกซิเจนเข้าสู่ร่างกายน้อยลง ทำให้เราหายใจถี่ขึ้นและมีความรู้สึกกังวลขึ้นได้

มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนทั่วไปหรือแม้กระทั่งนักกีฬาหมักไม่สนใจหรือให้ความสำคัญกับการหายใจ เพราะการหายใจเป็นกลไกธรรมชาติที่ไม่ต้องฝึกฝน เมื่อครั้งแรกกำเนิดอยู่ในครรภ์มารดาเด็กทารกจะหายใจผ่านทางสายสะดือ เมื่อลืมตาดูโลกและร้องไห้จ้าสัญญาณตามธรรมชาติก็ทำให้เราเริ่มหายใจเอาก๊าซออกซิเจนเข้าไปภายในปอดเป็นครั้งแรก เมื่อนั้นกระบวนการหายใจเริ่มต้นขึ้นทันที และต่อเนื่องยาวนานจนกว่าเราจะเสียชีวิต เมื่อการหายใจเป็นเรื่องธรรมชาติจะมีสักกี่คนที่หายใจได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

โดยทั่วไปแล้วการหายใจ (breathing) หมายถึงกระบวนการนำออกซิเจนเข้าไปในปอดเพื่อให้แทรกซึมเข้าไปทั่วร่างกาย พร้อมทั้งนำคาร์บอนไดออกไซด์ขับออกจากร่างกายโดยผ่านทางปอดการหายใจยังแบ่งได้เป็น 2 ตอนคือ หายใจภายนอก (external respiration) หมายถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างออกซิเจนของอากาศที่หายใจเข้าไปกับคาร์บอนไดออกไซด์ในหลอดเลือดฝอยของปอด และ การหายใจภายใน (Internal respiration) หมายถึง การแลกเปลี่ยนก๊าซระหว่างเซลล์และสารน้ำที่อยู่รอบๆเซลล์ ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การหายใจของเซลล์ (cell respiration) อย่างไรก็ตามมีผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพกล่าวว่า การหายใจที่ดีไม่ใช่แค่เพียงการแลกเปลี่ยนก๊าซสองชนิดเท่านั้นแต่มีส่วนในการเสริมสร้างสุขภาพและเพิ่มพลังชีวิต การหายใจที่ถูกวิธีสามารถป้องกันและเยียวยาอาการเจ็บป่วยได้สารพัดอย่าง ยกตัวอย่างเช่น

ไมเกรน อาการที่เกิดจากการบีบตัวและคลายตัวของหลอดเลือดแดงในสมองมากกว่าปกติทำให้เกิดความรู้สึกปวดศีรษะขึ้นอย่างรุนแรงและรวดเร็วไม่ว่าจะเป็น “ปวดหัวข้างเดียว” หรือสองข้างผู้ที่เป็นไมเกรนสามารถบรรเทาอาการและเยียวยาให้หายด้วยการฝึกหายใจ มีกรณีศึกษาที่น่าสนใจคือท่านโกเอ็นก้า (S.N. Goenka) อาจารย์ด้านวิปัสณากรรมฐานที่มีชื่อเสียงระดับโลก มีอาการของไมเกรนอย่างรุนแรงชนิดที่ไม่มีแพทย์คนใดรักษาให้หายได้ แต่ท่านกลับหายจากไมเกรนด้วยการทำอานาปานสติหรือฝึกสมาธิโดยใช้ลมหายใจ

ความดันโลหิตสูง การสูดลมหายใจสามารถช่วยลดความดันโลหิตลงได้อย่างเห็นผล หรือยกตัวอย่างเวลาที่เรามีอารมณ์พลุ่งพล่าน ลองนั่งสงบสติอารมณ์แล้วหายใจให้ลึกและยาว เพียงแค่นี้ก็เป็นที่ช่วยทำให้หัวใจกลับมาเต้นในจังหวะปกติสม่ำเสมอ

โรคเครียด อีกตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพอื่นๆ ตามมาผู้ที่รู้สึกเครียดมีโอกาที่อาการจะดีขึ้นได้ด้วยการฝึกหายใจอย่างถูกวิธี ลองสังเกตเวลาที่เรารู้สึกเครียดหรือรู้สึกโกรธเรามักจะหายใจติดขัด ลองสูดลมหายใจเข้าลึกๆ แล้วค่อยผ่อนลมหายใจออกช้าๆ จะรู้สึกดีขึ้นความเครียดหรือความโกรธทุเลาเบาบาง

การหายใจที่ถูกวิธีสามารถป้องกันและเยียวยาอาการเจ็บป่วยได้สารพัด มีการศึกษาทางการแพทย์ระบุว่า การหายใจที่มีประสิทธิภาพ ปอดของเราต้องขยายตัวอย่างเต็มที่ ปอดเป็นอวัยวะภายในช่องอก ขนาบอยู่ทางซ้ายและขวาของหัวใจมีรูปร่างเป็นทรงกรวย ที่มีด้านแคบอยู่ด้านบนและมีด้านกว้างอยู่ด้านล่าง มีส่วนเว้าที่สบเข้าพอดีกับส่วนนูนของกะบังลม นักวิชาการบางคนแบ่งปอดของคนเราออกเป็นปอดส่วนบนและปอดส่วนล่าง ทุกครั้งที่เรารู้สึกหายใจเข้าปอดจะขยายตัว เมื่อปอดส่วนล่างขยายตัวจะดันกะบังลมให้เลื่อนลง ทำให้ท้องของเราป้องกันเวลาเราหายใจเข้า ขณะที่ปอดส่วนบนจะดันชายโครงให้กางออก นี่คือการสร้างของปอด เมื่อเราหายใจ นำเอาอากาศที่ส่วนใหญ่เรารู้สึกหายใจด้วยการใช้ปอดส่วนล่าง ซึ่งอาจเกิดจากการมีโครงสร้างร่างกายผิดเพี้ยน ไหล่หุ้ม หลังค่อม ทำให้ชายโครงไม่ขยายตัวเวลาสูดลมหายใจ เป็นเหตุให้อากาศเข้าไปได้น้อยกว่าปกติ นอกจากนี้ยังอาจเกี่ยวกับพฤติกรรมหายใจที่เร็วและสั้น นานเข้าก็ติดเป็นนิสัย ขณะที่การหายใจที่ถือได้ว่ามีประสิทธิภาพ ปอดทุกส่วนต้องขยายตัวได้เต็มที่ เราจึงควรปรับพฤติกรรมหรือหาโอกาสหายใจลึกๆ และยาวๆ อาจเริ่มต้นด้วยการยืดอก ผายหัวไหล่ไปด้านหลังแล้วสูดลมหายใจเข้าให้ลึกและยาวที่สุดเท่าที่จะทำได้จินตนาการว่าตัวเรากำลังพองขึ้นเรื่อยๆ ตามอากาศที่ดูดสูดเข้าไปลึกๆ ค่อยๆ ผ่อนลมหายใจออกอย่างช้าๆ ยาวๆ ทำซ้ำๆ ประมาณ 3-5 รอบ ก็จะได้สัมผัสถึงความสดชื่นทันที การสูดลมหายใจเข้าไปในร่างกายให้เต็มปอดแบบนี้จะช่วยเพิ่มออกซิเจนในร่างกาย ขับของเสียในร่างกายผ่านทางลมหายใจ รวมทั้งช่วยบริหารกล้ามเนื้อ ถ้ารู้จักต่อลมหายใจด้วยการสูดลมหายใจเข้าและออกลึกๆ ยาวๆ ช้าๆ จะพบเคล็ดลับง่ายๆ ที่ช่วยให้เราสุขภาพดีอย่างคาดไม่ถึง

คุณค่าของลมหายใจด้านกายภาพ

จากบทความที่กล่าวมาเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า ลมหายใจอยู่กับเรามาตั้งแต่เกิดและจะอยู่กับเราไปจนตาย ฉะนั้นการหายใจอย่างถูกวิธีจะทำให้ร่างกายมีสุขภาพที่ดีเพิ่มระดับภูมิคุ้มกันในร่างกายและร่างกายจะสามารถดูดซึมแร่ธาตุและวิตามินต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขจัดสารพิษให้กับร่างกาย การที่ออกซิเจนในร่างกายเพิ่มขึ้นจะทำให้ร่างกายปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และสารพิษอื่นๆ ได้มากขึ้น ทำให้ระบบย่อยอาหารทำงานได้ดีขึ้น การหายใจเข้าออกลึกๆ ช่วยลดความดันโลหิตด้วยการทำให้กล้ามเนื้อผ่อนคลายและควบคุมการเต้นของหัวใจให้เป็นปกติ เพิ่มระบบการหมุนเวียนเลือดทั้งยังช่วยบำบัดการนอนหลับของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าและยังช่วยลดอาการอักเสบหรือติดเชื้อได้อีกด้วย

คุณค่าของลมหายใจด้านจิตใจ

อานิสงส์จากการระลึกถึงลมหายใจหรือการฝึกอานาปานสตินั้น เบื้องต้นเราจะได้รับความสุขอันประณีตจากการที่ร่างกายสงบ และผ่อนคลาย ทำให้เป็นคนมีประสาทสัมผัสอันละเอียดอ่อนจิตใจไม่หยาบกระด้าง มีสุขภาพจิตดีไม่เคร่งเครียดตลอดจนละอารมณ์ที่รุนแรง มีความจำดีรู้จักตัวเองและสามารถควบคุมอารมณ์ตัวเองได้มีจิตใจที่มั่นคง ทำให้เข้าใจกฎของธรรมชาติรู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งปวงไม่เป็นทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่น พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงอานิสงส์แห่งการระลึกถึงลมเข้าและลมออกไว้ถึง 7 ประการ กล่าวคือ

1. การบรรลุอรหัตผลทันทีในปัจจุบันนี้
2. ถ้าไม่เช่นนั้น ย่อมบรรลุอรหัตผลในกาลแห่งมรณะ
3. ถ้าไม่เช่นนั้น เพราะสิ้นโอรัมภาคิสังโยชน์ 5 ย่อมเป็นอันตรปรินิพพานี (ผู้จะปรินิพพานในอายุยังไม่ถึงกึ่ง)
4. ถ้าไม่เช่นนั้น เพราะสิ้นโอรัมภาคิสังโยชน์ 5 ย่อมเป็นอุปัจจปรินิพพานี (ผู้จะปรินิพพานเมื่อใกล้สิ้นอายุ)
5. ถ้าไม่เช่นนั้น เพราะสิ้นโอรัมภาคิสังโยชน์ 5 ย่อมเป็นอสังขารปรินิพพานี (ผู้จะปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียรมากนัก)
6. ถ้าไม่เช่นนั้น เพราะสิ้นโอรัมภาคิสังโยชน์ 5 ย่อมเป็นสสังขารปรินิพพานี (ผู้จะปรินิพพานโดยต้องใช้ความเพียรมาก)
7. ถ้าไม่เช่นนั้น เพราะสิ้นโอรัมภาคิสังโยชน์ 5 ย่อมเป็นอุทังโตกนิภูฐานิ (ผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่อกนิภูฐาน) (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 19/397/1314-1316)

ลมหายใจแห่งสุขภาพ คือ “การหายใจอย่างถูกวิธี” ด้วยความที่ร่างกายของเราใช้พลังงานจากการเผาผลาญออกซิเจนที่หายใจเข้าไปในร่างกาย ยิ่งออกซิเจนมากเท่าไรการสันดาปก็จะเกิดขึ้นเร็วและสมบูรณ์มากเท่านั้น การหายใจอย่างเต็มปอดจึงทำให้ร่างกายเราได้รับพลังงานที่เสถียร การฝึกหายใจทำได้ง่ายๆ คือการหายใจช้าๆ เข้าไปจนเต็มปอด (สังเกตว่าหน้าท้องของเราจะบวมขึ้น) จากนั้นกลั้นหายใจไว้ประมาณ 3-5 วินาที แล้วจึงค่อยๆ ผ่อนลมออกมาจนสุด (สังเกตว่าหน้าท้องจะแฟบลง) เพียงแค่นี้คุณก็สามารถทำให้ร่างกายของคุณทำงานได้อย่างเสถียรแล้ว จากที่กล่าวมาข้างต้นในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงสอนการหายใจด้วยวิธีการฝึกอานาปานสติกรรมฐานซึ่งได้ทรงตรัสถึงอานิสงส์ไว้หลายประการ กล่าวโดยย่อคือ จะได้รับความสุขอันประณีตจากการที่ร่างกายสงบและผ่อนคลาย ทำให้เป็นคนมีประสาทสัมผัสละเอียดอ่อนลึกซึ้ง ทำสติสัมปชัญญะให้บริบูรณ์ จะเห็นได้ว่าคุณค่าของลมหายใจนั้นมีมากมายมหาศาลเพียงแค่ว่าเราระลึกถึงลมเข้าและลมออกอย่างสังเกตด้วยความละเอียดจะทำให้เราเป็นผู้มีสุขภาพกายที่ดีและสุขภาพใจที่เบาสบาย ทั้งยังสามารถรู้ถึงความไม่เที่ยงของกายและใจ (อนิจจัง) หายใจเข้าแล้วไม่ออก ออกแล้วไม่เข้าก็ตายเมื่อตระหนักเห็นความจริงก็จะเกิดความเบื่อหน่ายคลายจากสิ่งทั้งปวง ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้ด้วยลมหายใจเข้า

ออกด้วยการฝึกอานาปานสติ จะเห็นได้ว่าคุณค่าของลมหายใจนั้นมีมากมายมหาศาลเพียงแค่เรารู้ลมเข้าและลมออกอย่างสังเกตด้วยความละเอียดจะทำให้เราเป็นผู้มีสุขภาพกายที่ดีและสุขภาพใจที่เบาสบาย ทั้งยังสามารถรู้ถึงความไม่เที่ยงของกายและใจ (อนิจจัง) หายใจเข้าแล้วไม่ออก ออกแล้วไม่เข้าก็ตายเมื่อตระหนักเห็นความจริงก็จะเกิดความเบื่อหน่ายคลายจากสิ่งทั้งปวง ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้ด้วยลมหายใจเข้าออกนี้เอง

เอกสารอ้างอิง

พระดร. พี วชิรญาณมหาเถร. (2542). *สมาธิในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

.

วิเคราะห์วิธีการบำเพ็ญทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
ANALYSIS THE COURSES OF ASCETIC PERFECTION (10 PARAMI)
PRACTICES IN THE THERAVADA BUDDHISM

ญดา อังศุพานิชย์
Yada Aungsupanith

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
Buddha Panya Sri Thawarawadee Buddhist College
yada.aungsupanith@gmail.com

บทคัดย่อ

การบำเพ็ญบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นกระบวนการพัฒนาคุณธรรมขั้นสูงที่นำไปสู่การบรรลุความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บารมี 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา ถูกนำมาใช้เป็นหลักธรรมสำคัญที่สนับสนุนการพัฒนาตนเองในด้านจริยธรรม ความคิด และความสัมพันธ์กับผู้อื่น การบำเพ็ญบารมีในเถรวาทมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมคุณค่าทางจิตวิญญาณ สร้างสมดุลระหว่างความเพียรส่วนบุคคลและความรับผิดชอบต่อสังคม

การศึกษานี้วิเคราะห์กระบวนการบำเพ็ญบารมีในมิติที่ครอบคลุมทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ พบว่าการบำเพ็ญบารมีต้องอาศัยความมุ่งมั่น ความเพียร และการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ การบำเพ็ญบารมีไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับจิตใจ แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสังคมที่มีความเมตตาและสมานฉันท์ นอกจากนี้ ยังพบว่าหลักการบำเพ็ญบารมีสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างความสุขทางโลกและทางธรรม

โดยสรุป วิธีการบำเพ็ญบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติทางศาสนา แต่ยังมีศักยภาพในการส่งเสริมการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล สังคม และโลก การบำเพ็ญบารมีจึงเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความยั่งยืนของจิตวิญญาณและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในระยะยาว

คำสำคัญ: วิธีการบำเพ็ญ; ทศบารมี; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The practice of perfection (Pāramī) in Theravada Buddhism is a process of cultivating advanced virtues that lead to the attainment of Buddhahood. The Ten Perfections—generosity, morality, renunciation, wisdom, energy, patience, truthfulness, determination, loving-kindness, and equanimity—serve as fundamental principles for self-development in ethics, cognition, and interpersonal relationships. The objective of this study is to analyze the process of practicing perfection within both theoretical and practical dimensions. The findings reveal that the practice of perfection requires steadfast commitment, perseverance, and continuous practice, with the ultimate goal being liberation from defilements and suffering.

The study highlights that the cultivation of perfection not only elevates the mind but also strengthens community relationships and forms a foundation for creating a compassionate and harmonious society. It further suggests that the principles of perfection can be applied to daily life, fostering balance between worldly and spiritual happiness. This approach promotes self-improvement and social development, contributing to the creation of peaceful coexistence.

In summary, the path of practicing perfection in Theravada Buddhism is not limited to religious practices but extends to fostering development on personal, societal, and global levels. The perfection practice provides a sustainable path for spiritual growth and harmonious living, ultimately contributing to long-term peace and balance in human interactions.

Keywords: the Practices of 10 Ascetics Perfection; Dasa Parami; Theravada

บทนำ

การบำเพ็ญบารมีถึง 10 ประการไม่ใช่เรื่องง่ายซึ่งได้แก่ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมีวิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิฐานบารมีเมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี ทศบารมีนี้เรียงตามที่ได้กล่าวไว้ว่าบำเพ็ญในทศชาติ ดังนี้ พระเวสสันดร (ทาน-ข้อที่ 1 ชาติที่สิบ); พระภริทัตต์ (ศีล-ข้อที่ 2 ชาติที่หก); พระเตมีย์ (เนกขัมมะ-ข้อที่ 3 ชาติที่หนึ่ง); พระมโหสถ(ปัญญา-ข้อที่ 4 ชาติที่ห้า);พระมหาชนก (วิริยะ ข้อที่ 5 ชาติที่สอง);พระจันทกุมาร (ขันติ- ข้อที่ 6 ชาติที่เจ็ด);พระวิรุฬ(สัจจะ ข้อที่ 7 ชาติที่เก้า); พระเนมิราช (อธิฐาน-ข้อที่ 8 ชาติที่สี่); พระสุวรรณสาม (เมตตา-ข้อที่ 9 ชาติที่สาม); และพระนารท(อุเบกขา-ข้อที่ 10 ชาติที่ 8) และต้องบำเพ็ญให้บริบูรณ์ครบ 3 ชั้น คือ (1) บารมี (ระดับสามัญ) (2) อุปบารมี (ระดับรองหรือจวนจะสูงสุด)

และ (3) ปริมาตรบารมี (ระดับสูงสุด) การบำเพ็ญทั้ง 10 บารมี ครบ 3 ชั้นนี้ เรียกว่า สมตีสบารมี หรือ สมตีสบารมี แปลว่า บารมี 3 ถ้วน (ฝ่ายบริหาร และทีมงานบรรณาธิการ. ออนไลน์)

แนวคิดวิธีการบำเพ็ญศบารมีของภิกษุ/ภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท - ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2556) “สมัยนี้ที่เขาคิดเรื่อง LGBTQ ศาสนาพุทธไปไกลมากกว่านั้น ศาสนาพุทธบอกว่าทุกคนมีศักยภาพที่จะบรรลุธรรมเหมือนกันหมดไม่ได้เกี่ยงว่าคุณจะเป็นผู้หญิงผู้ชายเลย เพราะการบรรลุธรรมคือภาวะของจิต เมื่อพูดถึงภาวะของจิตมัน genderless (ไม่มีเพศ)” อัมมพันธ์กล่าว “ทุกคนสามารถเจริญธรรมได้ ทุกคนสามารถบรรลุธรรมได้” (ธัญพร บัวทอง. ออนไลน์)

วิถีแห่งการบำเพ็ญศบารมีของอุบาสก/อุบาสิกาในพระพุทธศาสนาเถรวาทด้วยพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล พระพุทธศาสนาจะเข้มแข็งได้ ต้องอาศัยพุทธบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และ อุบาสิกา ในการทำหน้าที่พุทธศาสนิกชนอย่างเข้มแข็ง ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน มหาปรินิพพานสูตร (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 10/102/132) ว่าพระองค์จะปรินิพพานต่อเมื่อพุทธบริษัททั้ง 4 ไม่ว่าจะเป็ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ได้เรียนรู้เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ สามารถปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นได้อย่างถูกต้อง และมีความรู้เพียงพอ สามารถเผยแผ่หลักธรรมนั้นได้อย่างกว้างขวางและดำรงสืบไปตลอดกาล เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลความสุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อุบาสก อุบาสิกา เป็นพุทธบริษัทที่อยู่ในภาคสนับสนุน ที่มีส่วนสำคัญในการช่วยให้ ภิกษุและภิกษุณีดำรงสมณะเพศ ให้ทำหน้าที่ของตนเป็นไปด้วยดี ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงหน้าที่ของอุบาสกอุบาสิกาไว้ว่า อุบาสกอุบาสิกาย่อมเป็นผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย เป็นผู้มีศีล เชื่อกรรมไม่เชื่อถือนงคตต้นข่าว ไม่แสวงหาเขตบุญนอกศาสนา และให้การสนับสนุนพระพุทธศาสนาอุบาสกอุบาสิกาในครั้งพุทธกาลที่มีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ได้แก่ ปฐมอุบาสกสองพ่อค้า หมายถึง ตปุสสะกับภัลลิกะ (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 4/6/9-10) ผู้ถึงสรณะ 2 ประการคือ พระพุทธเจ้าและพระธรรมเป็นที่พึ่ง ด้วยเวลานั้นยังไม่มีพระสงฆ์อุบัติขึ้น พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปเสนทิโกศล และผู้ที่ได้รับการยกย่อง สถาปนาจากพระพุทธเจ้าให้เป็น เอตทัคคะฝ่ายต่าง ๆ ในพุทธกาล เช่น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี นางสุชาดา มหาอุบาสิกาวิสาขา พระนางมัลลิกา เป็นต้น พระพุทธองค์ทรงสถาปนาท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นเอตทัคคะด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 6/720/143) ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้สร้างวัดพระเชตะวัน ส่วนนางวิสาขามหาอุบาสิกา (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 17/176/188) เป็นเอตทัคคะผู้เป็นเลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในด้านการถวายทาน เป็นผู้ริเริ่มถวายผ้าอาบน้ำฝน และสร้างวัดบุพพาราม พระนางมัลลิกา เป็นเอตทัคคะด้านอภิสถาน คือ เป็นผู้ให้ทานยิ่งกว่าผู้อื่นอย่างไม่มีใครเทียบเท่า บทบาทเหล่านี้ล้วนเป็นบทบาทของอุบาสกอุบาสิกาต้นแบบในครั้งพุทธกาล

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (ดุซงึ๋ อังสุเมธางกูร. ออนไลน์) ให้สัมภาษณ์ว่า อุบาสก อุบาสิกา คือ ผู้ใกล้ชิดพระศาสนาอย่างแท้จริง ควรตั้งตนอยู่ในธรรม ที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสก เรียกว่า อุบาสกธรรม 7 ประการ คือ (1) ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพบปะพระภิกษุ (2) ไม่ละเลยการฟังธรรม (3) ศึกษาในอริยสัจ คือ ผูกอบรมตนให้ก้าวหน้าในการปฏิบัติรักษาศีลขั้นสูงขึ้น (4) พรั่งพร้อมด้วยความเลื่อมใสในพระภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และปุนกลาง (5) ฟังธรรมโดยมิใช่จะตั้งใจคอยจ้องจับผิด หาช่องที่จะติเตียน (6) ไม่แสวงหาทักษิณียานนอกหลักคำสอนนี้ คือ ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา และ (7) กระทำความสนับสนุนในพระศาสนาเป็นที่ยึด คือ เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา" และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) กล่าวต่ออีกว่า อีกหมวดหนึ่งคือ "อุบาสก อุบาสิกาที่ดี มีคุณสมบัติที่เรียกว่า อุบาสกธรรม 5 ประการ คือ (1) มีศรัทธา เชื่อมีเหตุผล มั่นในคุณพระรัตนตรัย (2) มีศีล อย่างน้อยดำรงตนได้ในศีล 5 (ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดเท็จ และไม่ดื่มสุราของมึนเมา) (3) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล มุ่งหวังผลจากการกระทำ มิใช่จากโชคลาง หรือสิ่งที่ตื่นกันไปว่าลัทธิลี้ลับ (4) ไม่แสวงหาทักษิณียานนอกหลักคำสอนนี้ และ (5) เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา" พระเดชพระคุณกล่าวต่อว่า เรื่องหน้าที่ท่านไม่ได้ตราไว้เป็นส่วนเฉพาะต่างหาก ถ้าจะพูดถึงก็ต้องรวบรวมจากที่ตรัสสอนในที่หลายแห่ง อย่างไรก็ตามเรื่องบทบาทนั้นเราพอจะศึกษาได้จากเอตทัคคะในด้านต่างๆ เช่นเรามีอุบาสกที่เป็นเอตทัคคะในด้านธรรมกถึกเป็นนักแสดงธรรม เดียวนี้ไม่มีใครใช้คำนี้สำหรับคฤหัสถ์แล้ว เรียกแต่พระว่าเป็นธรรมกถึก แต่ในสมัยพุทธกาลมีอุบาสกที่เป็นเอตทัคคะเยี่ยมในทางธรรมกถึก หรือว่าอุบาสกก็มีผู้ที่เป็นเอตทัคคะในด้านเป็นพหูสูตเป็นผู้มีความรู้กว้างขวาง แสดงว่าในสมัยนั้นอุบาสกมีการศึกษาดีเป็นพหูสูตจึงมีเอตทัคคะในด้านนั้นขึ้น

จากเบื้องต้นในแนวคิดเกี่ยวกับการบำเพ็ญทศบารมีของภิกษุและภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท และวิถีแห่งการบำเพ็ญทศบารมีของอุบาสกและอุบาสิกาในพุทธศาสนาเถรวาทจะเห็นว่าการศึกษานั่นเองไปทางภิกษุในบำเพ็ญทศบารมี ส่วนภิกษุณีอุบาสกและอุบาสิกาเป็นส่วนน้อยที่จะมีการกล่าวถึงจนฉัตรสมณศักดิ์ บิลสิงห์. รศ.ดร. หรืออัมมมัทธกกล่าวว่าไม่ว่าจะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีสงฆ์ หรือ อุบาสก หรืออุบาสิกา หรือ เป็น LGBTQ ที่เป็นพุทธบริษัทสามารถบำเพ็ญบารมีและบรรลุนิพพานได้ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะวิจัยในประเด็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับการบำเพ็ญทศบารมีของภิกษุและภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท และวิถีแห่งการบำเพ็ญทศบารมีของอุบาสกและอุบาสิกาในพุทธศาสนาเถรวาทจะบรรลุนิพพานและสารบารมีได้เช่นกันหรือไม่

วิธีการบำเพ็ญทศบารมี

1) วิธีการบำเพ็ญทานบารมี คือ การให้ การบริจาค และสละสิ่งของต่างๆ ของตนแก่ผู้อื่น เพื่อบรรลุนิพพานสัมโพธิญาณและจะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ข้ามพ้นจากทะเลแห่งความทุกข์ไปสู่ฝั่งพระนิพพานด้วย แต่ต้องบำเพ็ญให้ครบ 3 ขั้น คือ 1.1) บารมี (ระดับสามัญ เช่น ทานบารมี ได้แก่ ให้ทรัพย์สินเงินทอง สมบัติ นอกกาย) 1.2) อุปบารมี (ระดับรองหรือจนจะสูงสุด เช่น ทานอุปบารมี ได้แก่ การเสียสละอวัยวะเป็นทาน)

และ 1.3). ปรมัตถบารมี (ระดับสูงสุด เช่น ทานปรมัตถบารมี ได้แก่ การสละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น) 2) วิธีการบำเพ็ญศีลบารมี คือ การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย สะอาดบริสุทธิ์ 3) วิธีการบำเพ็ญเนกขัมมบารมี คือ การออกบวช และการหลีกออกจากกาม (สุเมธกถา. เล่ม 70 น.51) 4) วิธีการบำเพ็ญปัญญาบารมี (สุเมธกถา. เล่ม 70 น.52) คือ ต้องสั่งสมความรู้ ทั้งที่ได้ยินได้ฟังความรู้ที่เป็นสุตมยปัญญาจากอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงต่างๆ จากการพิจารณาไตร่ตรองทดลองด้วยตนเองที่เรียกว่าจินตมยปัญญา และความรู้แจ้ง คือ ภาวนามยปัญญา อันเกิดจากการเจริญสมาธิภาวนา หลากหลายหลายชาติ ความรู้เหล่านี้จะทำให้สามารถที่จะหลุดพ้นจากวัฏสงสารไปได้ 5) วิธีการบำเพ็ญวิริยบารมี (สุเมธกถา. เล่ม 70 น.53) คือ กล้าที่จะแก้ไขข้อบกพร่อง สิ่งไม่ดีของตนเอง ละเว้นหรือหลีกเลี่ยงความไม่ดีทั้งหลายทั้งที่เคยทำไว้ และที่อาจทำ แล้วปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เพิ่มขึ้นไป ให้คิด พุด ทำในความดีล้วนๆ ไม่ว่าความดีนั้นจะยากเพียงใด 6) วิธีการบำเพ็ญขันติบารมี (สุเมธกถา. เล่ม 70 น.54) ต้องเพิ่มพูนความอดทนอย่างยิ่งยวด อดทนในการทำความดี ไม่กลัวต่อความลำบาก ตรากตรำจากดินฟ้าอากาศ อดทนต่อทุกขเวทนาคือความเจ็บป่วยไข้ อดทนต่อการกระทบกระทั่งสิ่งที่ไม่น่าพอใจ อดทนต่อสิ่งเย้ายวนใจ โดยไม่ปล่อยใจให้ยินดียินร้ายไปตามกระแสแห่งกิเลส 7) วิธีการบำเพ็ญสัจจบารมี (สุเมธกถา. เล่ม 70 น.55) ฝึกอยู่กับความจริง พุดจริง ทำจริง จริงใจ ซื่อตรง ตั้งใจมั่น ตั้งใจจริงที่จะสร้างบารมีให้เต็มที่ ไม่โลเล เมื่อคิดสิ่งใดแล้วก็ต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จตามที่คิดหรือพูดเอาไว้ ไม่ยอมให้สิ่งใดมาขวางได้ 8) วิธีการบำเพ็ญอธิฐานบารมี (สุเมธกถา. เล่ม 70 น.56) นั้นต้องตั้งใจมั่น ต้องตัดสินใจเด็ดเดี่ยว วางจุดหมายแห่งการกระทำของตนไว้อย่างแน่นอน และดำเนินตามนั้นอย่างแน่วแน่ ซึ่งเป็นบารมีที่เกิดจากการตั้งเป้าหมาย เพื่อจะได้ตั้งมั่นอยู่กับ เป้าหมายที่ตนได้ปรารถนาไว้ แม้จะมีอุปสรรคหรือปัญหาหรือมีบุคคลใดมา อิจฉาริษยา ขัดขวางต่อการทำความดี ก็ไม่หวั่นไหว แต่กลับมีมุทิตาจิต 9) วิธีการบำเพ็ญเมตตาบารมี (สุเมธกถา. เล่ม 70 น.57) ต้องฝึกคิดเกื้อกูลให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ มีจิตใจที่เมตตา มีความรักและปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ทุกชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมิตรหรือแม้แต่ศัตรู และ 10) วิธีการบำเพ็ญอุเบกขาบารมี (สุเมธกถา. เล่ม 70 น.58) นั้นต้องฝึกวางใจเป็นกลาง วางใจสงบ เทียงธรรม ไม่เอนเอียงไปตามความยินดียินร้ายหรือเกลียดชัง

ผลการบำเพ็ญทศบารมี

1) ผลการบำเพ็ญทานบารมีคือจะได้ไม่เสียเวลาไปกับการแสวงหาปัจจัยสี่ ทำให้บำเพ็ญบารมีอย่างอื่นได้ง่ายและยังกำจัดความตระหนี่ในใจได้อีก 2) ผลการบำเพ็ญศีลบารมี เป็นการรักษาดันทุนการเกิดเป็นมนุษย์ไว้ เพื่อจะได้สร้างบารมีได้อย่างเต็มที่ หากศีลไม่บริสุทธิ์ อาจพลาดไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกายหรือสัตว์นรกได้ ทำให้หมดโอกาสในการสร้างบารมีอย่างเต็มที่ 3) ผลการบำเพ็ญเนกขัมมบารมี ได้แก่ 1) ทำให้ใจปลอดโปร่ง ไม่ต้องกังวลใจหรือระแวงภัยแต่ที่ไหน เพราะมีชีวิตอยู่ด้วยการไม่เบียดเบียนผู้อื่น 2) มีเวลามากสามารถทำความดีได้อย่างเต็มที่ 3) มีอิสระเหมือนนกน้อยในอากาศที่มีเพียงหางและปีกเป็นภาระ ไปไหนมาไหนได้อย่างสบายใจ ไม่ต้องห่วงกังวลถึงทรัพย์สินสมบัติ ญาติพี่น้อง ครอบครัว 4) ผลการบำเพ็ญปัญญาบารมี ได้ความรู้รอบรู้ ความหยั่งรู้เหตุผล ความเข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ได้นำความรู้ สุตมยปัญญา

จันทมยปัญญา และภาวนามยปัญญา มาจำกัดอาสวกิเลสได้ 5) ผลการบำเพ็ญวิริยบารมี ได้แก่ 1) เป็นผู้มี ความกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลา ไม่เป็นคนเฉื่อยชา เป็นคนไม่เอาแต่ใจตนเอง 2) ย่อมหวังความสำเร็จได้เสมอ 3) เป็นผู้ที่ไม่มีวันตกต่ำ มีแต่การพัฒนาตนเองขึ้นไปเรื่อยๆ 4) แม้มนุษย์ เทวดา มาร พรหม ก็ไม่อาจที่จะติเตียนผู้มีความเพียรได้เลย 6) ผลการบำเพ็ญขันติบารมี คือได้อุปนิสัยความอดทนอดกลั้นต่ออุปสรรคความยากลำบากต่างๆ ซึ่งเป็นบารมีที่จะทำให้มีกำลังใจต่อการสร้างบารมี ไม่ท้อถอยต่อเป้าหมายที่ปรารถนาได้ 7) ผลการบำเพ็ญสัจจบารมี ได้แก่ 1) ไม่มีความเดือดร้อนใจ ไม่ต้องคอยระแวงหวาดกลัวว่าผู้อื่นจะรู้การกระทำ ความผิดของตนเอง เพราะเมื่อได้ยอมรับความจริงแล้ว ก็ไม่ต้องเดือดเนื้อร้อนใจที่ต้องคอยจดจำความผิดที่เคยกระทำมา 2) เป็นที่เชื่อถือของชนเป็นอันมาก ไม่เป็นที่หวาดระแวงของผู้อื่น 8) ผลการบำเพ็ญอธิฐานบารมี คือมีจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ ไม่หวั่นไหวในการสร้างบารมี เหมือนขุนเขา 9) ผลการบำเพ็ญเมตตาบารมี ได้อารมณ์ สุขุมครองป้องกันภัยในปัจจุบัน ทำให้หลักก็เป็นสุข ตื่นก็เป็นสุข เป็นที่รักของมนุษย์ เทวดา และสัตว์ทั้งหลาย เมื่อจะละโลกก็มีอาณิสสส์ทำให้จิตผ่องใส ส่งให้ไปเกิดในเทวโลกได้ และ 10) ผลการบำเพ็ญอุเบกขาบารมี 1) ได้เป็นผู้ที่ไม่เดือดร้อนใจ ไม่ว่าจะต้องประสบทุกข์สักเพียงใดก็ตาม 2) เป็นผู้มีผิวพรรณวรรณะที่ผ่องใส เพราะไม่ไปเกาะเกี่ยวอยู่กับเรื่องที่ทำให้ใจต้องเศร้าหมอง 3) เป็นเกราะป้องกันการกระทบกระทั่งกันได้เป็นอย่างดี และ 4) เป็นผู้ได้รับการสรรเสริญจากบัณฑิตทั้งหลาย เมื่อบำเพ็ญทั้ง 10 บารมี ครบ 3 ชั้นนี้ เรียกว่า สมตีสพารมี หรือ สมตีสบารมี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) แปลว่า บารมี 30 ถ้วน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2556)

ข้อจำกัดการบำเพ็ญทศบารมี

1) ข้อจำกัดการบำเพ็ญทานบารมี จะบำเพ็ญทานบารมีได้ต้องเป็นวรรณพราหมณ์ (ให้พระและความรู้) ส่วนวรรณกษัตริย์ และวรรณแพथย์ให้ปัจจัยทานซึ่งภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสก และอุบาสิกาบำเพ็ญทานบารมีเช่นนี้ได้ไม่น้อยด้วยข้อจำกัดทางปัจจัยคนไทยยิ่งหมดปัญญาเพราะประชากรส่วนใหญ่เป็นบุคคลระดับกลางและระดับล่างที่หาเข้ากินค่าเท่านั้น 2) ข้อจำกัดการบำเพ็ญศีลบารมี คือบำเพ็ญศีลแต่ได้ศีลไม่บริสุทธิ์ต้องเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกายหรือสัตว์นรกได้ ทำให้หมดโอกาสในการสร้างบารมีอย่างเต็มที่ เพราะมีแต่มนุษย์เท่านั้นที่จะบำเพ็ญบารมีได้สมบูรณ์ 3) ข้อจำกัดการบำเพ็ญเนกขัมมบารมี คือการมกคุณอันสิ่งที่ครอบงำสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ติดในวัฏสงสาร แม้มีทรัพย์สมบัติมากและได้อัตภาพมนุษย์แล้ว แต่ถ้าเสียเวลาไปกับเรื่องกามคุณ ก็จะทำให้เสียเวลาและ เสียกำลังทรัพย์ที่หามาได้ไปกับกามคุณ นอกจากนี้ยังทำให้ใจเกาะเกี่ยวอยู่กับเรื่องกามคุณ ทำให้สร้างบารมีได้ไม่เต็มที่และไม่สามารถที่จะหลุดออกจากคุกแห่งความทุกข์นี้ไปได้ 4) ข้อจำกัดการบำเพ็ญปัญญาบารมี คืออวิชชา ซึ่งหมายถึง ความไม่รู้แจ้ง คือ ความไม่รู้ความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ โดยถูกต้องแจ่มแจ้ง มิได้หมายถึงความไม่รู้ศิลปวิชาการต่างๆ หรือไม่รู้รู้รอบรู้หนวเป็นต้น แต่สำหรับคนไทยส่วนใหญ่จะนำคำว่า อวิชชา ไปใช้เฉพาะกับวิชาในทางไสยศาสตร์เท่านั้น โดยเข้าใจกันว่า อวิชชาเป็นวิชาที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หรือหาประโยชน์เข้ามาใส่ตนเองโดยไม่สนใจผู้อื่น แต่อวิชชาคือไม่รู้ใน

ทุกข์ ไม่รู้ในเหตุเกิดทุกข์ ไม่รู้ในความดับทุกข์ และไม่รู้ในข้อปฏิบัติสำหรับดับทุกข์ 5) ข้อจำกัดการบำเพ็ญวิริย
บารมี คือความไม่กล้าที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง ไม่ยอมปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น และไม่กล้าที่จะละเว้น
หรือไม่หลีกเลี่ยงความไม่ดีทั้งหลายที่เคยทำไว้ ไม่ยอมปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เพิ่มขึ้นไป 6) ข้อจำกัด
การบำเพ็ญขันติบารมี คือขาดความอดทนอดกลั้นต่ออุปสรรคความยากลำบากต่างๆ ท้อถอยต่อเป้าหมายที่ตั้ง
ไว้ ยังรักความสะดวกสบาย ยอมแพ้ต่อการถูกเย้ยหยันจากคนที่ไม่เข้าใจ หรือการถูกกลั่นแกล้งต่างๆ ซึ่งอาจ
ทำให้หมดกำลังใจในการสร้างบารมีได้ 7) ข้อจำกัดการบำเพ็ญสัจจบารมี คืออาจหลงมีลาภ ยศ สรรเสริญ คำ
ยกย่องชมเชย หรือเจออุปสรรคปัญหาต่างๆ ที่อาจเป็นเหตุให้ใจหวั่นไหวออกนอกเส้นทางความดีที่ได้ตั้งใจไว้
ได้ 8) ข้อจำกัดการบำเพ็ญอธิฐานบารมี คือขาดความตั้งใจมั่น ไม่ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว โสเลในจุดหมายแห่งการ
กระทำของตนไว้นั่นเอง ไม่กลัววิจารณ์ว่า ที่ขัดขวางต่อการทำความดี ก็ไม่หวั่นไหว ไร้เมตตาจิตคอยแต่คิด
ทำร้ายคนอื่น 9) ข้อจำกัดการบำเพ็ญเมตตาบารมี คือไร้รักไร้ปรารถนาดี ไม่คิดเกื้อกูลให้ผู้อื่นมีความสุขความ
เจริญ จิตใจไร้เมตตาต่อผู้มีทุกข์ 10) ข้อจำกัดการบำเพ็ญอุเบกขาบารมี คือไม่วางใจเป็นกลาง ใจร้อนไม่สงบ
ขาดเที่ยงธรรม เอนเอียงไปตามความยินดียินร้ายหรือเกลียดชัง อุปสรรคเหล่านี้ทำให้สัตว์ทั้งหลายยิ่งวันยิ่ง
ทางนิพพาน ทั้งการกีดกันจากปัจจัยสี่จะทำให้คนละทิ้งการบำเพ็ญทศบารมีด้วยเห็นความสุขทางโลกย่อม
ดีกว่าโลกหลังความตายไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนิกชนสัญชาติใด

สรุป

วิธีการบำเพ็ญทศบารมีสำหรับภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสก และอุบาสิกา ได้แก่ 1) วิธีการบำเพ็ญ
ทานบารมี 3 ระดับ บารมี อุบารมี และปรมัตตบารมี 2) วิธีการบำเพ็ญศีลบารมี 3 วิธีการบำเพ็ญเนกขัมม
บารมี หรือออกบวช 4) วิธีการบำเพ็ญปัญญาบารมี คือ ต้องบำเพ็ญสุตมยปัญญา จินตมยปัญญา และ
ภาวนามยปัญญา 5) วิธีการบำเพ็ญวิริยบารมี คือ กล้าที่จะแก้ไขข้อบกพร่อง และสิ่งไม่ดีของตนเอง 6) วิธีการ
บำเพ็ญขันติบารมีต้องอดทนในการทำความดี 7) วิธีการบำเพ็ญสัจจบารมี ฝึกอยู่กับความจริง พูดจริง ทำจริง
จริงใจ ซื่อตรง และตั้งใจมั่น 8) วิธีการบำเพ็ญอธิฐานบารมี นั้นต้องตั้งใจมั่น ต้องตัดสินใจเด็ดเดี่ยว 9) วิธีการ
บำเพ็ญเมตตาบารมี ต้องฝึกคิดเกื้อกูลให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ และ 10) วิธีการบำเพ็ญอุเบกขาบารมี นั้น
ต้องฝึกวางใจเป็นกลาง วางใจสงบ เที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงไปตามความยินดียินร้ายหรือเกลียดชัง

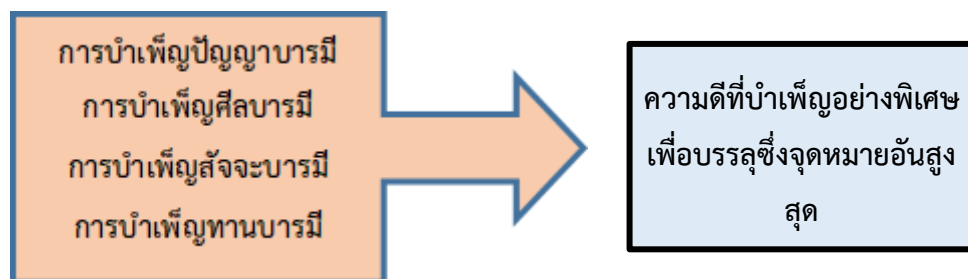
ผลการบำเพ็ญทศบารมี ภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสก และอุบาสิกา ได้แก่ 1) ผลการบำเพ็ญทาน
บารมีคือจะได้ไม่เสียเวลาไปกับการแสวงหาปัจจัยสี่ 2) ผลการบำเพ็ญศีลบารมี เป็นการรักษาด่านทุณการเกิด
เป็นมนุษย์ไว้ เพื่อจะได้สร้างบารมีได้อย่างเต็มที่ 3) ผลการบำเพ็ญเนกขัมมบารมี ทำให้ใจปลอดโปร่ง มีเวลา
มาก สามารถทำความดีได้อย่างเต็มที่ และ มีอิสระ 4) ผลการบำเพ็ญปัญญาบารมี ได้ สุตมยปัญญา จินตมย
ปัญญา และภาวนามยปัญญา มากำจัดอาสวกิเลสได้ 5) ผลการบำเพ็ญวิริยบารมี ได้แก่ มีความกระตือรือร้นอยู่
ตลอดเวลา หวังความสำเร็จได้เสมอ ไม่มีวันตกต่ำ และมนุษย์ เทวดา มาร พรหม ก็ไม่อาจที่จะติเตียนผู้มี ความ
เพียรได้เลย 6) ผลการบำเพ็ญขันติบารมี คือได้อุปนิสัยความอดทนอดกลั้นต่ออุปสรรค 7) ผลการบำเพ็ญสัจ

จบาร์มี ได้แก่ ไม่เดือดร้อนใจ ไม่ระแวงหวาดกลัวว่าผู้อื่น เป็นที่เชื่อถือของชนเป็นอันมาก 8) ผลการบำเพ็ญ
อธิษฐานบาร์มี คือมีจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ไม่หวั่นไหว 9) ผลการบำเพ็ญเมตตาบาร์มี ได้อานุภาพ คัมภีร์
ป้องกันภัยจนชั่วชีวิต และ 10) ผลการบำเพ็ญอุเบกขาบาร์มี คือไม่เดือดร้อนใจในสถานการณ์ใด มีเกราะ
ป้องกันการกระทบกระทั่งกันได้เป็นอย่างดี และ ได้รับการสรรเสริญจากบัณฑิตทั้งหลาย เมื่อบำเพ็ญทั้ง 10
บาร์มี ครบ 3 ชั้นนี้ เรียกว่า สมตัสปาร์มี หรือ สมตังสบาร์มี แปลว่า บาร์มี 30 ถ้วน

ข้อจำกัดการบำเพ็ญทศบาร์มี

1) ข้อจำกัดการบำเพ็ญทานบาร์มี ต้องเป็นวรรณพราหฺม วรรณกษัตริย์ และวรรณแพथย์ 2)
ข้อจำกัดการบำเพ็ญศีลบาร์มี คือไม่ได้ศีลไม่บริสุทธิ์ 3) ข้อจำกัดการบำเพ็ญเนกขัมมบาร์มี คือถามคุณอันสิ่ง
ครอบงำสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ติดในวัฏสงสาร 4) ข้อจำกัดการบำเพ็ญปัญญาบาร์มี คืออวิชา 5) ข้อจำกัดการ
บำเพ็ญวิริยบาร์มี คือความไม่กล้าที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง 6) ข้อจำกัดการบำเพ็ญขันติบาร์มี คือยอม
แพ้กับอุปสรรคและปัญหา 7) ข้อจำกัดการบำเพ็ญสัจจะบาร์มี คือหลงมีลาภ ยศ และสรรเสริญ 8) ข้อจำกัดการ
บำเพ็ญอธิษฐานบาร์มี คือ โลเลในจุดหมายของตน 9) ข้อจำกัดการบำเพ็ญเมตตาบาร์มี คือ ไม่คิดเกื้อกูลให้ผู้ใด
และ 10) ข้อจำกัดการบำเพ็ญอุเบกขาบาร์มี คือไม่วางใจเป็นกลาง และขาดเที่ยงธรรม

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 1 แนวคิดใหม่ในวิธีการบำเพ็ญทศบาร์มีของอุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การบำเพ็ญปัญญาบาร์มี. การบำเพ็ญศีลบาร์มี. การบำเพ็ญสัจจะบาร์มี. และการบำเพ็ญ ทานบาร์มี
เป็นความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษ เพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูงสุด ด้วยพระพุทธศาสนาเถรวาทเน้นปัญญา. ศีล.
สัจจะ. และ ทาน ในยุค Digital AI เพื่อให้เป็นผู้เหนือการรู้จักการใช้เหตุการใช้ผล เหนือการละทำบาปเพื่อไม่
ตกเป็นขี้ปากใครๆ เน้นเหนือสัจจะเพราะจะไม่มีคนนิทาหลัง และเหนือการให้ทานเพื่อไม่ยึดติดกับทาง
โลก และในโลกเสมือนจริง (virtual reality)

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฝ่ายบริหาร และทีมงานบรรณาธิการ. (ออนไลน์). *บารมี 10 มีอะไรบ้าง*. https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=9630.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 25. มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต: สำนักพิมพ์ผลิธรรม.
- ฉันทพร บัวทอง ผู้สื่อข่าวบีบีซีไทย. (ออนไลน์). *ภิกษุณี : ภารกิจ "เติมเต็มพุทธบริษัท 4" ของภิกษุณีธรรมนันทา*. BBC NEWS Thailand. แหล่งข้อมูล: <https://www.bbc.com/thai/50056107>.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2526). *ให้สัมภาษณ์ที่สัมภาษณ์โดยนายดุขฎี อังสุเมธางกูร แห่งคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศ.พ.พ.) เมื่อ 18 กันยายน 2526 พิมพ์ครั้งแรก นิตยสาร "สตรีทัศน์" ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 พฤศจิกายน 2526 - มกราคม 2527* <https://www.watnyanaves.net/th/book-reading/100/5>.

บทวิจารณ์หนังสือ
พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์

พระใบฎีกาอุทัย สัจจโน (พิทักษ์หงส์สกุล)
Phrabaidika Uthai Sujino (Phitak Hongsakul)

วัดลาดปลาเค้า จังหวัดสุพรรณบุรี
Wat Lat Pla Khao, Suphan Buri Province
Uthai.Phitakhongsakul@gmail.com

บทนำ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาและเป็นพระที่มีความรู้ในทางโลกและทางธรรม เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านการสอนการอบรมเทศนาสั่งสอนชาวพุทธเป็นอย่างดี มีผลงานในด้านการเขียนหนังสือเป็นที่ประจักษ์ทั่วไป เช่น พุทธธรรม หนังสือการเรียนการสอน พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ และพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม วิปัสสนากรรมฐาน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเป็นจำนวนมาก หนังสือ “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์” เป็นหนังสือที่เขียนเกี่ยวพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ที่มีความต่างในความเหมือนวิทยาศาสตร์กำลังเข้ามาจ่อแดนของจิตใจ เมื่อจ่อแดนของจิตใจ ก็ก้าวเข้ามาสู่แดนของศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2556: 19)

“พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์” หนังสือเล่มนี้ได้ทำการพิมพ์ปีพุทธศักราช 2556 มีความหนา 213 หน้า เนื้อหาทั้งหมดมี 6 บท รวมเชิงอรรถและภาคผนวก เป็น 10 บท เริ่มต้นกล่าวถึงพระพุทธศาสนา ที่เป็นนามธรรมเป็นเนื้อหาหรือหลักการของพระพุทธศาสนา ส่วนวิทยาศาสตร์ หมายถึงวิทยาศาสตร์ประยุกต์ และเทคโนโลยีก็ได้ แต่ในบางตอนอาจจะแยกก็จะอธิบายเฉพาะตอนที่แยก เพื่อให้เข้าใจไม่สับสน

เป้าหมายของหนังสือเล่มนี้มุ่งอธิบายการกระทำของมนุษย์ต่อธรรมชาติ วิทยาศาสตร์จะไปกระทำต่อธรรมชาติอย่างนั้นได้ ก็เพราะมนุษย์เป็นผู้ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการไปกระทำ แต่มูลเหตุเดิมมาจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นก็บอกว่า ความเสื่อมความพินาศ ล้วนแต่เกิดจากฝีมือของวิทยาศาสตร์ทั้งนั้น ที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่มนุษย์ปัจจุบันเป็นอันมาก เนื่องจากการที่ได้ทำให้ธรรมชาติผืนผวนแปรเปลี่ยนรูปใหม่ หมายความว่า โลกแห่งธรรมชาติต่อไปอาจจะไม่เป็นโลกธรรมชาติ แต่อาจจะกลายเป็นโลกแห่งวิทยาศาสตร์ มนุษย์ก็เช่นกัน ก็จะเป็นมนุษย์ยุควิทยาศาสตร์ที่อยู่ในโลกวิทยาศาสตร์ พุทธศาสนาและ

วิทยาศาสตร์ ยอมรับในธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ เช่นเดียวกัน แต่พุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์ให้ความสำคัญและมุ่งเน้นในเรื่องที่ต่างกัน อย่างไรก็ตามความใฝ่รู้วิทยาศาสตร์ของมนุษย์ในปัจจุบันมี 2 อย่าง คือ ความคิดที่จะพิชิตธรรมชาติ และความเชื่อว่า ความสุขของมนุษย์อยู่ที่การมีวัตถุปรนเปรอพร้อม พร้อม แสดงถึงวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องพิสูจน์ของโลกภายนอก ส่วนพระพุทธศาสนามีลักษณะพิเศษออกไป ไม่ได้มองเฉพาะโลกวัตถุภายนอกเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของมนุษย์ที่เป็นผู้พิสูจน์ความจริงโลกภายนอกด้วย อินทรีย์ทั้ง 5 ตา หู จมูก ลิ้น กาย สู้พัฒนาการทางจิตและปัญญาของมนุษย์ พระพุทธศาสนามองหาความจริงเบื้องหลังธรรมชาติภายนอกนั้น เพื่อแก้ปัญหาให้แก่มนุษย์ ส่วนวิทยาศาสตร์มองหาความจริงเบื้องหลังธรรมชาติเพียงเพื่อสนองความใฝ่รู้

เนื้อหา

จากพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์

พระพุทธศาสนา หมายถึง ตัวสาระธรรมที่เป็นนามธรรมเนื้อหาหรือหลักการของพระพุทธศาสนาเอา มนุษย์เป็นศูนย์กลางในแง่ที่จะต้องรู้เข้าใจและพัฒนาจิต เพื่อให้เกิดปัญญามีตัวเชื่อมที่เป็นธรรมชาติ คือ อินทรีย์ 5 วิทยาศาสตร์ คือ ขบวนการสังเกตและการทดลองในเบื้องต้นจะใช้ประสาททั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยเฉพาะตา หู ฟัง และกายก็สัมผัสสามอย่างนี้สำคัญอย่างยิ่งในการสังเกตและการทดลอง

ก้าวสุดแดน แต่ไม่รู้จบ พระพุทธศาสนา อธิบายหลักทั่วไปแห่งแดนจิตใจในฐานะเป็นมูลฐานแห่ง คำสอนการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น โลกทางวัตถุมูลฐานแห่งแดนวิทยาศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับจิตใจ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา กับ สิ่งที่สะท้อนไปจากเนื้อหาตอนนี้กำลังสุดแดนแห่งโลกวัตถุ และกำลังจ่อ แดนของจิตใจที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ วิธีพิสูจน์นั้นกำลังจะพ้นเลยขอบเขตของอินทรีย์ 5 ใช้อินทรีย์ 5 เปล่าเปลือย คือ ตา หู และร่างกายล้วน ๆ อาศัยอุปกรณ์ขยายวิสัยแห่งอินทรีย์ของมนุษย์มาใช้ การสังเกต พิสูจน์ หรือตีความโดยใช้ภาษาคณิตศาสตร์เป็นสื่อ และมาอยู่กับสิ่งที่เรียกว่าเป็นสัญลักษณ์ ถ้าวิทยาศาสตร์ ไม่ปรับเปลี่ยนท่าทีและวิธีการ ก็คงอยู่แค่ระดับของการคาดหมายและความเชื่อ อันนี้คือเรื่องวิทยาศาสตร์จ่อ แดนของจิตใจ

จุดกำเนิดวิทยาศาสตร์ ความใฝ่รู้ในความจริงของธรรมชาติ เป็นคำตอบของนักวิทยาศาสตร์ยอมรับ พร้อมด้วยความคิดว่าในธรรมชาติมีกฎเกณฑ์แห่งความเป็นเหตุเป็นผลที่สม่ำเสมอแน่นอน สองประการนี้เป็น ฐานให้นักวิทยาศาสตร์เริ่มประกอบกิจกรรม การศึกษาค้นคว้า จุดกำเนิดของวิทยาศาสตร์จึงอยู่ที่ใจของมนุษย์ และอยู่ที่ความใฝ่รู้และศรัทธาหรือความเชื่อ แรงจูงใจถือว่าเป็นความใฝ่รู้ที่บริสุทธิ์ ที่ได้รับอิทธิพลครอบงำ จากระบบคุณค่า 2 อย่าง 1) ความคิดที่จะพิชิตธรรมชาติให้สำเร็จ 2) ความเชื่อว่า ความสุขของมนุษย์อยู่ที่ การมีวัตถุปรนเปรอพร้อมพร้อม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2556: 23-24)

เบื้องหลังความเจริญ คือ เบื้องหลังติดทางตัน นอกจากแนวความคิด 2 สายนั้นแล้ว ยังมีทัศนคติที่ เจริญควบคู่มาด้วยกันที่เป็นปัจจัยแก่กันกับแนวความคิด 2 อย่างข้างต้นเสริมให้มีน้ำหนักเพิ่มขึ้นอีก คือ 1) ทัศนคติแบบชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน 2) ทัศนคติที่ว่าจะแก้ปัญหาจริยธรรมได้โดยไม่ต้องใช้ปัจจัย หรือ

วิธีการทางจริยธรรม ความเชื่อและทัศนคติแบบนี้ทั้งสองอย่างแฝงมาในยุคอุตสาหกรรม ตามด้วยแนวความคิดที่กล่าวมาแล้ว เป็นตัวเสริมซ้ำให้ปัญหาหนักแรงขึ้น

จุดเริ่มร่วมกลายเป็นจุดแยกห่าง ศาสนามีจุดกำเนิดมาจากการกลัวภัยจากธรรมชาติ เช่น ไฟป่า น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น มนุษย์ถูกภัยธรรมชาติบีบคั้นเกิดความกลัวขึ้นมา จึงแสวงหาทางในการปฏิบัติด้วยความปรารถนาจะพ้นภัย ส่วนวิทยาศาสตร์มีความปรารถนาที่จะรู้ความจริงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นจุดร่วมที่เริ่มกำเนิด ทั้งของศาสนาและวิทยาศาสตร์

จุดที่แตกต่างแยกห่างออกจากกัน จุดเริ่มต้นมาด้วยกัน ครั้นนานเข้ากลายเป็นแยก 2 ทาง คือ ศรัทธาและการพิสูจน์ความจริง ศาสนาเป็นเรื่องของศรัทธาเป็นเครื่องควบคุมรักษาแก่นของตนไว้ให้คำตอบที่เชื่อว่าเป็นความจริงพื้นฐานของโลกและชีวิตเป็นความจริงที่รวบยอด คลุมจากข้างบนลงมาที่เดียวหมดเลย ส่วนวิทยาศาสตร์รักษาและเผยแผ่หลักของตนออกไป ด้วยวิธีการแห่งปัญญา ที่มีชื่อเฉพาะว่า วิธีวิทยาศาสตร์ เป็นการพยายามพิสูจน์ความจริงปลีกย่อยทีละเรื่อง เป็นความจริงเฉพาะเรื่อง ก้าวไปหาความจริงที่ครอบคลุมทีละน้อย

ความแตกต่างไม่ห่างจากความเหมือน ศาสนาเป็นเรื่องของคนมาก เป็นเรื่องของสังคม ซึ่งไม่อาจพิสูจน์ด้วยประสาททั้ง 5 ในทันทีทันใด จึงต้องอาศัยความเชื่อเป็นพื้นฐาน จะพิสูจน์อย่างไรก็พิสูจน์ไม่ได้ บางคนว่าอันใหม่ดีกว่า หรือบางคนก็ว่าอันเก่าดีกว่า ดังนั้นศาสนาจึงอยู่ที่ศรัทธา มีความแตกต่างกันไปตามศรัทธาของแต่ละบุคคล สำหรับทางวิทยาศาสตร์พิสูจน์ไปที่ละอย่าง แก้ปัญหาในทางความรู้ไปได้เรื่อย ๆ เสร็จไปตามลำดับ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งก็ย่อมมีวิทยาศาสตร์อันเดียว ลักษณะตรงข้ามกับศาสนา มีหลายศาสนา แต่วิทยาศาสตร์มีหลายวิทยาศาสตร์โดยลำดับกาลในประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์นั้นไปยุ่งกับสิ่งที่ถูกมนุษย์พิสูจน์แต่ศาสนาเอาที่ตัวผู้พิสูจน์เอง คือมายุ่งกับตัวมนุษย์ผู้ใช้อินทรีย์ 5

ความสับสนที่ไม่พ้นความสับสน วิทยาศาสตร์เวลานี้ยังไม่สามารถให้คำตอบที่แสดงถึงความจริงรวบยอดที่ครอบคลุมธรรมชาติของโลกและชีวิตทั้งหมดได้ แต่ยังคงอยู่ในขั้นที่วุ่นกับการหาคำตอบเกี่ยวกับหลักความจริงเฉพาะบางเรื่อง แม้แต่ในขั้นนี้ก็ยังไม่อาจพิสูจน์สภาวะธรรมชาติหลายอย่าง ในระดับความจริงพื้นฐาน เช่น อนุภาคพื้นฐานเป็นอย่างไร มีจริงหรือไม่ Sir Arthur Eddington ในฐานะที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ที่ก้าวไกลกล่าวไว้ว่า “วิทยาศาสตร์ไม่สามารถนำมนุษย์เข้าถึงความจริงหรือสัจจะภาวะโดยตรง จะเข้าถึงได้เพียงโลกแห่งสัญลักษณ์ที่เป็นเพียงเงา (A shadow World of symbols) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). 2556: 46)

วิทยาศาสตร์แยกตัวห่างสามัญชนออกไปทุกที ๆ ด้วยเรื่องการพิสูจน์ กลายเป็นเรื่องของพวก Elite คือ พวกหนึ่ง กลุ่มหนึ่งที่ชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน ในขณะที่ศาสนาต้องอยู่กับประชาชนตลอดเวลา เป็นลักษณะที่แตกต่าง

มั่นใจในวิทยาศาสตร์สั้นคลอน ศาสนาอ่อนวอนก็เพียงพอได้ ปัญหาของมนุษย์ในชีวิตและสังคมที่เป็นอยู่จริง ต้องการคำตอบที่สำเร็จรูปใช้การได้ทันที หรือคำแนะนำพร้อมปฏิบัติการได้ ในปัจจุบันชีวิตแต่ละคนมีเวลาอยู่ในโลกจำกัด รอไม่ได้สถานการณ์แต่ละอย่างอาจเปลี่ยนแปลงได้ทุกเวลา นักวิทยาศาสตร์มีวิธีปฏิบัติในการแก้ปัญหามากมาย แต่ก็มีจุดอ่อนที่บกพร่อง “ที่เป็นลักษณะของวิทยาศาสตร์ คือ ไม่เพียงพอและรอไม่ได้” ไม่สามารถแก้ปัญหาแท้ ๆ ของชีวิตในขั้นรากฐาน เช่น ทำคนให้เป็นคนดีไม่ได้ แก้นิสัยคนไม่ดี คนมีความทุกข์ เศร้า โกรธ เป็นต้น แก้อันไม่ได้ วิทยาศาสตร์ยังเสมือนว่าย่ำอยู่กับที่ ยังไปไม่ถึงไหน เพราะฉะนั้น พื้นฐานของธรรมชาติ มนุษย์ก็อาศัยศาสนาไปก่อน และอาศัยวิทยาศาสตร์เพียงแค่ว่าใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีมาเสริมความสุขสบายด้านนอกของชีวิต

มนุษย์จะประสบคุณค่าสูงสุด วิทยาศาสตร์กับศาสนามาบรรจบกัน มนุษย์มีความสุขทั้งภายในภายนอกของชีวิต ต้องมีความมั่นใจในวิทยาศาสตร์ และศรัทธาในศาสนา ในสังคมที่เจริญอันเนื่องมาจากวิทยาศาสตร์ เจตคติและวิธีการวิทยาศาสตร์เป็นสาระสำคัญของวิทยาศาสตร์จะไม่ค่อยเจริญงอกงาม และไม่มีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจ ตลอดจนการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้คนทั้งหลาย แต่ศาสนาต่าง ๆ อย่างศาสนาพุทธ สนองความต้องการของมนุษย์ ให้มีการพัฒนาทางจิตปัญญาในระดับต่าง ๆ กันและพร้อมกันนั้น วงการวิทยาศาสตร์บางส่วนก็ได้ความรู้ตระหนัก ถึงขีดจำกัดแห่งการแสวงหาความจริงในธรรมชาติ และกำลังขยายขอบเขตการศึกษาค้นคว้าออกมาสู่แดนของศาสนาด้วย จึงอาจทำให้เกิดความหวังว่า “วิทยาศาสตร์ที่พัฒนาสูงสุดจะมาบรรจบประสพกลมกลืนเข้ากับศาสนาที่พัฒนาสูงสุด” สามารถนำมนุษย์เข้าถึงความจริงแท้ พร้อมทั้งสันติสุขและอิสรภาพที่ชีวิตและสังคมต้องการ

จุดแยกหรือจุดบรรจบ พระพุทธศาสนามีความต้องการพ้นทุกข์ หรือความปรารถนาภาวะไร้ทุกข์ ทุกข์นี้มีต้นเหตุซึ่งเป็นไปตามกระบวนการของธรรมชาติ คือ หลักของความเป็นเหตุผล หรือความเป็นไปตามเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงสืบสาวหาต้นกำเนิดของความทุกข์ โดยมองไปที่ตัวความไม่รู้ไม่เข้าใจเหตุปัจจัย ตัวความไม่เข้าใจของกฎธรรมชาติ ได้แก่อวิชชา วิทยาศาสตร์อาศัยปัญญาและเหตุผลเป็นตัวตัดสินความจริง วิทยาศาสตร์มีความเชื่อว่า สรรพสิ่งในจักรวาลล้วนดำเนินไปอย่างมีเหตุผล

แยกแล้วทิ้ง กับแยกไปเอาความจริง ศาสนาทั่วไปตั้งแต่ยุคโบราณ มองความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายว่ามีเทพเจ้า เทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่เบื้องหลังคอยดลบันดาล มนุษย์มีการกระทำแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การกระทำที่ถูกใจเทพเจ้า จึงประทานรางวัลเรียกว่า ความดี และการกระทำที่ขัดเคืองพระทัยเทพเจ้าได้รับผลร้ายคือการลงโทษเรียกว่า ความชั่ว ขณะที่วิทยาศาสตร์แยกตัวออกมาแล้ว ก็มองข้ามเรื่องศีลธรรมจริยธรรม หรือเรื่องคุณค่าต่าง ๆ ไปเลยนั้น พระพุทธศาสนากลับศึกษาและแสดงความจริงของเรื่องศีลธรรมจริยธรรม หรือคุณค่าต่าง ๆ นั้น รวมอยู่ในกระบวนการของธรรมชาติด้วย

ศรัทธา : จุดร่วมของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ศาสนาต่าง ๆ เอาอารมณ์เป็นตัวนำเข้าสู่จุดหมาย แต่พระพุทธศาสนาไม่เอาอารมณ์หรือ Emotion เป็นหลักแต่มุ่งไปที่ตัวปัญญา ศรัทธาเป็นหลักการสำคัญของศาสนาทั่ว ๆ ไป แต่พระพุทธศาสนาเน้นปัญญา ให้ความสำคัญแก่ศรัทธาเพียงขั้นต้น มีลักษณะ

อยู่ 2 อย่าง คือ 1) ศรัทธาแบบปิดกั้นปัญญา ใช้วิธีปลุกเร้าหรือบังคับให้เชื่อ 2) ศรัทธาแบบสื่อนำสู่ปัญญา ความเชื่อสื่อนำให้สนใจศึกษาค้นคว้าหาความจริง จะเห็นได้ว่าทั้งในพระพุทธศาสนาและในวิทยาศาสตร์ต่างก็มีศรัทธาในประเภทที่ 2 คือ ศรัทธาแบบสื่อนำสู่ปัญญา เป็นปัจจัยที่ส่งทอดไปตามกันว่า วิมุตติ เป็นจุดหมาย บังคับให้ต้องมีปัญญา อาศัยศรัทธาเป็นจุดนำมี 3 ขั้นตอน คือ ศรัทธา ปัญญา วิมุตติ ขบวนการเข้าถึงความจริง

ศรัทธา จุดร่วมที่แตกต่างระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จุดร่วมพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ คือ การที่มนุษย์ประสบปัญหาในการดำรงชีวิต เนื่องจากการบีบคั้นจากธรรมชาติแวดล้อม เมื่อจะแก้ปัญหา มนุษย์ก็มองออกไปที่ธรรมชาติด้วยความรู้สึกลัวหวาดหวั่น คือ การมองออกไปหาต้นเหตุที่ธรรมชาติภายนอกตัว แต่ไม่ได้มองดูตัวตนเอง วิทยาศาสตร์มีความเชื่อมั่นว่าในธรรมชาตินั้นมีกฎเกณฑ์อันแน่นอนเรียกว่า ศรัทธาในธรรมชาติ แต่ศรัทธาของพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง ได้แก่ 1) ในธรรมชาติ 2) ในตัวมนุษย์

แดนแห่งความรู้ ขอบเขตและเป้าหมายที่ไม่เหมือนกัน วิทยาศาสตร์มีช่องโหว่เป็นปลายเปิดแสวงหาความรู้ความจริงของธรรมชาติในโลกภายนอกด้านเดียว ไม่แสวงหาความรู้ความจริงในธรรมชาติของตัวมนุษย์เอง แม้ธรรมชาติจะพินาศหมดก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้มนุษย์มีความสุขได้ วิทยาศาสตร์มีจุดหมายนำเอาความรู้มาพิชิตธรรมชาติ แล้วก็หาความสุขจากวัตถุบำรุงบำเรอตนเอง จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา คือ การนำเอาความรู้ความจริงหรือความรู้ในกฎธรรมชาติ มาแก้ปัญหาและพัฒนาคนมนุษย์ให้ถึงซึ่งความไร้ทุกข์ มนุษย์นั้นเป็นธรรมชาติที่วิวัฒนาการสูงสุดแล้ว เมื่อมนุษย์มีวิวัฒนาการสูงสุดของธรรมชาติ ก็มีความจริงครบทุกระดับชั้นอยู่ในตัวหมด

บทวิจารณ์

จุดเด่นของหนังสือเรื่อง “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์”

จุดเด่นคือการอธิบายหลักการทางพระพุทธศาสนา ที่อาศัยหลักวิชาการที่เป็นอวัยะของมนุษย์ ผ่านอินทรีย์ 6 หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ เน้นการศึกษาในตัวมนุษย์ ด้วยความมุ่งหมายที่จะเข้าถึงความดีงามหรือคุณค่าสูงสุดพร้อมกับความจริงแห่งกฎธรรมชาติ ซึ่งทำให้มีการแก้ปัญหาและพัฒนาคนมนุษย์ไปด้วย ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีเรื่องและวิธีการมากมายเกี่ยวกับการสังเกต ทดลอง และตรวจสอบในด้านกระบวนการทางจิตใจ และพฤติกรรมของมนุษย์ กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาชำนาญจัดเจนในแดนแห่งกรรมนิยาม และจิตนิยาม

จุดเด่นคือการอธิบายวิทยาศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกับหลักการทางพระพุทธศาสนา ในหนังสือ “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์” กล่าวถึง วิทยาศาสตร์ไม่อาศัยศรัทธาแต่อาศัยเหตุผล เชื่อการทดลองว่าให้ความจริงได้ แต่ไม่เชื่อการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะทุกอย่างดำเนินอย่างมีกฎเกณฑ์ มีเหตุผล และวิทยาศาสตร์อาศัยปัญญาและเหตุผลเป็นตัวตัดสินความจริง วิทยาศาสตร์มีความเชื่อ

ว่า สรรพสิ่งในจักรวาลล้วนดำเนินไปอย่างมีเหตุผล มีความเป็นระเบียบและมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนหลักการทางพระพุทธศาสนา มีหลักความเชื่อเช่นเดียวกับหลักวิทยาศาสตร์ ไม่ได้สอนให้มนุษย์เชื่อและศรัทธาอย่างงมงายในอิทธิปาฏิหาริย์ และอาเทศนาปาฏิหาริย์ แต่สอนให้ศรัทธาในอนุสาสนีปาฏิหาริย์ ที่จะก่อให้เกิดปัญญาในการแก้ทุกข์แก้ปัญหามชีวิตร ไม่สอนให้เชื่อให้ศรัทธาในสิ่งที่ยอยู่นอกเหนือประสาทสัมผัสเช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์ สอนให้มนุษย์นำเอาหลักศรัทธาโยงไปหาการพิสูจน์ด้วยประสบการณ์ ด้วยปัญญา และด้วยการปฏิบัติ

จุดเด่นคือการอธิบายหลักของศรัทธาความเชื่อในกาลามสูตร ที่พระพุทธเจ้ายังตรัสว่า จะต้องรู้เข้าใจด้วยว่า สิ่งเหล่านี้เป็นกุศล หรืออกุศล ถ้ารู้ว่าเป็นอกุศล มีโทษ ไม่เป็นประโยชน์ ทำให้เกิดทุกข์ พังละเสีย ถ้ารู้ว่าเป็นกุศล มีคุณ เป็นประโยชน์ เป็นไปเพื่อความสุข ก็ให้ถือปฏิบัติ นั่นคือศรัทธาหรือความเชื่อที่ก่อให้เกิดปัญญา ในด้านความรู้ (Wisdom) ทั้งหลักการทางวิทยาศาสตร์และหลักการของพระพุทธศาสนา ยอมรับความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ หมายถึง การที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้ประสบกับความรู้สึกรู้จักคิด เช่น รู้สึกรู้สิดีใจ รุสึกรู้สิดีใจ เป็นต้น วิทยาศาสตร์เริ่มต้นจากประสบการณ์คือ จากการที่ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ แล้วเกิดความอยากรู้อยากเห็นก็แสวงหาคำอธิบาย วิทยาศาสตร์ไม่เชื่อหรือยึดถืออะไรล่วงหน้าอย่างตายตัว แต่จะอาศัยการทดสอบด้วยประสบการณ์สืบสาวไปเรื่อย ๆ จะไม่อ้างอิงถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆที่ยอยู่นอกเหนือประสบการณ์และการทดลอง วิทยาศาสตร์แสวงหาความจริงสากล (Truth) ได้จากฐานที่เป็นความจริงเฉพาะองค์ความรู้ในทางวิทยาศาสตร์ได้จากประสบการณ์

จุดเด่นคือการอธิบายพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์นำเอาความรู้จากกฎธรรมชาติ โดยสอนให้มนุษย์รู้จักใช้เทคโนโลยี เพื่อควบคุมธรรมชาติ พระพุทธศาสนาใช้ประสบการณ์ตรงทางอินทรีย์ทั้ง 6 สิ่งที่ได้รับรู้ด้วยตาที่ต้องใช้ตา สิ่งที่ได้รับรู้ด้วยลิ้นก็ต้องใช้ลิ้น สิ่งที่ได้รับรู้ด้วยหูก็ต้องใช้หู เพราะฉะนั้น สิ่งที่ได้รับรู้ด้วยใจจะไม่สามารถรับรู้ด้วยตา หรือ หู เป็นต้น ต้องให้อินทรีย์ตรงกัน เป็นอุปกรณ์ในการสังเกตทดลองและตรวจสอบ ส่วนปรัชญาพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์นำสัจธรรมมาสร้างจริยธรรมเพื่อดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ สอนให้มนุษย์ใช้ปัญญา ในการแก้ปัญหาชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิต ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ที่เป็นมาทั้งหมดนั้น อาศัยศรัทธาความเชื่อมั่น ความอยากรู้เป็นต้น “ในจิตของนักวิทยาศาสตร์ที่แท้ ผู้สร้างความก้าวหน้ายิ่งใหญ่ให้แก่วิทยาศาสตร์ก็เต็มไปด้วยสภาพจิตที่เรียกว่าคุณค่าเหล่านี้” นักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อว่า อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์กล่าวว่า

วิทยาศาสตร์เกิดขึ้นได้ โดยเป็นการสร้างสรรค์ของคนที่เต็มเปี่ยมด้วยความใฝ่ ป ร ร ารถ ณา ต'อ สัจ จธรรมและปัญญาที่เข้าใจความจริง บุคคลที่เราเป็นหนี้ผลสำเร็จในทางสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ทางวิทยาศาสตร์ ทุกคนล้วนเต็มเปี่ยมไปด้วยความเชื่อทางศาสนา (ศรัทธา)อย่างแท้จริงว่าสากลจักรวาลของเรานี้ เป็นสิ่งที่มี ความสมบูรณ์และสามารถรับรู้ได้ด้วยการแสวงหาอย่างมีเหตุผล

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ เป็นนักวิทยาศาสตร์คนแรกที่ตีงทิศทางการพัฒนาของวิทยาศาสตร์ให้กลับมาสู่ ทิศทางที่ควรเป็น และวิทยาศาสตร์กับศาสนาก็เริ่มมีโอกาสดที่จะมาบรรจบกัน กล่าวไว้ในหนังสือ ไอน์สไตน์

พบพระพุทธเจ้าเห็นว่า “วิทยาศาสตร์แก้ได้แต่ธรรมชาติภายนอก ไม่สามารถแก้ไขปรับปรุงธรรมชาติภายในตัวมนุษย์ได้เลย ทำคนให้เป็นคนดีไม่ได้ แก้นิสัยคนไม่ได้ เวลาคนมีความทุกข์ทางใจก็แก้ไม่ได้ ศาสนาพยายามทำความเข้าใจธรรมชาติในตัวมนุษย์ และแก้ไขพฤติกรรมมนุษย์”(ทันตแพทย์สม สุจิรา. 2551: 101)

จุดด้อยของหนังสือเรื่อง “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์”

จุดด้อยของหนังสือเล่มนี้ เมื่อพิจารณาแล้ว ยังไม่ได้อธิบายสถิติที่เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการปฏิบัติงาน หรือนำเอาไปใช้ในชีวิตจริง และจะมีผลต่อขบวนการทำงานอย่างมาก ส่งผลต่อระบบความคิดสถิติในฐานะเป็นอุปมาธรรมชาติเรียกแปลโดยง่าย ว่าความระลึกได้ ยังหมายถึงความไม่เผลอ เลินเล่อ เป็นต้น ในหนังสือพุทธธรรมกล่าวถึง “การทำหน้าที่ของสถิติถูกเปรียบเทียบเหมือนกับนายประตูที่คอยระวังเฝ้าดูคนเข้าบออก และคอยห้ามคนที่ไม่ควรเข้าไม่ให้เข้าไป คนที่ไม่ควรออกไม่ให้ออก สถิติจึงเป็นธรรมสำคัญในทางจริยธรรมเป็นอย่างมาก เพราะสถิติเป็นตัวปฏิบัติหน้าที่ และเป็นตัวคอยป้องกันยับยั้งตนเอง” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2543: 805)

จุดด้อยในหนังสือเล่มนี้ ไม่ได้กล่าวถึงสถิติที่เป็นตัวสำคัญที่จะเป็นแกนกลางของการปฏิบัติหน้าที่ คือ ความมีสตินั่นเอง เวลาใดก็ตามที่เรามุ่งหลงในอบายมุข ขาดสติแค่ชั่วครวก็อาจเผลอทำอะไรที่เลวร้ายลงไป โดยที่อาจจะตั้งใจก็ดี ไม่ตั้งใจก็ดี เพราะเมื่อขาดสติ ย่อมไม่รู้จักผิดชอบชั่วดีในขณะนั้น พุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับการฝึกสติในทุกอิริยาบถไว้แล้วคือ ต้องกำหนดช่วงเวลาการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน ที่ต้องทำอย่างสม่ำเสมอ พฤติกรรมทางกายเป็นที่ตั้งของสติ คือ เอาสติมาลงอยู่ที่ปัจจุบันให้ได้ เพื่อยึดหรือเหนี่ยวรั้งจิตไว้ในปัจจุบัน มีความมุ่งมั่นอยู่เสมอ ไม่ปรุงแต่งสิ่งที่กำลังทำด้วยอารมณ์ของความรักความชอบไม่ชอบ ความเกลียด ความอยาก และหากจะปฏิบัติให้เคร่งครัดกว่านี้ในบางกิจกรรม ก็อาจใช้จิตกำกับกับการเคลื่อนไหวมือหรือกายส่วนอื่นไปด้วย เพื่อให้จิตนิ่งเป็นสมาธิ หากสติในขณะการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ หรือการปฏิบัติธรรม ที่เป็นขบวนการเพื่อหาความรู้ ความจริงก็จะเป็นผลที่สมบูรณ์ทางวิทยาศาสตร์ จึงเป็นจุดด้อยของพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์

แนวความคิดที่เห็นด้วย

เห็นด้วยกับแนวคิดในหนังสือ “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์” ที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ปรากฏทางศาสนาที่กล่าวถึงหลักการพระพุทธศาสนา เรื่องศรัทธาในตัวมนุษย์ระดับที่ 1 คือ ศรัทธาในคุณค่าสูงสุด ซึ่งเป็นธรรมชาติด้านนามธรรม ช่วยขยายแดนความจริงครอบคลุมทั้งหมด ศรัทธาในตัวมนุษย์ระดับที่ 2 คือ ศรัทธาในศักยภาพของมนุษย์ที่พัฒนาสูงสุด ทำให้การแสวงหาความรู้มีเป้าหมายและขอบเขตชัดเจนแน่นอน จะเห็นว่าศรัทธาด้านวิทยาศาสตร์ยืนยันทัดเจนอยู่อย่างเดียว คือ ศรัทธาในกฎธรรมชาติ ศรัทธาในพระพุทธศาสนาศรัทธาคุณค่าในตัวมนุษย์เพิ่มขึ้น และการพิสูจน์ทดลองเรื่องความทุกข์ ความรู้สึกทุกข์ หรือไม่ทุกข์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประจักษ์ชัดในจิตใจเฉพาะตน ไม่สามารถตีแผ่ให้

สาธารณชนประจักษ์ด้วยสายตา แต่พิสูจน์ทดลองได้ด้วยความรู้สึกในจิตใจ และหลักการพระพุทธศาสนาไม่ได้เน้นในเรื่องให้สาธารณชนยอมรับหรือไม่ยอมรับ มุ่งให้ศึกษาเข้าไปในจิตใจตนเอง แต่มุ่งแสวงหาความจริงจากทั้งภายนอกและภายในตัวมนุษย์ อันเป็นเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ทางด้านจิตวิญญาณอันเป็นผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและต่อคุณภาพชีวิต สอนให้คนควบคุมภายในจิตใจตัวเอง ลำพังแต่ความสามารถที่ควบคุมธรรมชาติได้ ไม่อาจทำให้ความสงบสุขเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ มนุษย์ต้องรู้จักควบคุมตนเอง ให้มีจิตใจตั้งมั่นด้วย สันติสุขที่แท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้ และสอนมนุษย์ดำรงชีวิตให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

หลักการทางวิทยาศาสตร์ต้องการเรียนรู้กฎธรรมชาติและหาทางควบคุมธรรมชาติ หรือเอาชนะธรรมชาติ พุทธอีกอย่างหนึ่งก็คือ วิทยาศาสตร์เน้นการควบคุมธรรมชาติภายนอกมุ่งแก้ปัญหาภายนอก วิทยาศาสตร์ถือว่าการพิสูจน์ทดลองทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งที่นำมาแสดงให้สาธารณชน ประจักษ์ชัดเป็นหลักฐานยืนยันในสิ่งที่ค้นพบนั้นได้ ยอมรับโลกแห่งสสาร (Matter) สสาร หมายถึง ธรรมชาติและสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่จริง รวมทั้งปรากฏการณ์และความเป็นจริงตามภาวะวิสัย (Objective Reality) ด้วย ซึ่งสรรพสิ่งเหล่านี้มีอยู่ต่างหากจากตัวเรา เป็นอิสระจากตัวเรา และเป็นสิ่งที่สะท้อนขึ้นในจิตสำนึกของคนเราเมื่อได้สัมผัสมัน อันทำให้ได้รับรู้ถึงความมีอยู่ของสิ่งนั้น ๆ กล่าวโดยทั่วไปแล้วสสารมีคุณลักษณะ 3 ประการคือ 1) การเคลื่อนไหวอยู่เสมอ 2) เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ 3) การเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวนั้น มิใช่เป็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างสงัด

ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับแนวคิด วิธีเข้าถึงความจริง จุดเน้นและการใช้ต่างกัน มองจุดที่แตกต่างในการหาความจริงระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ประการแรก วิทยาศาสตร์ใช้วิธีหาความจริง เพื่อให้ได้ตัวความรู้ เป็นกิจกรรมดำเนินชีวิต ส่วนพระพุทธศาสนา ใช้วิธีการเข้าถึงความจริงเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตที่ดำรงและการพัฒนาตน ประการที่สอง วิทยาศาสตร์เอาประสบการณ์ที่เกิดขึ้นทางอินทรีย์ 5 หรือประสาททั้ง 5 เท่านั้น แต่พระพุทธศาสนาเอาอินทรีย์ที่ 6 คือ ใจด้วย ถือว่าอินทรีย์ที่ 6 พิสูจน์ความจริงได้ แต่การพิสูจน์อินทรีย์ต้องตรงกัน ถ้าต้องการพิสูจน์เสียงดัง เสียงเบา ก็ต้องพิสูจน์ด้วยหู เราพิสูจน์รส ก็ต้องพิสูจน์ด้วยลิ้น เป็นต้น เพราะฉะนั้นทางพระพุทธศาสนาจึงถือว่า อินทรีย์ที่ 6 คือจิตรวมทั้งเรื่องความคิด มีบทบาทสำคัญในการหาความรู้ หาความจริง วิทยาศาสตร์ไม่ยอมรับอินทรีย์ที่ 6 ก็เลยหาทางพิสูจน์ปรากฏการณ์ทางจิต ด้วยวิธีการใช้เครื่องมือวัดที่แสดงผลออกมา เป็นประสบการณ์ที่รับรู้ได้ด้วยอินทรีย์ 5 อย่างอื่น โดยเฉพาะ ตา หู และกายสัมผัส เช่น ต้องการจะรู้ความคิดในใจ ก็พยายามประดิษฐ์เครื่องวัดคลื่นสมอง เป็นต้น ในขั้นสุดท้ายการประมวลสรุปความเห็นเป็นระบบวางเป็นทฤษฎี เป็นขบวนการของความคิด กล่าวได้ว่า ทฤษฎีวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องของความคิด เป็นผลงานของอินทรีย์ที่ 6 คือ จิตใจ ซึ่งเป็นศูนย์รวมประสานงานอินทรีย์ทั้ง 5 ในสังคี่สูตรกล่าวถึงอินทรีย์ 5 ว่า

1) รูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด 2) เสียงที่พึงรู้แจ้งทางหู 3) กลิ่นที่พึงรู้แจ้งทางจมูก 4) รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น 5) โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกายที่นาปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 11/315/300)

หลักการทางพระพุทธศาสนาจะกล่าวไว้ชัดเจน ในลักษณะของการสำรวมอินทรีย์ เพื่อระวังอกุศลไม่เกิดขึ้น ทางตา หู จมูก ลิ้น และกายที่เป็นประตูของกิเลสที่จะเข้ามาสัมผัสทวารทั้ง 5 พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติให้ภิกษุในพระพุทธศาสนาสำรวมระวังในอินทรีย์ทั้ง 5 ไว้ให้ดีเพื่อความเจริญงอกงามในธรรม วินัย

แนวคิดที่ไม่เห็นด้วย

ในพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ มีคำอธิบายขยายเรื่อง “เจตคติ” ในเนื้อหาความรู้เจตคติทางวิทยาศาสตร์ โดยเปรียบเทียบกับเจตคติทางพุทธ ในกรณีเจตคติวิทยาศาสตร์สำคัญยิ่งกว่าเนื้อหาวิทยาศาสตร์อีก เพราะเนื้อหาความรู้ หรือองค์ความรู้ที่ได้มาเคยว่าถูกแล้ว แต่การพิสูจน์ครั้งต่อไปอาจผิด และเป็นเช่นนั้นอยู่เรื่อย ๆ แต่ท่าทีหรือเจตคตินี้เป็นหลักยืนตัวที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตมนุษย์โดยตรง ตัวองค์ความรู้จะนำไปใช้ได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องเน้นเจตคติวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตามเจตคติวิทยาศาสตร์กับเจตคติทางพระพุทธศาสนาก็มีความแตกต่างกันไม่มาก

เจตคติของพุทธก็ตาม ของวิทยาศาสตร์ก็ดี มีความที่ตรงกัน ก็คือ การมองสิ่งทั้งหลายตามหลักการแห่งเหตุและผล ท่าทีแห่งการมองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย มองแบบค้นหาความจริง เช่น

เห็นเพื่อนเดินมาหน้าบึ้ง ก็คิดว่าหน้าบึ้งของเพื่อนกระทบตัวเรา ว่าเขาโกรธเรา มีความคิดปรุงแต่งเกิดความไม่สบายใจเป็นทุกข์เวทนา เจตคติพุทธเป็นนามธรรมตรงกับวิทยาศาสตร์ที่สืบสาวหาเหตุปัจจัยทางวัตถุ ท่าทีการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการมองตามเหตุปัจจัย มองอย่างไม่มีปัญหา แต่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาและนำไปสู่ปัญญา เจตคติวิทยาศาสตร์นั้นเป็นท่าทีที่ใช้แค่การหาความรู้บริสุทธิ์อย่างเดียว แต่พุทธศาสนาถือว่าเจตคตินี้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตไปในภายข้างหน้า ในชั้นธสังยุต กล่าวไว้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญส่วนเหตุปัจจัยเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลายเป็น อย่างไร สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัยบริสุทธิ์อย่างไร “มหาลิ หากรูปนี้จักได้เป็นสุข ส่วนเดียว มีแต่สุขติดตาม หยั่งลงสู่ความสุขไม่หยั่งลงสู่ความทุกข์บ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในรูป แต่เพราะรูปเป็นทุกข์ มีทุกข์ติดตาม หยั่งลงสู่ความทุกข์ ไม่หยั่งลงสู่ความสุขเสมอไป ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในรูป เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจึงบริสุทธิ์ นี่เป็นเหตุ เป็นปัจจัยเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัยจึงบริสุทธิ์อย่างนี้ (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 17/60/98)

เป็นอันว่าทางพุทธไม่ได้มองแต่ในแง่ของการเอาเจตคติมาใช้ในการแสวงหาความรู้เท่านั้น แต่เอามาทบวงเข้าในการดำเนินชีวิต ทั้งสภาพที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ดำรงชีวิตอยู่ตามสภาพความเป็นจริงของปัจจุบัน และอนาคต

อย่างไรก็ดีการแสวงหาความรู้หาความจริงของการพ้นจากทุกข์ ต้องมองโลกให้รอบด้าน จะมองเพียงด้านเดียวไม่ได้ ต้องใช้เจตคติให้เข้ากับสถานการณ์ที่เป็นจริง ทุกสิ่งใด ๆ ในโลกนี้ที่มีประเด็นปัญหา มีสาเหตุและปัจจัยทั้งนั้น ผู้วิจารณ์จึงไม่เห็นด้วยที่จะมองเจตคติด้านใดด้านหนึ่ง ต้องมองให้รอบด้าน ตามหลักพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์

สรุป

พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ หนังสือที่อธิบายเรื่องศาสนากับวิทยาศาสตร์ พุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ ยอมรับในธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ วิทยาศาสตร์มีความคิดที่จะพิชิตธรรมชาติและเชื่อว่า ความสุขของมนุษย์อยู่ที่การมีวัตถุบำเรอตนเอง ส่วนพระพุทธศาสนา ไม่ได้มองเฉพาะโลกวัตถุภายนอกเท่านั้น แต่เป็นผู้พิสูจน์ความจริงโลกภายนอกด้วยอินทรีย์ทั้ง 5 ตา หู จมูก ลิ้น กาย สู้พัฒนาการทางจิตและปัญญาของมนุษย์ พระพุทธศาสนาใช้ประสบการณ์ตรงทางอินทรีย์ทั้ง 6 สิ่งที่ได้รับรู้ด้วยตาก็ต้องใช้ตา สิ่งที่ได้รับรู้ด้วยลิ้นก็ต้องใช้ลิ้น สิ่งที่ได้รับรู้ด้วยหูก็ต้องใช้หู วิทยาศาสตร์ต้องการเรียนรู้กฎธรรมชาติและหาทางควบคุมธรรมชาติ หรือเอาชนะธรรมชาติ วิทยาศาสตร์เน้นการควบคุมธรรมชาติภายนอกมุ่งแก้ปัญหาภายนอก ไม่ได้แสวงหาความสุขภายในเหมือนทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวแอนด์โฮม จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สม สุจิรา. (2551). *ไอน์สไตน์พบ พระพุทธเจ้าเห็น*. พิมพ์ครั้งที่ 50. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

บทวิจารณ์หนังสือ
บุญฤทธิ์ เทพดล หรือ คนทำ

หนึ่งฤทัย พูลลาภ
Nuengruethai Phunlap

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี
Chonburi Provincial Office of Buddhism
nuengruethaipoolap@gmail.com

บทนำ

การทำบุญอธิษฐาน การขอพรให้เทพหรือเทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น คลบบรรดาให้ได้ตามที่ขอเป็นความเชื่อของมนุษย์ทุกคน รวมถึงพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย ที่นับถือพุทธแบบเถรวาท ซึ่งในคำสอนมุ่งให้ตนทำตนให้เป็นที่ยิ่งของตน ไม่หวังสิ่งที่ยังมองไม่เห็นมาคลบบรรดาก็ตาม แต่ด้วยอิทธิพลการขอ การอ้อนวอนนั้นสืบทอดกันมาช้านาน คงยากที่จะห้ามไม่ให้ขอพรหรืออ้อนวอนได้ หนังสือ "บุญฤทธิ์ เทพดล หรือ คนทำ" เป็นหนังสือใหม่ของสถาบันพลังจิตตานุภาพ 9 ต้องการอธิบายเรื่องบุญให้เข้าใจง่ายตามหลักฐานในคัมภีร์ เป็นหนังสือเบิกตัว ไสยสมาธิบรรณรจ ที่บ้านของ ศ.พิเศษ ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ต.ธรรมเสน อ.โพธาราม จ.ราชบุรี หนังสือเล่มนี้ให้ความรู้เรื่องบุญ มีความหมายว่าอะไร เรื่องฤทธิ์ มีความหมายอย่างไร เรื่องบุญฤทธิ์ คืออย่างไร เรื่องเทพดล หรือ คนทำ คืออย่างไร โดยศึกษาบุญของคนสำคัญ เช่น พระสิวลี พระเจ้าอโศกมหาราช พระนางมัลลิกา ในประเด็น บุญอะไรทำให้มีลาภมาก บุญอะไรทำให้ได้สมบัติมากมาย บุญอะไรทำให้ที่ดินกลายเป็นทองคำ การแพทย์อยากทำความดีของแม่เกิดจากบุญของแม่หรือของลูก และศึกษาเรื่องบุญของสมเด็จพระเจ้าทำให้ได้มากมายแบบพลิกผันชีวิต

จึงทำให้เป็นหนังสือที่น่าสนใจและอยากศึกษาเพื่อความเข้าใจมากขึ้น ในเรื่องของการทำบุญทำทานในชีวิตประจำวันของข้าพเจ้า

เนื้อหา

1. บุญ คำนียามว่า บุญ หรือ ปุณฺณ แปลว่า ล้าง หรือ ชำระ หรือ ทำให้สะอาด (จากรากศัพท์ว่า ปุณ) ถามว่า ล้างหรือชำระอะไร ก็ตอบว่า ล้างหรือชำระกิเลสตัวการที่ทำให้ใจเศร้าหมอง นิยามนี้ได้มาจากการพิจารณาคำสอนเรื่องบุญกิริยาวัตถุ (หลักสำหรับการทำบุญ) 10 ประการคือ

1) ทาน หรือการให้ ก็หมายความว่า การชำระล้างเกิดจากการให้ จึงน่าจะนำไปสู่คำถามว่าการให้ชำระล้างอะไร แน่นอนว่าย่อมได้คำตอบว่า ชำระล้างความตระหนี่ ซึ่งครอบคลุมไปถึง ความเห็นแก่ตัว ความ

ใจแคบ ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ได้ การทำบุญของเราก็จะมีเป้าหมายเพื่อการละอย่างแท้จริงตามที่พระพุทธเจ้า ประสงค์

2) คีล ขำระล้างเจตนาร้ายในการทำผิดต่างๆ ทั้งทางกายวาจาแล้วสร้างสรรค์เจตนาในการทำ ถูกต้องให้เกิดขึ้นจนเกิดเป็นความสะอาดกายสะอาดวาจาและสะอาดใจ

3) ภาวนา (การเจริญสมาธิและปัญญา) ขำระล้างความฟุ้งซ่านที่ทำให้จิตอ่อนกำลังและความไม่รู้ที่ทำให้จิตโง่เขลาจนเกิดเป็นความสงบและความรู้แจ้ง

4) เวยยาวัจจะ (ความชวนช่วยเหลือ) ขำระล้างความคิดไม่ช่วยเหลือใครออกไปจนเกิดเป็น จิตอาสาช่วยเหลือคนอื่นได้

5) เขมฺมฐาปายนนะ (การอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่) ขำระล้างความแข็งกระด้างออกไปจนเกิดมีพฤติกรรม ที่อ่อนโยน

6) ปัตติทานะ (การแบ่งปันความดีที่ตนเองทำแล้ว) ขำระล้างความตระหนี่ในความดีออกไปแล้ว เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นขึ้นมาแทน

7) ปัตตานุโมทนา (การอนุโมทนาความดีที่ผู้อื่นทำและให้) ช่วยขำระล้างความริษยาแล้วเกิดยินดี คล้อยตามความดีที่คนอื่นทำและให้ธัมมเทสนา (การแสดงธรรม. การให้ความรู้) ขำระล้างความตระหนี่ในการ ให้ธรรมะแล้วเกิดเมตตาความหวังดีพร้อมให้ธรรมะคือความรู้และคำแนะนำขึ้นมาแทน

8) ธัมมัสสนะ (การฟังธรรม) ขำระล้างความเกียจคร้านในการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง

9) ธัมมเทสนา (การแสดงธรรม) ช่วยขำระล้างความตระหนี่ถี่เหนียวด้วยการสั่งสอนทำให้ความรู้ แก่ผู้อื่น

10) ทิฏฐุชุกฺกม (การทำความเข้าใจให้ถูกต้องตามธรรม) ขำระล้างความเข้าใจผิดในเรื่องว่าอะไรดี อะไรชั่วตลอดถึงความไม่รู้เรื่องชีวิตและการดำเนินชีวิตจนเกิดความเข้าใจถูกต้อง

คำสอนต่อไปนี้จึงหมายถึง ผลของบุญ

สุข โปณณสส อจฺจโย สุขสเสตฺ อธิวจนํ
การสั่งสมบุญเป็นความสุข บุญเป็นคำเรียกความสุข

2. ฤทธิ์ เป็นคำไทยปรับมาใช้จากคำสันสกฤตว่า ฤทธิ์ (อ่านว่า ริต) ตรงกับคำบาลีว่า อิทธิ แปล เหมือนกันว่า ความสำเร็จ ในคัมภีร์บาลีมีกล่าวถึงฤทธิ์ 10 อย่างไว้ น่าสนใจมาก

1) อธิฐานอิทธิ - ฤทธิ์หรือความสำเร็จเพราะการตั้งจิตอธิษฐาน หมายถึง อธิฐานให้ตัวเองซึ่งเป็นคนคนเดียวเป็นหลายคนได้หรือถึงร้อยคนพันคนก็ได้ อย่างที่พระเจ้าปณณิกะเคยทำ นั่นคือหลังจากท่าน สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วท่านมีฤทธิ์มาก โดยเฉพาะการอธิษฐานให้ตัวเองมีร่างได้มากถึง 1.000 ร่าง ในช่วง เวลาไม่กี่ขณะจิตร่างนั้นมีหน้าตาเหมือนกัน แล้วท่านยังสามารถอธิษฐานจิตให้พระทั้งหมดนั้นสามารถ เคลื่อนไหวอิริยาบถทำกิจกรรมต่างกันได้ หรือแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมได้

2) วิภพนาอิทธิ - ฤทธิ์หรือความสำเร็จเพราะแปลงร่างตัวเองเป็นต่างๆ ได้ อย่างที่พระอรหันต์หลายรูปทำ เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าจะทรงทำยมกปาฏิหาริย์แก้คำบลัฏฐของคณาจารย์ศาสนาอื่นพระอรหันต์หลายรูปเสนอตัวรับภาระแสดงปาฏิหาริย์แทนด้วยเกรงว่าจะทำให้พระพุทธเจ้าลำบาก แต่ละรูปมักกราบทูลว่าข้าพระพุทธเจ้าจักแสดงตัวเป็นนกใหญ่บ้าง เป็นกลุ่มคนทำกิจกรรมต่างๆ บ้าง หรือแม้แต่แสดงเป็นกองทัพ พระภิกษุณีพิมพาภิสามารถแสดงฤทธิ์ได้มาก

3) มโนมยาอิทธิ หรือ มโนมยิทธิ - ฤทธิ์หรือความสำเร็จเพราะสร้างร่างกายที่เกิดจากใจได้ คือสามารถถอดร่างออกไปจากร่างนี้แล้วไปทำงานต่างๆ ได้ ร่างที่ถอดออกไปนั้นมีอวัยวะครบถ้วนมีวิญญาณมีความรู้สึก รูปร่างหน้าตาเหมือนร่างเดิม

พระพุทธเจ้าทรงใช้บ่อยในกรณีที่ต้องไปสอนหรือไปเยี่ยมพระสาวกรูปใดที่อยู่ในที่ไกลๆ จากที่ที่พระองค์ประทับ พระองค์ก็จะทรงถอดกายทิพย์ของพระองค์ไปปรากฏอยู่ต่อหน้าพระสาวกรูปนั้น ด้วยพระประสงค์บางทีก็เพื่อให้พระสาวกได้เห็นแล้วเกิดกำลังใจ หรือบางทีเพื่อสอนธรรมะและวิธีการปฏิบัติกรรมฐานที่เหมาะสมแก่จริตของท่าน ฤทธิ์นี้แสดงว่าร่างกายเกิดจากจิตหรือใจ ร่างกายที่เกิดจากใจนี้เรียกตามหลักวิชาว่า “มโนมยรูป” หรือที่ไทยเรียกง่ายๆ ว่า “กายทิพย์” ตามธรรมชาติ คนเราถอดร่างกายจากจิตได้อยู่แล้ว 2 คราวคือ คราวนอนหลับ กับ คราวตาย เพราะทั้งสองคราวนี้จะมีกายทิพย์ออกมาทำงาน แต่ที่ต่างจากมโนมยิทธิตรงที่เราควบคุมการทำงานของกายทิพย์ ใน 2 คราวนั้นไม่ได้ แต่ผู้ที่ถอดกายได้ด้วยมโนมยาอิทธินั้นสามารถใช้กายทิพย์ให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามใจปรารถนาและสามารถควบคุมได้

4) ญาณวิปการอิทธิ - ฤทธิ์หรือความสำเร็จที่เกี่ยวข้องว่าตัวเองจะเกิดมรรคญาณได้บรรลุธรรมแล้วมรรคญาณ (ญาณละกิเลส) ที่กำลังจะเกิดนั้นก็จะแผ่ไปคุ้มครองป้องกันไม่ให้ได้รับอันตรายใดๆ ถึงแก่ชีวิตอย่างที่เคยเกิดแก่ท่านผู้จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์หลายต่อหลายรูปในครั้งพุทธกาล เช่น พระพาลุละ

5) สมာธิวิปการอิทธิ - ฤทธิ์หรือความสำเร็จเกี่ยวกับคุณวิเศษที่ได้เพราะอำนาจแห่งสมาธิที่เกิดขึ้นคุ้มครอง เหมือนอานุภาพสมาธิของพระอริยบุคคลอย่างพระสารีบุตร พระสัทชีวะ พระขานุกโณทัญญะ พระนางสามาวดี และอุบาสิกาอุตตรา ฤทธิ์นี้เป็นอานุภาพของอัปปนาสมาธิ (สมาธิขั้นฌาน) ทั้งที่เป็นโลกิยะ (ระดับยังไม่ได้บรรลุมรรคผล) และโลกุตตระ (ระดับที่บรรลุมรรคผลแล้ว)

6) อริยาอิทธิ - ฤทธิ์หรือความสำเร็จของพระอริยะคือท่านผู้ห่างไกลจากกิเลส ซึ่งเกิดแก่พระอริยะผู้ได้ความชำนาญในการทำสมาธิ โดยท่านเมื่อห้วงจะอยู่แบบเกิดความรู้สึกไม่เกลียดในสิ่งที่น่าเกลียด ก็สามารถอยู่ได้โดยมีสติสัมปชัญญะพร้อมอุเบกขาอยู่ การที่ท่านทำเช่นนั้นได้เพราะใช้สมาธิไปหนุนอุเบกขาให้ทำสติสัมปชัญญะให้ชัดเจนโดยกำหนดของน่าเกลียดนั้นว่าเป็นธาตุคือดินน้ำไฟลมผสมกัน

ฤทธิ์นี้แสดงถึงความปล่อยวางสัญญาคือความกำหนดหมายว่ารักว่าเกลียดในสรรพสิ่ง เห็นแต่ว่าเป็นเพียงธาตุคือโครงสร้างพื้นฐานเหมือนกันทั้งในสิ่งที่น่ารักน่าเกลียด ซึ่งเป็นการปล่อยวางระดับโลกุตตระและสลายความรู้สึกว่าน่าเกลียดได้สำเร็จ

7) กัมมวิปากชาอิทธิ - ฤทธิ์หรือความสำเร็จที่เกิดจากผลกรรมในที่นี้หมายถึง กรรมที่ทำให้เกิดเป็นสัตว์ประเภทใดในกำเนิดใด ซึ่งมีลักษณะเฉพาะประจำสำหรับสัตว์ประเภทที่เกิดในกำเนิดนั้น

8) ปุญญวโตอิทธิ - ฤทธิ์หรือความสำเร็จของผู้มีบุญ เป็นบุญซึ่งสะสมไว้แต่ชาติก่อนๆ แล้วออกฤทธิ์ที่ทำให้ท่านผู้มีบุญได้สิ่งที่ดีต่าง ฤทธิ์นี้มุ่งถึงการได้สมบัติทรัพย์สินของเป็นของตัว ซึ่งแน่นอนว่าต้องได้มาด้วยผลบุญ เช่น ผลของการทาน ของการรักษาศีล และภาวนาคือการทำสติให้เกิด แต่ต้องทำมายาวนานต่อเนื่อง

9) วิชขามยาอิทธิ - ฤทธิ์หรือความสำเร็จที่เกิดจากวิชาหรือมนตร์ที่วิชาธรหรือผู้ทรงวิชาร่ายแล้วทำให้เขาเหาะได้ และแสดงตนเป็นช้างเป็นกองทัพบกก็ได้ หรือให้เกิดสิ่งอัศจรรย์ต่าง ฤทธิ์นี้มุ่งถึงการใช้เวทมนตร์ โดยร่ายหรือบริกรรมจนเกิดฤทธิ์หรือความสำเร็จตามที่ผู้ร่ายมนตร์ประสงค์จะให้เกิด การปลุกเสกเครื่องรางของขลังน่าจะอยู่ในลักษณะนี้

10) สัมมาปโยคอิทธิ - ฤทธิ์หรือความสำเร็จเกิดจากการทำถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ การทำถูกต้องในที่นี้ หมายถึง การปฏิบัติธรรมละกิเลสที่เป็นข้าศึก ฤทธิ์นี้มุ่งกล่าวถึงความสำเร็จของคุณธรรมที่ทำหน้าที่สำเร็จได้ตามสภาวะ ตั้งแต่คุณธรรมระดับโลกียะไปจนถึงโลกุตระ แต่ผมว่าน่าจะปรับใช้กับการกระทำงานกุศลระดับต่างๆ ได้ และความสำคัญของสัมมาปโยค คือ การทำถูกต้องเหมาะสมถูกกาลเทศะด้วยบุคลิกภาพที่เหมาะสม

3. บุญฤทธิ์ลิขิต บุญเก่าหรือบุญปัจจุบันแต่ละอย่างที่ทำให้ผลเป็นทำหน้าที่กำหนดทางเดินของชีวิตให้คนเราเป็นไปตามผลของมัน โดยทำหน้าที่ในระยะเวลาต่างๆ เช่น ก่อนตาย หลังตาย เกิดใหม่ และขณะดำเนินชีวิตอยู่ส่วน จะลิขิตอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับผลบุญแต่ละอย่าง ผลบุญทำหน้าที่ได้หลายอย่าง

1) บุญอะไรทำให้ได้ลาภมาก ศึกษาจากพระสิวลี อะไรคือลาภของพระสิวลี เนื่องจากเป็นพระลาภของท่านจึงไม่เงินปัจจัยเครื่องยังชีพ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัยเรื่องของท่านไว้นำสนใจมีกล่าวไว้ในคัมภีร์ชัดเจนว่า ขณะที่พักแรมอยู่ที่ภูเขาคันธมาทน์ 7 วัน เทวดาชื่อนาคทัตตะมาถวายการรับใช้อยู่ตลอด โดยปรากฏตัวเป็นกายหยาบทำงานรับใช้เหมือนอย่างมนุษย์ทำ เช่น จัดอาหารถวาย ทำเป็นข้าวสุกปรุงด้วยนมสด นมวัวสด) กับข้าวสุกปรุงด้วยเนยใส อย่างละวันสลับกัน “ข้าวสุกเอามาจากไหน” พระไม่สงสัยเพราะคิดว่ามีชาวบ้านอยู่แถบนี้เกิดศรัทธาแล้วหุงมาถวาย แต่สงสัยว่านมสดกับนมเปรี้ยวมาจากไหน เพราะมองไปแล้วก็ไม่เห็นมีแม่วัวนม ไม่เห็นมีการทำนมเปรี้ยวได้ แต่เห็นเทวดาในร่างมนุษย์ชื่อนาคทัตตะมาทำหน้าที่เป็นพ่อครัวปรุงอาหารถวายพระองค์อย่างทั่วถึง พระเก็บความสงสัยไว้ไม่ไหวจึงตัดสินใจถามเทวดา และได้รับคำตอบว่า “พระคุณเจ้า ความอัศจรรย์ครั้งนี้เกิดขึ้นเพราะผลบุญเก่าของพระสิวลีที่ได้พบพระพุทธเจ้า กัสสปะแล้วถวายข้าวสุกปรุงด้วยนมสดแด่พระองค์ด้วยจิตศรัทธา” เนื่องจากพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงเป็นเนื่อนาบุญที่ยิ่งใหญ่พิเศษคือบุญที่ปลูกลงไปด้วยจิตศรัทธาและประณิยอมแตกดอกออกผลอย่างไพศาล ทำให้เกิดมีอาหารทิพย์ชนิดเดียวกันหรือใกล้เคียงมาเลี้ยงชีวิตได้ตามประสงค์

การเกิดของอาหารทิพย์อย่างนี้อาจเกิดได้ 2 ลักษณะ คือ อาหารทิพย์ผุดขึ้นด้วยบุญของพระพุทธเจ้าแล้วได้อาศัยเทวดาที่มีจิตศรัทธาเข้ามาจัดการ เหมือนมีอาหารอยู่แล้วในโรงครัว และได้เทวดาเข้ามาช่วยจัดทำ หรือ เทวดานาคที่ตตะเองมีบุญสามารถเนรมิตอาหารขึ้นมาได้เองตามกำลังศรัทธาแล้วน้อมใจให้เป็นข้าวสุกนมนต์กับเนยใสซึ่งเป็นไปตามบุญเก่าของพระพุทธเจ้า เหมือนกับพ่อครัวมีอาหารพร้อมปรุงแล้วปรุงชนิดอาหารตามความต้องการผู้กิน

2) อะไรทำให้ได้สมปรารถนา ดูประวัติท่านแล้วเห็นมีปัจจัยที่จะทำให้ได้สมปรารถนาอยู่ทาง คือ

(1) เกิดศรัทธาและปัญญาเข้าใจเหตุผลแล้วตั้งจิตปรารถนา

(2) จุดมุ่งหมายของความต้องการมีรากเพื่อทำประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม

(3) การทำบุญที่เป็นปัจจัยให้ได้สมปรารถนาอย่างต่อเนื่องจนสะสมอยู่ในจิตให้เกิดความคิดเป็น อสังขาริก (อสังขาริกะ - เกิดเองโดยอัตโนมัติไม่ต้องมีใครชักจูง) ซึ่งเห็นได้จากตอนที่ท่านเกิดเป็นชายบ้านนอกตัดสินใจถวายของทำบุญร่วมกับทางโรงทานที่กำลังจัดเตรียมอาหารถวายพระพุทธเจ้าพร้อมพระสาวกโดยไม่เสียตายหรือลั้งเลใจ

3) บุญอะไรทำให้ได้สมบัติมากมาย ศึกษาจากเรื่องพระเจ้าอโศก พระเจ้าอโศกทรงได้รับยกย่องว่าเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีบุญฤทธิ์มากพระองค์หนึ่ง บุญฤทธิ์ของพระองค์เริ่มตั้งแต่ตอนเป็นเจ้าชาย พระบิดาทรงส่งไปปราบจลาจลที่แคว้นคันธาระซึ่งอยู่ไกลไปทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือ (ปัจจุบันคือปากีสถาน ผนวกกับอัฟกานิสถาน) เป็นระยะทางราวกว่า 9,000 กิโลเมตร โดยไม่พระราชทานการช่วยเหลือด้านอาวุธ ยุทโธปกรณ์แต่ประการใด โดยทรงรับสั่งให้ไปจัดหาเอาเอง แต่ด้วยบุญฤทธิ์ของเจ้าชายอโศกการจัดกำลังรบดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีแม่ทัพนายกองจำนวนมากเข้ามาช่วยเหลือ อาจเป็นเพราะแม่ทัพนายกองเหล่านั้นคาดการณ์ออกว่าเจ้าชายมีความสามารถเพียงใด เนื่องจากได้เห็นฝีมือของเจ้าชายในการรบมาหลายต่อหลายครั้ง

กล่าวกันว่า การได้ราชสมบัติโดยวิธีปราบดาภิเษกของพระองค์ทำให้เกิดการนองเลือดทั่วมหาราชสำนัก มีการฆ่ากลุ่มอำนาจเก่าแบบถอนรากถอนโคนไม่วายเป็นเกรงทั้งพระเชษฐาและพระอนุชาพร้อมพระบิดา แต่ต่างพระมารดาก็ถูกประหารชีวิตหมดยกเว้นแต่พระอนุชาพระมารดาเดียวกันพระองค์เดียว ซึ่งคัมภีร์บาลีเรียกว่าเจ้าชาย “ติสสะ” แต่คัมภีร์สันสกฤตเรียกว่า เจ้าชาย “วิตโศก”

พระเจ้าอโศกคงเก่งกล้าในการบริหารจัดการมาแต่อดีตชาติทรงสะสมการใช้การวิเคราะห์มาต่อเนื่องมาแบบข้ามภพข้ามชาติจึงหลอมรวมกลั่นตัวมาเป็นบุญฤทธิ์ทำให้พระสติปัญญาแหลมคมสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ได้เฉียบขาดส่งผลให้งานในชาติปัจจุบันแม้ยากเพียงไหนก็บรรลุเป้าหมาย และจะยังส่งผลให้ได้อะไรอีกมากมายในกาลต่อไปจากนี้

ตามเรื่องที่เล่ามา พระเจ้าอโศกทรงมีบุญอธิการมาก ที่แล้วๆ มาไม่ว่าจะทรงทำอะไรเพื่อการได้อำนาจดูสถานการณ์จะเป็นใจให้มีผู้ช่วยเหลือตลอด และเมื่อได้อำนาจก็เปิดทางให้ผลบุญส่งผลเต็มที่ทำได้

สิ่งที่ได้ยาก แต่สิ่งที่ได้ยากทั้งหมดก็มีผู้ช่วยให้ได้อย่างน่าอัศจรรย์....ข้ามเรื่องเทวดาและพญานาคไปได้ เรามาดูเรื่องสัตว์ต่างๆ ที่เข้ามาช่วย ซึ่งเป็นสัตว์จริงๆ ในโลกมนุษย์ ที่น่าสงสัยว่าสัตว์เหล่านั้นมารับใช้พระเจ้าโศกได้อย่างไร

คิดเรื่องนี้ก่อนก็ได้ว่า....ทำไม ม้ากัณฐกะ ม้าทรงของเจ้าชายสีหัตถะจึงเป็นม้าอาชาไนยที่รู้ใจของเจ้านายรับใช้ได้บรรลุเป้าหมายจนวาระสุดท้ายคือพาเจ้านายออกบวชได้สำเร็จ ทำไม ช้างปาริเลยยะจึงอุทิศตัวปรนนิบัติพระพุทธเจ้าตลอด 3 เดือนอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ทำไม สุนัขในเรือนของนายโคบาลโกตุหฺลิกะจึงไปนิมนต์พระปัจเจกพุทธเจ้ามารับบิณฑบาตที่บ้านเจ้านายได้เป็นอย่างดี

ทั้งหมดนี้ก็น่าคิดว่า สัตว์ทั้งหมดนั้นทั้งในคัมภีร์และชีวิตจริงต่างรู้จักทำกุศลกรรมได้อย่างไร คำตอบที่ว่า นั่นเป็นสัญญาชญาณของพวกเขาก่อน แต่จะให้คำตอบแบบง่ายๆ ก็คือ พวกเขามีชีวิตมีเลือดเนื้อจิตใจเหมือนมนุษย์จึงมีความรู้สึกได้เหมือนมนุษย์ สมดังที่มีกล่าวไว้ว่า “สัตว์ดิรัจฉานกับมนุษย์เหมือนกันตรงที่มีกินนอนสืบพันธุ์และกลัวภัย แต่ที่แปลกจากกันก็คือการมีธรรมะ” จากคำกล่าวนี้ยืนยันได้ว่า สัตว์ดิรัจฉานก็มีธรรมะเหมือนมนุษย์ มนุษย์มีธรรมะฝ่ายอกุศล เช่นรัก โกรธ เกลียด และมีธรรมะฝ่ายกุศล เช่น ความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใส สัตว์ดิรัจฉานก็มีเช่นกัน อย่างที่เห็นกันแล้วข้างบนไม่ว่าช้าง ม้า ลิง หรือแม้แต่สุนัขมีเหมือนกันหมด

ในอภิธรรมมีเรียก กุศลจิต คือ จิตบุญ ว่า มหากุศลจิตถึงจิตคิดทำดีหลากหลาย มีทั้งคิดทำดีทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มหากุศลจิตที่ให้ผลหลากหลายก็เพราะอารมณ์หรือสิ่งเร้าให้จิตเป็นกุศลมีหลากหลาย เช่น รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสทางกาย เมื่อกุศลจิตไปเกี่ยวเกาะอารมณ์หลากหลายแล้วก็มาเป็นวิบากคือผลที่จะแตกปรากฏแตกต่างกันหลากหลายให้ผลหลากหลายในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกัน

อีกประเด็นหนึ่งที่เป็นไปได้ ก็คือ การอธิบายให้เห็น หน้าที่ของกรรม ซึ่งก็คือการกระทำที่เราทำทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ มีทั้งส่งผลให้เกิดและสนับสนุน ซึ่งกรรมที่ไปทำหน้าที่ทั้งสองนี้ย่อมเป็นกรรมอย่างเดียวกันแม้จะทำต่างวาระ หากเป็นกุศลกรรมทำหน้าที่ส่งผลให้เกิดกุศลกรรมอีกชนิดหนึ่งก็ไปทำหน้าที่สนับสนุนอย่างคนที่ใส่บาตรข้าว 1 ถ้วย บุญนั้นอาจทำหน้าที่ส่งผลให้เกิด แล้วบุญอื่นที่จะทำให้ได้ผลรองรับให้ผลอยู่ก็ทำหน้าที่สนับสนุน จึงสำเร็จมาเป็นผลคือการได้อันยิ่งใหญ่

4) แม่แพ້ทอ้งอยากทำบุญความอยากของใคร -ของแม่หรือของลูก ศึกษาจากเรื่องสามเณรสุม รับรู้มาว่าผู้หญิงตั้งครรภ์จะแพ້ทอ้งเป็นส่วนใหญ่ และอาการแพ້ทอ้งนั้นคือความอยากต่างๆ ของมารดา เช่น อยากกินอาหารชนิดนั้น อยากแต่งตัวอย่างนี้ อยากดูการแสดงอย่างนี้ และแม่แต่อยากแสดงพฤติกรรมอย่างนี้ อย่างนั้น ซึ่งหลายเรื่องตรงข้ามกับนิสัยและพฤติกรรมของตัวเอง แต่เมื่อคลอดลูกแล้วพฤติกรรมแพ້ทอ้งอย่างว่ามานั้นก็หายไป จึงทำให้น่าคิดว่า ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น

ชายเจ้าของครอบครัวเพิ่งแต่งงาน และไม่กี่เดือนต่อมาภรรยาก็ตั้งครรภ์ นางเกิดแพ້ทอ้งประหลาด คือ อยากนิมนต์พระสารีบุตรพร้อมพระบริวาร 500 รูปมาฉันอาหารชนิดเลิศด้วยรสอร่อยที่บ้าน วันนั้นตัวเองก็อยากจะนุ่งผ้ากาสาพัสตร์ถือขันทองค้ำน้ำท้ายอาสนะแล้วบริโภคอาหารที่พระฉันเหลือ

การที่นางแพ້ทงอยากทำบุญกับพระสารีบุตรนี้เป็นประเด็นแรกที่ชวนให้คิดหาเหตุผลต่อไป สามิ และพวงญาติพอราบอาการแพ້ทงของนางก็จัดการให้ตามประสงค์ นิมนต์พระสารีบุตรกับพระบริวาร พระลูกศิษย์)มาฉันอาหารที่บ้าน ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนมีฐานะครั้งพุทธกาล และการกล่าวถึงพระสารีบุตรว่ามีพระบริวาร 500 รูป ก็เพราะจำนวน 500 เป็นตัวเลขแสดงความยิ่งใหญ่ในด้านต่างๆ นักบวชรูปใดหากมีนักบวชติดตาม 500 ถือว่าเป็นผู้นำทางศาสนาที่ยิ่งใหญ่ กองเกวียนค้าขายใดที่มีเกวียนบริวารตามถึง 500 ถือว่าเป็นคาราวานใหญ่ หรือแม่ในทางร้าย โจรกักตมอยู่ด้วยกันถึง 500 ก็ถือว่าเป็นก๊กใหญ่มาก พระสารีบุตรก็เช่นกัน วันนั้นต้องการแสดงความยิ่งใหญ่ด้านบริวารยศให้สมศรัทธาของนางผู้เป็นเจ้าของภาพจึงรับนิมนต์ไปกับพระบริวารอีก 500 รูป

เมื่อครบกำหนดคลอด นางให้กำเนิดลูกชาย ถึงคราวตั้งชื่อก็นิมนต์พระสารีบุตรมาฉันอีก แต่คราวนี้คงมาไม่ถึง 500 รูป แม้กับลูกจึงได้ใกล้ชิดพระสารีบุตร ระหว่างนั้น แม่เล่าว่า.... ตั้งแต่ลูกอยู่ในท้องจนถึงคลอด ครอบครัวมีความสุขไม่เคยพบความทุกข์เลยพระสารีบุตรจึงตั้งชื่อว่า “สุขกุมาร” (เด็กชายสุข) สุดท้ายแม่ขอให้พระเถระให้สรณคมน์ (การประกาศตนถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง) และศีล 5 แก่ลูกชาย ต่อมาเมื่อลูกชายอายุ 7 ขวบรู้เตยงสาแล้วได้ขออนุญาตออกบวชมารดาจึงนำไปถวายพระสารีบุตร หลังจากพระเถระจัดการบวชให้ ไม่กี่วันต่อจากนั้น สามเณรสุขก็ได้บรรลอรหัตผล

กลับมาที่คำถามว่า อาการที่มารดาของสามเณรแพ້ทงอย่างว่ามานั้นเกิดจากบุญของใคร คำตอบก็คือ เกิดมาจากบุญของลูกแน่นอน(หากจะเป็นของมารดาบ้างก็ตรงที่บุญได้มาเป็นแม่ของลูก) เพราะลูกที่มาเกิดมีบุญเก่าฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกทำให้ขณะแม่อยู่ในครรภ์มารดาก็คิดถึงถึงเรื่องนี้ได้ และด้วยความรัก เมื่อลูกคิดมารดาก็รับความรู้สึกนั้นได้แล้วถ่ายทอดมาเป็นความต้องการของมารดาโดยที่มารดาไม่รู้ตัว เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นแก่โยมมารดาของสามเณรสุข เมื่อศึกษาประวัติของสามเณรสุขดูแล้วพบว่า ท่านได้ทำบุญด้วยการเสียสละความสุขอย่างสำคัญ มาแต่อดีตชาติ

ชาตินั้นท่านยากจน ต้องทำงานรับใช้ถึง 3 ปีจึงได้ข้าวถาดหนึ่ง แต่ได้มาแล้วแทนที่จะกินเองกลับถือไปใส่บาตร เพราะเชื่อมั่นว่าความยากแค้นชาตินี้สัมพันธ์อยู่กับความตระหนี่ในชาติก่อนๆ ที่มีหลายชาติไม่ค่อยได้ให้อะไรใครเป็นขึ้นเป็นอัน ผลกรรมนั้นจึงมาขัดขวางชีวิตให้ได้ข้าวปลาอาหารยากและได้สิ่งให้อำนวยความสะดวกยากมากจึงตัดสินใจละความตระหนี่แก่ผลกรรมด้วยการถวายข้าวถาดหนึ่งที่มีความหมายต่อตนเองนั้นแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วตั้งจิตปรารถนาขอให้มีความสุขพ้นจากความยากจน และได้รับพรว่า “ขอให้สมปรารถนา”

บุญของเขาคือการตัดสินใจถวายข้าวถาดหนึ่งแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าอย่างไม่เสียดาย ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ เมื่อประจวบกับความพร้อมคือพระปัจเจกพุทธเจ้าเพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติ ก็กลายเป็นบุญฤทธิ์ให้ได้ผลบุญทันตาเห็นในชาตินั้น และเชื่อว่าท่านยังสะสมผลบุญชนิดตัดสินใจทำอย่างไม่ลังเลเรื่อยมาจนเมื่อมาเกิดในชาติปัจจุบันก็ยังส่งผลอีกตั้งแต่อยู่นิครรกรรมมารดา และสามารถย้อนไปถึงว่าผลบุญนี้แหละมากับปฏิสนธิจิตตอนมาเกิดในครรภ์มารดาด้วยแล้ว

5) บุญอะไรทำให้ชีวิตพลิกผันที่ดินกลายเป็นทองคำ – ทองคำกลายเป็นถ่าน

ศึกษาจากเรื่องกัศยโคตรมีกับเรื่องทาสปุณณะ พระสารีบุตร ท่านเข้านิโรธสมาบัติครบ 7 วันในวันนั้นพอดี เป็นธรรมดาของพระอริยะที่เพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติ ร่างกายของท่านย่อมต้องการอาหารมาก เพราะตลอดเวลาที่เข้านิโรธสมาบัตินั้นท่านไม่ได้ฉันอาหารเลย แม้แต่น้ำก็ไม่ตักถึงท้องสักหยด เนื่องจากว่านิโรธสมาบัติ คือ การเข้าสมาธิขั้นสูงแบบดับจิต มีแต่ร่างกายเท่านั้นคงอยู่แต่จิตดับหมด (ไม่รับรู้อะไรเลย) ทว่าไม่ตายเพราะร่างกายที่ไม่มีจิตครอบครองนั้นยังอยู่ด้วยอาหารเก่าที่ฉันเข้าไปแล้วยังหล่อเลี้ยงร่างกายอยู่ได้ อีกทั้งไออุ่นเก่าที่ดับยังไม่หมดก็ยังหล่อเลี้ยงอยู่ ข้อสำคัญกรรมที่สร้างและหล่อเลี้ยงร่างกายตั้งแต่ปฏิสนธิก็ยังไม่หมดไป ทั้งหมดนี้คือปัจจัยสนับสนุนให้ไม่สิ้นชีวิต พระเถระเข้านิโรธสมาบัตินี้อยู่ 7 วันดังนั้นก็ยังไม่แปลกที่ร่างกายของท่านย่อมต้องการอาหาร และมีความสำคัญอยู่ว่า ใครที่ได้ถวายอาหารมื้อแรกแก่ท่านจะได้ผลบุญทันตาเห็น

แต่ว่าก็ไม่ง่ายนักที่ใครจะได้ถวายอาหารมื้อแรกแก่ท่านเหมือนไม่ง่ายนักที่ใครจะได้ถูกรางวัลที่ 1 เนื่องจากพระที่ท่านเข้านิโรธสมาบัติได้อย่างนี้จะมีกรุณา ความสงสารต่อคนยากจนเป็นที่ตั้ง แต่ก็ไม่ใช่ว่าคนจนทุกคนจะได้โอกาส แต่ต้องเป็นคนจนที่มีลักษณะพิเศษที่คนจนอื่นๆ ไม่มี เพราะฉะนั้นในคัมภีร์จึงมักจะระบุว่าท่านจะตรวจดูว่าจะให้โอกาสนี้แก่ใคร ใครสมควรได้โอกาสนี้

บุญของสามีกับภรรยาสัมพันธ์กันได้อย่างไร บุญมีฤทธิ์ทำให้ก้อนดินกลายเป็นทองคำได้อย่างไร ทำไมอาหารมื้อเดียว จึงเกิดเป็นบุญฤทธิ์ได้ขนาดนั้น

คำถามที่หนึ่ง ตอบได้ว่า อาหารที่ถวายพระสารีบุตรถือเป็นสมบัติร่วมระหว่างภรรยาภากับนายปุณณะ ทั้งสองจึงมีสิทธิ์ด้วยกันดังนั้นเมื่อภรรยาทำบุญสามิโนโมทนา(ยินดีด้วย)ก็ถือว่าทำบุญด้วย นี่คือทางที่แสดงว่าบุญของภรรยาภากับสามีสัมพันธ์กัน เพราะมีสิทธิ์ในของทำบุญร่วมกันและที่สำคัญคือมีจิตทำบุญร่วมกัน

คำถามที่สอง คำถามนี้ยากเกินไปสำหรับผมที่จะตอบเชิงวิทยาศาสตร์เพราะผมไม่มีความรู้เอาเสียเลย แต่เมื่อพิจารณาดูทฤษฎีนั้นแสดงว่าโครงสร้างข้างต้นที่อธิบายว่าทองคำมาจากน้ำกับดิน ซึ่งเมื่อผ่านขั้นตอนการต้มจนเหมือนรูนํ้ากับดินจึงแปรสภาพเป็นทองคำของทองคำมีอยู่ในน้ำและดิน ในทางพระพุทธศาสนา ดินกับทองคำเป็นธาตุดินด้วยกันมีลักษณะแข็ง ด้วยเหตุนี้โดยธรรมชาติที่เห็นอยู่ทั่วไปธาตุดินชนิดหนึ่งจึงกลายเป็นอีกชนิดหนึ่งได้ เช่น รากไม้กลายเป็นหิน

สัพพะกามะทะโท นิธิ - บุญที่ฝังฝากไว้ (ทำไว้ดีแล้ว) ย่อมให้สิ่งที่น่าปรารถนาได้ทุกอย่าง

คำถามที่สาม เหตุที่อาหารมื้อเดียวเป็นบุญฤทธิ์อันยิ่งใหญ่ เพราะมีองค์ประกอบครบ คือ 1) ถึงพร้อมด้วยวัตถุคือสิ่งของที่จะถวาย 2) ถึงพร้อมด้วยเจตนา 3) ถึงพร้อมด้วยทักษิณียบุคคล (ผู้ควรแก่ของทำบุญ) 4) ถึงพร้อมด้วยคุณอันยิ่งใหญ่

นายปณณได้องค์ประกอบพร้อม คือ มีข้าวที่จะถวายมีเจตนาที่จะถวาย ได้พบพระอรหันต์ที่ควรแก่ของทำบุญคือพระสารีบุตร และท่านถึงพร้อมด้วยคุณวิเศษคือเพ็งออกจากนิโรธสมบัติ ซึ่งมีอานุภาพทำให้ได้ผลบุญทันตาเห็นคือดินกลายเป็นทองคำ

6) หญิงยากจนพลิกชีวิตได้เป็นพระราชินีเพราะบุญแค่ถวายขนมเท่านั้นหรือ? ศึกษาจากเรื่องหญิงสาวขายพวงมาลัยชื่อมัลลิกา ชีวิตคนพลิกผันได้เสมอ บางคนพลิกผันไปในทางร้ายบางคนพลิกผันไปในทางดี แต่บางคนพลิกผันไปในทางด้อย่างคาดไม่ถึง...ลองศึกษาเรื่องที่เล่าต่อไปนี้ดู พระเจ้าปเสนทิโกศล ราชานแห่งแคว้นโกศลมีพระมเหสีหลายพระองค์ ที่รู้จักพระนามมี 2 องค์ คือ พระนางวาสภขัตติยา พระมารดาของพระเจ้าวิฑูฑะ กับ พระนางมัลลิกา พระองค์หลังนี้ดังมากเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญๆหลายเหตุการณ์ เช่น คราวหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลฝันร้ายน่ากลัว โจรหลวงจึงกราบทูลให้แก้อาถรรพณ์ด้วยการให้ประกอบพิธี “บุชามหายัญ” ซึ่งต้องฆ่าคนและสัตว์ใหญ่เป็นเครื่องเช่นสังเวยอย่างละ 500 เช่น แพะ 500 แกะ 500 สุกร 500 วัว 500 ควาย 500 และคนก็ต้องจับมาฆ่าให้ได้ 500 เช่นกัน

พระเจ้าปเสนทิโกศลพระสวามียอมเชื่อฟังจึงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ซึ่งขณะนั้นกำลังประทับอยู่ที่วัดเชตวัน หลังจากพระเจ้าปเสนทิโกศลเล่าเรื่องถวายแล้วพระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงธรรมโปรดเป็นการเตือนพระสติ ผลออกมาก็คือ พระราชาสั่งยกเลิกทำพิธีบุชามหายัญแบบสังเวยชีวิตคนและสัตว์ เป็นอันว่า ทั้งคนทั้งสัตว์หลายพันชีวิตรอดพ้นจากการถูกฆ่าบุชามหายัญ เพราะพระปัญญาของพระนางมัลลิกา ซึ่งเป็นพระราชินีที่มีความฉลาด

ความฉลาดของพระนางเป็นความฉลาดประเภท “สชาติปัญญา- ปัญญาที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด” ฝรั่งเรียกปัญญาประเภทนี้ว่า “innate wisdom”

วันหนึ่ง ขณะที่สามพ่อแม่ลูกง่วนอยู่กับการเก็บดอกไม้ ก็มีชายหนุ่มร่างงามคนหนึ่งขี่ม้าเข้ามาในสวน ท่าทางอิดโรยอ่อนล้าเหมือนต้องการความช่วยเหลือ มัลลิกาเห็นดังนั้นจึงเข้าไปต้อนรับเมื่อทราบว่าการนำน้ำดื่มจึงแบ่งน้ำดื่มที่มีติดตัวมาให้ แต่ก่อนให้ดื่ม เธอคิดว่า... ชายคนนี้ก็กำลังกระหายน้ำ ธรรมดาคนกระหายน้ำเมื่อได้น้ำจะรีบดื่มอีกๆ เลย การรีบร้อนดื่มอาจทำให้เขาสำลักเป็นอันตรายถึงชีวิตได้เธอจึงเอาดอกไม้ใส่ลงไปทำให้ชายหนุ่มรีบดื่มตามที่อยากดื่มไม่ได้ต้องเป่าแหวกออกไปก่อนจึงจะดื่มได้เขา “ประหลาดจริง ฉันหิวน้ำ อยากดื่มเต็มแก้ว แต่เธอกลับทำให้ฉันต้องค่อยๆ ดื่ม ทำไมเธอจึงทำอย่างนั้น” ชายหนุ่มถามหลังจากเย็นขึ้นคืนให้ “นายท่าน” มัลลิกาเอ่ยตอบ “คนดื่มน้ำเพราะความหิวกระหายทำให้สำลักได้และเป็นอันตรายถึงชีวิต เพื่อให้ท่านปลอดภัย ฉันจึงใส่ดอกไม้มาไว้” “อย่างนั้นหรือ” ชายหนุ่มอุทานพร้อมทั้งประทับใจในความฉลาดของหญิงสาว แต่ก็ไม่พูดอะไร นอกจากขอบใจแล้วควมม้าจากไป

เช้าวันนั้น ขณะเดินถือขนมที่ซื้อมาจะกินเองที่สวนหลวง สาวขายพวงมาลัยคนนี้พบพระพุทธเจ้า ออกบิณฑบาตจึงเกิดศรัทธาเอาขนมที่ซื้อมาจะกินเองไปใส่บาตรถวาย ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงรับและเสวย แล้ววันนั้นเอง ตอนบ่ายแก่ๆ นางก็ได้พบพระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชานุ่มผู้พลิกชีวิตของนาง คิดแบบเราๆ การ

ทำบุญเพียงแค่นั้นเป็นไปไม่ได้เลยที่จะก่อให้เกิดผลมากขนาดนั้น แต่ถ้าคิดอีกมุมหนึ่งตามหลักปัจจุสมุปบาทที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี จึงมีสิ่งนี้”

7) บุญอะไรทำให้มีแพะทองคำหรือแพะตันใจผุดขึ้นหลังคาบ้าน

ศึกษาได้จากเรื่องเศรษฐีเมณฑกะ มีคนชอบถามบ่อยๆ ว่า ทำบุญอย่างไรจึงจะรวย คนรวยในปัจจุบัน คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร คนรวยจากการทำโรงพยาบาลจนกลายเป็นคหบดีผู้มั่งคั่ง ทุกวันนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นเศรษฐีใจบุญท่านเคยเล่าให้ฟังว่า....

เมื่อประมาณ 40 ปีมาแล้ว ท่านรับซื้อที่ดินแห่งหนึ่งในต่างจังหวัดที่มีคนนำมาเสนอขายให้ในราคาไร่ละ 50.000 บาท ที่ผืนนี้ประมาณ 25 ไร่ สามีท่านคือนายแพทย์รัศมี วรรณิสสร ไม่เห็นด้วยในช่วงนั้นบ้านเมืองยังไม่เจริญ ที่ผืนนั้นอยู่ไกลไปในถิ่นกันดารถึงจังหวัดกำแพงเพชร แต่ท่านก็บอกกับสามีว่าสงสารชาวบ้าน เขาอยากจนคงต้องการเงินมาก จึงซื้อไว้

ท่านเล่าว่า ตั้งแต่ซื้อไว้ก็ไม่มีวันจะทำอะไรได้เพราะเป็นป่า แต่ต่อมาก็เกิดเรื่องที่ไม่คาดฝัน คือมีโครงการระดับชาติหรือจะว่าระดับโลกก็เป็นได้โดยบริษัทต่างชาติซึ่งร่วมมือกับรัฐบาลไทยทำการสำรวจขุดเจาะบ่อน้ำมัน ผลของการสำรวจพบว่ามีบ่อน้ำมันจริงและตรงที่ที่พบบ่อน้ำมันคือที่ที่คุณหญิงสมปองซื้อทิ้งไว้ ซึ่งก็หมายความว่าจากนี้ไปที่นี่จะทำให้คุณหญิงมีรายได้มหาศาล

คนรวยในอดีต คนรวยท่านนี้ ท่านมีชีวิตอยู่ในรุ่นที่ห่างไกลจากพวกเราตั้ง 2500 กว่าปี เดิมชื่ออะไรไม่ทราบ แต่ต่อมารวยเพราะมีแพะทองคำผุดขึ้นหลังบ้าน ผู้คนก็เลยเรียกท่านว่า “เศรษฐีเมณฑกะ” แปลว่า “เศรษฐีแพะ” บริเวณพื้นที่ที่แพะผุดขึ้นมีเนื้อที่ประมาณ 8 ไร่ แพะทองคำที่ผุดนั้นมีขนาดเท่าช้างม้า และวัวอุสกะ (วัวงานตัวผู้) ซึ่งผุดขึ้นทั่วพื้นที่

แพะทองคำนี้กลายเป็นแพะอัศจรรย์..... ในปากแพะแต่ละตัวมีกลุ่มด้าย 5 สีอยู่ค้ำอยู่ ซึ่งเป็นกลุ่มด้ายวิเศษที่อำนวยทุกสิ่งทุกอย่างให้ตามที่ต้องการ เช่น เมื่อมีคนต้องการของกิน อาทิเนยใส น้ำมันน้ำผึ้ง น้ำอ้อย ตลอดจนเงินทองและเครื่องนุ่งห่ม เขาก็จะพากันมาถึงกลุ่มด้ายออกจากปากแพะตัวใดตัวหนึ่ง ทันใดนั้นสิ่งที่ต้องการดังกล่าวก็นั่นไหลออกมาจากปากแพะ และสิ่งที่ล้นไหลออกมาจากปากแพะตัวหนึ่งนั้นมีปริมาณขนาดพอเลี้ยงคนได้มาก

ความอัศจรรย์นี้มีการนำมาวิพากษ์วิจารณ์กันอยู่ถึงที่มาที่ไปพระพุทธเจ้าเห็นเป็นโอกาสสอนธรรมะ จึงตรัสเล่าสรุปได้ว่า.....เหตุอัศจรรย์นี้เกิดจากฤทธิ์ของบุญที่เศรษฐีเมณฑกะทำสะสมไว้ในอดีตชาติ 2 ชาติ บุญแรก สร้างศาลารูปช้าง (กุญชรศาลา) ถวายพระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าทรงให้ใช้เป็นศาลาฟังธรรม บุญหลัง ทำตอนท่านเกิดในช่วงที่โลกว่างจากพระพุทธเจ้าแต่มีพระปัจเจกพุทธเจ้าเกิดขึ้น ตอนนั้นข้าวยากหยาบแพง ท่านถวายภัตตาหารแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า เพราะชาตินั้นท่านเกิดเป็นเศรษฐีเมืองพาราณสี เมื่อเกิดข้าวยากหยาบแพง ผู้คนล้มตายกันเป็นจำนวนมาก ครอบครัวท่านก็ไม่พ้น แม้จะมีฐานะดีกว่าคนอื่นเก็บข้าวเปลือกไว้กินได้มาก แต่สุดท้ายข้าวที่สะสมไว้ก็จะหมดแล้ว ขณะที่กำลังเอาข้าวสารทะนนานสุดท้ายมาหุงแล้วกำลังแบ่งกันกิน พระปัจเจกพุทธเจ้า

8) บุญอะไรทำให้หญิงชั่วเหวี่ยงแรงเหลือใจ? ศึกษาจากเรื่องของปัญจปาปา นางชื่อ ปัญจปาปา แปลว่า หญิงผู้มีบาป 5 ประการ หมายถึงมีบาปติดตัวมาตั้งแต่เกิดทำให้อวัยวะ 5 ส่วนในร่างกายผิดรูปไป จึงกลายเป็นหญิงชั่วเหวี่ยง อวัยวะ 5 ส่วนที่ว่าคือ มือ เท้า ปาก ดวงตา และจมูก บาลีใช้ว่า วิรูป แปลว่า ผิดรูป ก็หมายถึง มือเท้าคงพิการ ปากเบี้ยว ตาเข จมูกบานเร็ด วันหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่งเข้าไปในเมืองเพื่อ บิณฑบาตดินเหนียวมาซ่อมแซมเงื้อมเขาซึ่งท่านอาศัยอยู่ ท่านเดินบิณฑบาตไปเรื่อยๆ จนถึงบ้านของนางแล้ว ได้หยุดยืนอยู่ใกล้ๆ นางนางเห็นท่านแล้วไม่พอใจจึงมองดูด้วยความโกรธแล้วพูดเยาะเย้ยว่า “สมณะ ท่านยัง ไม่ได้อะไรแม้แต่ดินเหนียวเลยหรือ?” ว่าแล้ว นางก็เอาก้อนดินใส่ก้อนใหญ่ไปใส่บาตรท่าน ท่านได้เอาก้อนดิน ไปทำการซ่อมแซมที่อยู่ คือการกระทำของนาง ซึ่งเป็นทั้งบุญและบาป ส่วนจะเป็นอย่างไรเดี๋ยวค่อยว่ากัน เพราะหลังจากทำบุญครั้งนั้นแล้ว นางอยู่มาระยะหนึ่งก็ตายลงแล้วกลับมาเกิดในเมืองพาราณสีอีกที่หมู่บ้าน ใกล้ประตูเมืองด้านทิศตะวันออก แต่ก็ยากจนเหมือนเดิม แล้วยังชั่วเหวี่ยงด้วย เพราะมือเท้าพิการ ปากเบี้ยว ตาเข จมูกเกิด อย่างไรก็ตามในรูปร่างที่ชั่วเหวี่ยงนั้น นางมีสัมผัสกายเป็นเลิศ ชายใดได้ถูกเนื้อต้องตัวแล้วจะรักและหลงใหลนางทันที วิชาภจितหรือจิตที่เป็นผลของจิตโกรธ ได้บันทึกภาพท่าทางทั้งหมดนี้ไว้แบบเก็บละเอียดและให้ผลแบบละเอียดเช่นกันยิ่งกว่าแถบบันทึกเสียงหรือฟิล์มบันทึกภาพใดๆ โดยที่จิตนั้นไปเกิดและแทรกตัวลงไปคุมส่วนที่เป็นโครงสร้างของร่างกายทั้งหมดแล้วถ่ายทอดผลทั้งหมดลงไปในร่างกายตั้งแต่แรกเกิดซึ่งได้มาจากอสุจิของพ่อและไข่ของแม่ที่ภาษาบาลีเรียกว่า “กลละ” (กะละละ) คือ หยดน้ำที่เกิดจากการรวมตัวกัน ระหว่างอสุจิของฝ่ายชายกับไข่ของฝ่ายหญิง แล้วกลละนั้นก็กลายเป็นรูปมารองรับปฏิสนธิจิตของใครก็ได้ที่มีกรรมสัมพันธ์กันให้มาอาศัยเกิดในฐานะเป็นลูก

9) บุญอะไรทำให้รอดตาย แม้ถูกสั่งฆ่าถึง 8 ครั้ง ศึกษาจากเรื่องของโฆสกะ ทำไมเด็กบางคนมีคนมาช่วยไว้ทันอย่างน่าอัศจรรย์ ทั้งๆ ที่ถูกห้อมติดขัด แต่เวลาส่งเสียงร้องเสียงยังลอดออกมาจากถุงให้คนข้างนอกได้ยินได้จนทำให้มีคนเข้ามาช่วยได้สำเร็จ ผลคือเด็กรอดชีวิต โฆสกะเป็นลูกชายของหญิงโสเภณี ตามธรรมเนียมหญิงโสเภณีในสังคมอินเดียโบราณไม่นิยมเลี้ยงลูกชายจะเลี้ยงเฉพาะลูกสาว เพราะลูกชายรับสืบทอดงานของแม่ไม่ได้ ไม่เหมือนลูกสาวที่สามารถรับสืบทอดงานได้ จึงเป็นเหตุผลหลักในทางสังคมที่ทำให้เขาถูกทิ้งในตอนแรก คือ ถูกทิ้งที่กองขยะ พอเกิดมาแล้ว แม่ก็ใส่กระดังแล้วเอาไปทิ้งที่กองขยะ โฆสกะถูกสั่งฆ่า 7 ครั้ง บาปที่ทำให้ถูกสั่งฆ่า คือ 1) บาปกรรมที่ทิ้งลูกตายกลางทางตามไม่ทันในชาตินั้น เพราะ มีบาปใกล้ตายอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นปัจจุบันทันด่วนซึ่งให้ผลตัดหน้าไป 2) กุศลกรรมหรือบุญใกล้ตายนั้นก็ส่งให้ไปเกิดเป็นเทพบุตรแม้จะเกิดในกำเนิดดิรัจฉาน แต่กุศลกรรมหรือบุญที่สั่งสมไว้ก็เข้ามาเบียดเบียนทำให้ได้พบเจ้านายที่เป็นคนดีใจบุญและพบสิ่งแวดล้อมที่ดีโดยได้พบพระปัจเจกพุทธเจ้าและมีส่วนร่วมทำบุญกับเจ้านายมาตลอด ด้วยการไปรับไปส่งพระปัจเจกพุทธเจ้าเวลารับบิณฑบาต จากอาจิณกรรมหรือกรรมคุ่นเคยที่ทำจนชินจึงกลายเป็นอาสนนกรรมหรือกรรมใกล้ตายกำหนดให้ไปเกิดเป็นเทพบุตรในสวรรค์และมีเสียงดังกังวานจนเทวดาด้วยกันเรียกว่า “โฆสกะ” เพราะอาณิสสส์ที่เห่าหอนถวายพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยความเคารพรัก เทพบุตรโฆสกะอยู่ในสวรรค์ได้ระยะหนึ่งก็ถึงคราวจะต้องจุติ อกุศลกรรมหรือบาปที่ “ทิ้งลูกให้ตายกลางทาง” เมื่อชาติ

ก่อนโน้นเริ่มได้โอกาสให้ผล จึงทำให้เทพบุตรโสมกะมีจิตใจน้อมลงมาเกิดในโลกมนุษย์และเกิดในครอบครัวที่ทำให้ต้องถูกทอดทิ้งแต่แรก คือเกิดเป็นลูกชายของโสเภณี...แล้วทำให้ต้องถูกทิ้งถูกส่งฆ่าถึง 2 ครั้งดังกล่าวมาแล้ว และกำลังจะมีครั้งที่ 8 ต่อไปซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายที่จบลงแบบกลับตาลปัตรอย่างคาดไม่ถึง แต่ก่อนที่จะไปถึงครั้งที่ 4 นั้น ผมขอวิเคราะห์ตอนที่ผ่านๆ มานี้สักช่วงหนึ่งก่อน 3) ทำไมให้ผลยาวนาน สงสัยมานานเหมือนกันว่าทำไมกรรมชั่วถึงลูกครั้งเดียว แต่โสมกะต้องได้รับผลกระทบถูกส่งฆ่าที่ยาวนานถึงเกือบ 30 ปี แต่บัดนี้พอได้คำตอบแล้วว่า โสมกะในชาตินี้คือพ่อในชาตินั้นทำการทิ้งลูกด้วยเจตนาที่แรงคือ 1) คิดทิ้งลูกตลอดเวลาที่ตัวเองเหนื่อยยาก 2) คิดวางแผนร้ายถึงขั้นหลอกภรรยาให้เดินออกหน้าไปก่อน 3) ทิ้งจริงเมื่อได้โอกาส 4) ลูกตายจริงสมตามเจตนา 5) ได้รับผลกระทบแต่ละครั้งยังไม่ถึงที่สุดคือยังไม่ตาย จึงต้องชดเชยด้วยการรับผลกระทบทำให้ต้องทุกข์ทรมานที่ยาวนาน แต่ชีวิตเสี่ยงตายของเขาทำให้บาปเก่ายุติลง

10) บุญอะไรทำให้ได้รูปสวยรูปงาม

ศึกษาจากเรื่องของนางวิสาขา คัมภีร์พุทธศาสนา ขึ้นชื่อว่าคนสวยงามแล้วไม่มีใครเกินนางวิสาขาสาวงามของแคว้นอังคะ ซึ่งอยู่ทางไปภาคตะวันออกของแคว้นมคธ เธอมีความสวยงามติดตัวมาตั้งแต่เกิด 5 อย่าง คือ ผงงาม (เกสกลียาณัง) เนื้องาม (มังสกลียาณัง เหงือก) กระตุงงาม (อัญฐิกลียาณัง-ฟัน) ผิวงาม (ฉวีกลียาณัง) และวัยงาม (วัยกลียาณัง) พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การมีผิวพรรณงาม การมีเสียงไพเราะ การมีทรวดทรงดี การมีรูปสวย ทั้งหมดได้มาด้วยบุญ”

รูปหล่อ รูปงามทำบุญอะไรจึงได้ ศึกษาจากเรื่องของพระพุทธเจ้ารูปหล่อเหมือนกับรูปสวย นิยมใช้กับใบหน้า ส่วนรูปงามทั้งหญิงและชายนิยมใช้กับเรือนร่าง คนในโลกเรา หลายคนรูปงามแต่ใบหน้าไม่หล่อไม่สวย แต่หลายคนใบหน้าหล่อสวยแต่รูปไม่งาม แต่ส่วนใหญ่ก็จะพอกล่อมกลมไปกันได้ พระพุทธเจ้าของเราถือว่าเป็นคนรูปหล่อรูปงาม เพราะรูปร่างสมส่วนมีลักษณะของคนยิ่งใหญ่อยู่ครบถ้วน 32 ประการ

รูปที่เกิดจากกรรม รูปเกิดจากกรรมมีแก่ทุกคน และคนเราแต่ละคนอยู่กับรูปนี้มา แต่เกิด แต่เราไม่เคยเรียนรู้ว่ารูปนี้เกิดมาจากกรรม ได้แต่รู้จักในชื่อว่า “นรลักษณ์ศาสตร์” คือ วิชาความรู้ว่าด้วยลักษณะของคน ทว่าเราก็ใช้มันเป็นเครื่องมือทำนายนิสัยและอนาคตของเจ้าของลักษณะเวียนว่ายตายเกิดก็จะสอนว่ากรรมสามารถส่งผลให้ร่างกายมีลักษณะต่างๆ ได้ เพราะผลกรรมออกมาจากปฏิสันจิตที่เกิดขึ้นในท้องแม่แล้วแทรกอิทธิพลของมันลงไปในการสร้างกายใหม่ซึ่งได้มาจากการผสมกันระหว่างอสุจิของพ่อกับไข่ของแม่ผ่านการมีเพศสัมพันธ์ของทั้งสอง

พระมหาบุริสลักษณะของพระพุทธเจ้าดังกล่าวข้างต้นก็เกิดมาด้วยพฤติกรรมดังกล่าว พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่าพระองค์ได้พระมหาบุริสลักษณะทั้งหมดนั้นมาก็ด้วยผลบุญต่างๆ ที่ทรงบำเพ็ญไว้เลียงชีพ ในชาติต่างๆ ซึ่ง ซึ่งนิยมเรียกกันว่า “บำเพ็ญบารมี” เรื่องนี้ชาวพุทธเราซึ่งนั้น ก็น่าจะรู้กันดี จึงมีคำพูดออกมาถึงรูปร่างกายที่น่ารักบ้างไม่น่ารักบ้างว่า “แล้วแต่บุญทำกรรมแต่ง” ซึ่งเท่ากับว่าเมื่อแก้ไขอะไรไม่ได้ก็ยกให้เป็นเรื่องของบุญบาปไป สรุปแล้ว ความหล่อและความสวยงามของคนนั้น แม้เราจะมองว่ามีชาติพันธุ์และพันธุกรรมของพ่อแม่มาเกี่ยวข้องเป็นเบื้องต้น

11) บุญอะไรทำให้ต่ออายุได้สำเร็จ ? ศึกษาจากเรื่องอายุวัฒนกุมาร คำถามที่ตั้งไว้แต่แรกว่า บุญอะไรทำให้ต่ออายุได้สำเร็จ? พิจารณาเรื่องที่เล่ามาและพระพุทธานุญาตที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ก็ได้คำตอบในเบื้องต้นก่อนว่า บุญที่ทำให้เด็กอายุ 7 ขวบต่ออายุได้สำเร็จคือ การอ่อนน้อมและกราบไหว้ต่อผู้ที่เป็นผู้ใหญ่กว่า พระพุทธรูปนี้ทำให้เห็นพัฒนาการทางกายภาพของเด็กในเบื้องต้น คือ

(1) อายุหรือชีวิตที่ดูว่าจะดับกลับสืบต่อได้อีกเพราะองค์ประกอบทางกายภาพที่จะทำให้ชีวิตสืบต่อเช่นเลือดลมเดินได้สะดวกขึ้นอีก

(2) จากการทำงานได้ผลทางกายภาพจึงแสดงผลออกมาเป็นเนื้อหนังมีผลคือแข็งแรงและรวมถึงมีวรรณะหรือผิวพรรณเริ่มเปล่งปลั่ง

(3) ผลสุดท้ายแล้วก็คือมีความสุข นี่ผลทางกายภาพที่เห็นด้วยตา แต่ที่ลึกไปกว่านั้นก็คือจิตที่เป็นกุศลซึ่งถูกปรุงแต่งด้วยคุณธรรมทำให้เกิดศรัทธาฟุ้งใสแล้วทำให้มีการแสดงออกทางกายไปในทางกุศล เช่น ยกมือไหว้ แสดงการอ่อนน้อม

บทวิจารณ์หนังสือของผู้อ่าน

หนังสือเล่มนี้ยกให้เห็นถึงการกระทำที่เป็นผลของการสร้างบุญ โดยยกเนื้อหาจากพระไตรปิฎก เพื่อวิเคราะห์การได้มาซึ่งบุญในแต่ละด้านที่ต่างกัน อีกทั้งยังใช้บทบาทเป็นส่วนเสริม ทำให้งานเล่มนี้เหมือนเป็นการรวบรวมการสร้างบุญฉบับย่อจากพระไตรปิฎกที่คัดสรรมาให้เห็นผลชัดเจน

ผู้เขียนต้องการจะอธิบายให้เห็นผลสัมฤทธิ์ของบุญในด้านต่างๆ รวมทั้งต้องการทำความเข้าใจเรื่องบุญในมุมมองทางพระพุทธศาสนาให้ชัดเจน ชาวพุทธคุ้นเคยกับคำว่าบุญ การทำบุญและการให้ผลของบุญ แต่ไม่ค่อยได้คิดถึงความหมายของ “การล้างชำระ” นำเสนอให้ผู้อ่านได้ทำความเข้าใจเรื่องการชำระล้างใจให้แจ้งด้วยบุญ และทำความเข้าใจถึงความหมายของคำว่า ‘ฤทธิ์’ ตรงกับคำว่า อิทธิ ซึ่งแปลว่าความสำเร็จ หากสำเร็จนั้นสำเร็จลงด้วย ‘เทพดล’ หรือ ‘คนทำ’ ต้องการให้ผู้อ่านได้มาศึกษาร่วมกันถึงสาเหตุแห่งลาภผล บุญฤทธิ์และอิทธิฤทธิ์ต่างๆ ผู้เขียนใช้วิธียกตัวอย่างจากคัมภีร์ เช่น บุญอะไรที่ทำให้ได้ลาภผลมาก ศึกษาจากพระสิวลี. บุญอะไรทำให้ได้สมบัติมากมาย ศึกษาจากเรื่องพระเจ้าอโศก. บุญอะไรทำให้ได้รูปร่างงาม ศึกษาจากเรื่องของนางวิสาขา. บุญอะไรทำให้หญิงยากจนพลิกชีวิตกลายเป็นราชินี ศึกษาจากนางมัลลิกา และบุญอะไรทำให้ต่ออายุได้สำเร็จ ศึกษาจากอายุวัฒนกุมาร

แต่บางเรื่องผู้วิจารณ์มองว่า กรณีที่ยกมาถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ดี แต่เมื่อกลับมามองในโลกปัจจุบันน่าจะเทียบกันได้อย่างมาก ผู้วิจารณ์จึงอยากให้ผู้เขียนได้ยกกรณีตัวอย่างใกล้ปัจจุบันมากที่สุด เพราะจะทำให้ผู้อ่านอีกหลาย ๆ ท่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น ซึ่งน่าจะเหมาะกับผู้ที่สนใจสร้างบุญ เหมาะกับคนเฉพาะกลุ่มที่สนใจพระพุทธศาสนาชัดเจน แต่หากเป็นผู้ที่ไม่ใคร่สนใจพระพุทธศาสนาแล้ว เนื้อหาการนำเสนอ ค่อนข้างทางตีความเข้าใจยาก ทำให้ต้องอ่านและทำความเข้าใจหลายๆ รอบ ทั้งถ้าผู้ไม่คุ้นภาษาบาลี ก็จะไม่สามารถอ่านบาลีได้ แต่ก็ยังมีบทแปลไทยให้เข้าใจ และอยากให้ผู้เขียนได้อธิบายถึง เทพดล หรือคนทำ ให้มากขึ้น เพราะ

จากที่ผู้วิจารณ์ได้ศึกษามา เทพดลเหมือนจะมีปรากฏอยู่ในกรณีตัวอย่าง เช่น กรณีตัวอย่างพระสิวลี ที่เทวดาแปลงเป็นการมนุษย์แล้วก็มาปรนนิบัติ และผู้เขียนควรจะสรุปให้ชัดเจนว่า สรุปแล้วเทพดลในพระพุทธศาสนาไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่เป็นผลของคนทำหรือผู้ทำเท่านั้น เพราะเมื่อสืบสาวไปยังกรณีตัวอย่างที่ได้ยกมานั้น สาเหตุเพราะบุญเก่าที่ได้สั่งสมมานั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

บรรจบ บรรณรุจิ. ดร. (2561). บุญฤทธิ์ เทพดล หรือ คนทำ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ออฟเซทเพลส จำกัด.